

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

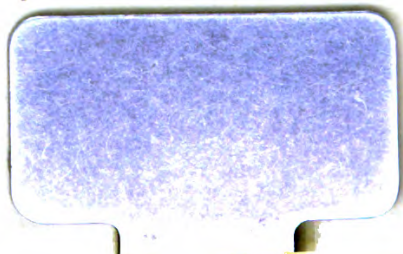
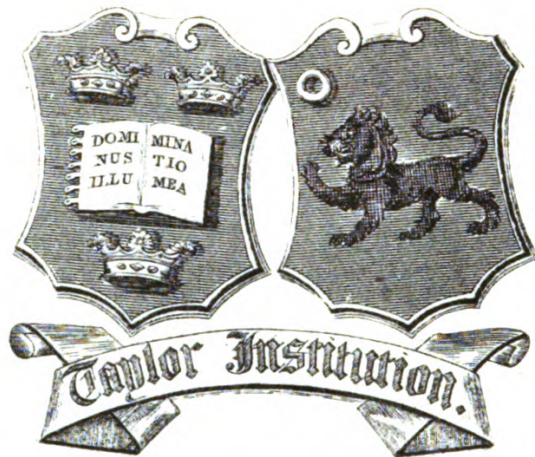
<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

56. d. 31.

ESAIAS TEGNÉRS

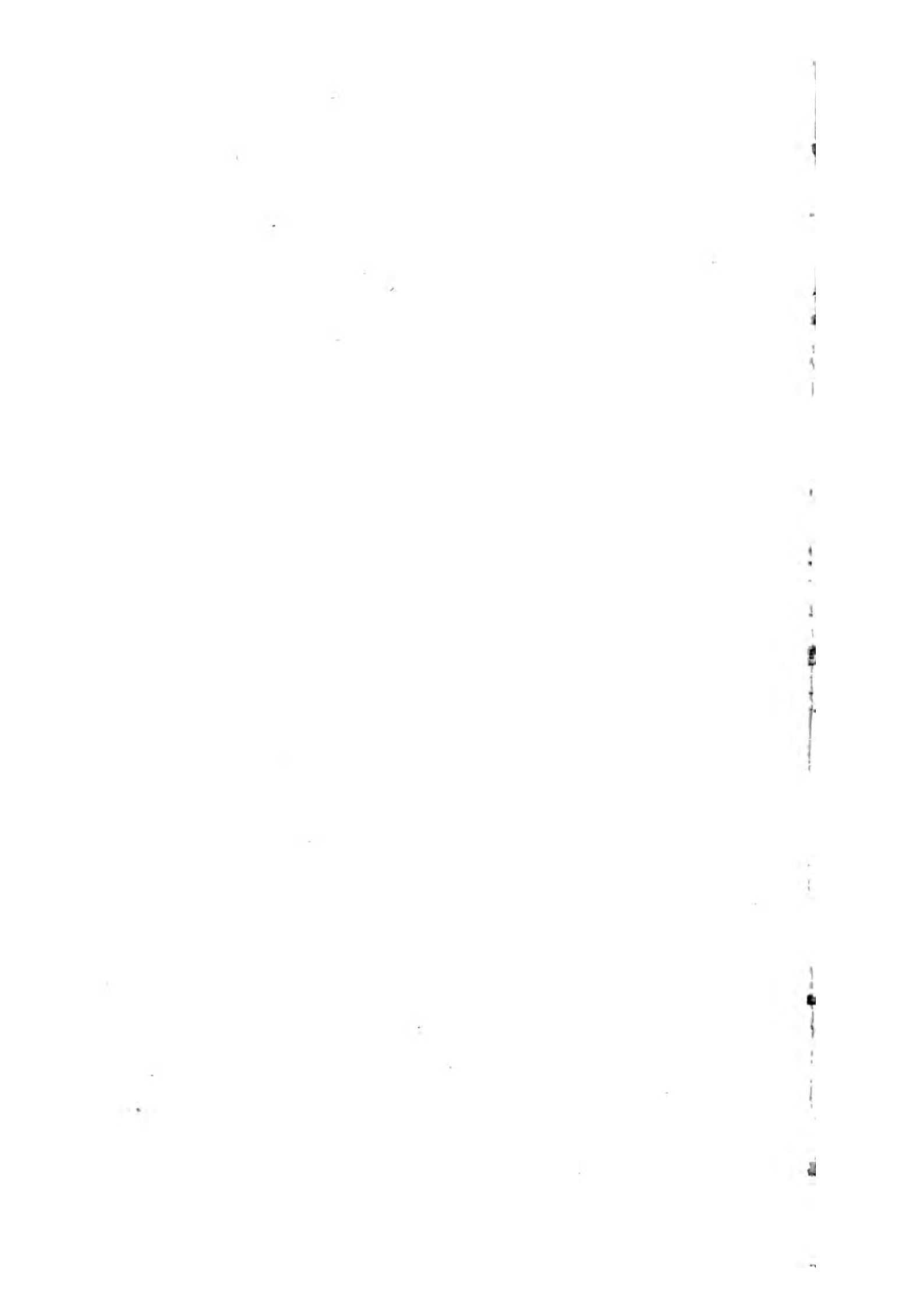
SAMLADE SKRIFTER.

SJETTE BANDET.

ANDRA UPPLAGAN.

STOCKHOLM, 1857.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

SKRIFTER PÅ PROSA.

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1834.

För tvenne år sedan nekade mig en svår sjukdom att vara närvarande vid de vanliga årspröfningarna, och tala till ungdomen vid dess hemförlofning; och förliden sommar nödgades jag tillbringa utrikes, vid en helsobrunn. Efter återkomsten har en ojemn helsa och ett ännu ojemnare lynne hindrat mig att, så som jag velat och bort, följa undervisningens gång. Det finnes för oss alla en tidepunkt, då människan är i löffällningen, och stormen förströr bladen hit och dit, tildess han slutligen sopar dem tillsammans — på grafven. Denna tidepunkt kommer mycket olika, efter olika kroppsbyggnad, olika själsnötning, olika förhållanden i allmänhet; men den kommer säkert och oundvikligen för oss alla. Ser man sig då tillbaka, och besinnar huru litet man uträttat af allt, hvad man föresatt sig och hoppats i sin styrkas dagar, tycker man sig nalkas vandringens slut med tomma händer: då är det i sanning en bitter, en förödmjukande känsla, hvarmed man frågar

sig sjelf: hvarföre har jag lefvat? Lycklig prisar jag den, hvars sinne icke förbleknar med hans hår, och hvars hjerta behåller sin spänstighet, ehuru hans senor vackla. Alla äro icke så lyckliga, äro det åtminstone icke i *alla* stunderna af sin försvinnande kraft. Jag upprepar det ännu en gång, jag har icke under årets lopp, såsom jag velat och bort, kunnat följa undervisningens gång; men likväl tillräckligt för att kunna vitsorda lärarnes nit och skicklighet. Så vida ett läroverks värde beror på lärarnes, så kan det härvarande tvifvelsutän mäten sig med hvilket som helst inom fäderneslandet: och med erkännande häraf tackar jag dem offentligen för deras möda.

En af lärarne* lemna oss i dessa dagar. Efter en mångårig och verksam tjenstgöring genom nästan alla skolans afdelningar, kvarlemnar han bland yngre och äldre idel vänner, vunna genom öppen redlighet och det slags fasthet, hvarpå man gerna bygger. Vi skicka med honom våra välönskningar till hans nya, väl mindre mödosamma, men dock ansvarsfulla verkningskrets. Måtte han der mötas af samma förtroende som här, och någon gång, om icke med saknad, dock med välvilja påminna sig förflutna dagar!

Under läroårets lopp har äntligen den länge omtalade löneförhöjningen för läroverken

* Konrektorn, nu mera Prosten i Rogberga, SJÖSTRÖM.

utfallit. Den är ringa: men vi lefva i ett fattigt land, och böra vara nöjda med dess tillgångar. Det är sannt, jag känner länder, som af naturen äro lika fattiga som vårt, och der man likväl gör vida mer för läroverken. Men förhållandet är der annorlunda. En vidtomfattande, allmän, synnerligast klassisk bildning, samt verklig lärdom i det särskilta yrket, äro der nödvändiga för all fortkomst i statens tjenst, och hvarken börd eller rikedom eller personliga afseenden gälla dem förutan. Landets högsta embeten förvaltas af litteratörer och vettenskapsmän, och på de yppersta platserna stå idel lärostolar. Staten, med ett ord, är der grundad på skolan: hos oss lifnärer sig skolan inom staten. Men en öfverdrift är här möjlig å ömse sidor. Visserligen kan embetsmannen, helst den högre, aldrig ha för mycken allmän bildning, aldrig veta för mycket i sitt yrke: men väl kan ynglingen, som bildas dertill, förslappas genom öfverdrifvet arbete, lifslusten, som är ungdomens nationalfärg, kan förblekna, och sinnet förmögla, liksom skolväggarne. De många främmande tankarne, som inpräglas, kunna borttaga platsen för de egna, som sjelfständigt borde utveckla sig, den myckna teorien kan förqväfvade det friska praktiska sinnet, kunskapen kan bli en mumie, i stället för en lefvande bildningsform. I sådant fall äfventyrar staten att i sina högsta organer bli förläsen och pedantisk,

äfvensom han, vid den motsatta ytterligheten, löper fara att bli rå och handtverksmessig. Jag öfverlemnar åt hvem som helst att afgöra, hvil-kendera af de begge ytterligheterna vi stå närmast i vårt kära fädernesland.

I afseende på ungdomens seder och uppförande har ingen ting i allmänhet varit att anmärka. Det är en längesedan erkänd sanning, att ett läroverks värde ingalunda beror ensamt på det kunskapsmått, som der bibringas, utan äfven, och ännu mer, på den anda, som röjer sig hos de unga. Men denna anda har numera icke blott, som förr, en moralisk, utan derjemte äfven en politisk betydelse. Det hör till egenheterna af vår tid, att den indragit icke blott den mer eller mindre bildade medborgaren, utan äfven ungdomen i sin politiska hvirvel. I Frankrike, som är de nu herrskande idéernas egentliga brännpunkt, i Tyskland, der de mera methodiskt bearbetas och bringas i system, i Polen, som utgjorde den europeiska civilisationens yttersta förpostkedja mot barbariet, — öfverallt ha vi sett ungdomen taga en verksam del i statens politiska angelägenheter. Tidehvarfvet är i allmänhet ungdomligt, ett *seculum puerascens*. Äfven i vårt kallare och betänksammare land ha spår af en dylik anda börjat visa sig; och vi ha nyligen hört huru ungdomen vid en af rikets högskolor yttrat sin politiska öfvertygelse. Det skedde i anledning af

en temligen abstrakt fråga, för hvilken få ibland dem torde ha gjort sig full reda, och som dessutom verkligen var tvetydig; och ännu tvetydigare voro tilläfvventyrs de namn, hvilka utropades som dagens hjeltar. Ett sådant deltagande, är det i allmänhet ett lyckligt tidens tecken eller ett olyckligt? Öfverskrider ej ungdomen derigenom sin bildningssfer, sin egentliga bestämmelse? *I hvad förhållande stå i allmänhet de unga till statens styrelse och dess politiska lif?* Låtom oss fästa ett ögonblicks uppmärksamhet härpå.

Jag bör börja med att erkänna, det jag anser det allmännare deltagande i offentliga angelägenheter, som öfverallt utvecklar sig, såsom en fördel. Utan ett sådant deltagande gifves det egentligen ingen medborgare, intet fädernesland. Staten lefver då icke som ett tänkande väsen, utan vegeterar som en planta. Men då man erkänner detta, kan man likväl ogilla det sätt, hvarpå detta deltagande allt mer och mer börjar att uttala sig. I grunden kunna de friare politiska idéerna ha rätt i mycket; men skola de äfven behålla rätt, skola de ej upplösa sig i folkyra och förstörelse, så torde de behöfva att något djupare begrundas. Så ytligt som de i allmänhet uppfattas, så med rötterna i dagen kan dock ingen stat växa och blomstra; och det lösliga sladdret häröfver aflägsnar alla bättre sinnen, om icke från saken sjelf, dock

från det sätt, hvarpå den bedrifves. Staten behöfver visserligen förbättringar: många former, lämpliga för sin tid, ha visserligen öfverlevvat sig sjelfva, och böra utbytas mot nya; men skall det nya bestå, så måste det inympas på det gamla och sluta sig dertill, det måste ha någon fastare grund än en abstrakt, dertillmed tve tydlig teori, det måste ha sin rot i sederna, i lagarna, i folkets vanor och tänkesätt. Derföre bör det också icke komma plötsligen och liksom genom ett trollslag; och kommer det sålunda, så går det också som det kommit. Historiens blad äro i detta afseende inga Aftonblad. De lära oss tvertom, att allt hvad som skall vara länge måste ha tid att stadga sig och mogna, att den sansade, småningom utbildade *reformen* vanligtvis fört folken framåt, då den brådstörtande *revolutionen* kastat dem tillbaka. De lära oss, att statens sår måste läkas inifrån, icke genom det hvita plåster, som dagens qvacksalvare-vishet klenar deröfver. Medborgaren i ett fritt land har visserligen rättighet att dömma och yttra sig öfver styrelsens åtgärder; men deraf följer dock ännu ingen skyldighet eller ens rättighet att i tid och otid klandra och mästra dem. De styrande äro också människor. Menskliga fel, menskliga misstag sitta öfverallt på thronerna och i rådkamrarna. Det är stundom lätt att upptäcka dem; men böra de derföre med skadeglädje framdragas, öfverdrifvas,

utbasuneras? Jag misstänker alltid den, som säger sig vilja förbättra, och börjar med att förbittra. Den söndring, som härigenom uppkommer mellan styrande och styrda, är alltid betänkelig; men den blir dubbelt betänkelig i ett fattigt och svagt land, med stora minnen och små tillgångar, och hvars sjelfständighet beror derpå att alla krafter förenas. Den blir dubbelt betänkelig i ett land, der den så kallade monarkiska grundsatsen, det vill säga, förtroendet för konungens personlighet, mer än någorstädes lefvat i folkets sinnen, och utgjort lifsprincipen i vår äras tider. Förtynar den, då fruktar jag, att äfven statens hjerta förtynar; och de öfverkloka läkarena må se sig om huru de då rädda rikskroppen.

Emedlertid, huru ock denna domsrätt må utöfvas, med skäl eller oskäl, så finnes den dock lagligen hos Svenska medborgaren, som äfven för det mesta är lagstiftare, sjelf eller genom sitt ombud. Men ynglingen är ingendera. Han är ännu icke medborgare, utan han går i skola på att en gång blifva det. Ännu mindre är han lagstiftare; ty han har dertill hvarken ålder, eller erfarenhet, eller den öfversigt af allmänna värf, som endast kommer med åren, och icke ens alltid med dem, såsom vi tyvärr postdagligen erfara. En känsla för landets väl, för landets ära, kan han, bör han hafva; men en egen öfvertygelse, huru begge skola befordras, kan

han svårligen äga. För allmän människofrihet, för allmän människorätt må hans hjerta klappa varmt; men huru begge häfdas i stort inom hans fädernesland, detta ligger näppeligen inom hans omdömeskrets. Dömmer han likväl deröfver käckt och oförväget, såsom bruket nu är, så är hans dom först och främst obehörig. Men den är dessutom oförenlig med den heliga blygsel, som är ungdomens krona, och skönare än någon lagerkrans. Äfven de råaste folk visa vördnad för ålderdomen, för fäderna; och statens högsta myndighet, den är väl dock för oss alla, och synnerligast för de unga, i faders ställe. En trotsig, en afgörande, en klandersjuk yngling är redan en fallen natur, en vidrig anticipation på mannaålderns lyten. Vördnad för mensklighetens högsta förhållanden är dock något helt annat än slafsinne: och ett omdöme, som återhålles, är bättre, ädlare, ungdomligare än ett omoget, som framföres med fräckhet. — Härtill kommer slutligen äfven den omständigheten, att en yngling, som vill uppfylla sin bestämmelse vid läroverket, hvarken har tid eller kallelse att sysselsätta sig med dagens små politiska tvister. Meningen med hans vistande der är, att han skall söka utbilda sig sjelf, innan han söker att ombilda staten. I vettenskapens stilla riken, i idéernas eviga verld, dit dagens sorl ej räcker, der skall han lefva och röra sig och ha sin varelse. Fattar han, som han bör,

de storartade politiska tankarne hos de verldsbildande, de verldseröfrande folken, hos Greker och Romare, så förlorar han lätteligen smaken för dagens kannstöparevishet. De stora historiska taflorna hos Thucydides och Plutarkus, hos Livius och Tacitus, draga lättligen hans ögon från dagens miniaturbilder, dem tidningssqvallret utbjuder i dag, och verlden har glömt i morgon; och det är under sådana förhållanden ej underligt, om man närmare skärskådar Platos stat än sin egen.

Af hvad nu i korthet blifvit antydt synes mig följa, att ungdomens förhållande till statsförvaltningen icke kan eller bör vara ett aktift, utan ett rent passift, icke ett bedömande och klandrande, utan endast ett betraktande och vördnadsfullt. På politiska domare ha vi i vårt land icke brist, utan öfverflöd. Jag lemnar derhän, huruvida alla dessa verkligen gjort sina studier; men säkert är, att antalet ej behöfver förstärkas med dem, som bevisligen ännu äro sysselsatta med att göra dem.

Dessa anmärkningar hafva lyckligtvis intet slags användbarhet vid härvarande läroverk, och i allmänhet icke vid de lägre. Men jag har varnande ställt dem till er, J ynglingar, som nu afgån till högskolorna, der J tilläfven-

tyrs torden mötas af en annan anda. Låten då icke förleda er af den andan, ty den passar icke för er ålder, icke för er ställning, icke för er bestämmelse. Er bestämmelse kännen J. Det är den, att fullända hvad J här börjat, att bilda er till duglighet i statens eller kyrkans tjänst, att grundlägga er fortkomst, att afbetala något på den hedersskuld, hvarför J häften hos fäderneslandet, hos föräldrar och anförvandter, som för er uppoffrat hvad de kunnat, stundom också derutöfver. Det är en skön, en helig bestämmelse, och väl värd att J derpå använden alla ert väsens krafter. Målet står ännu aflägsset, för några ibland er aflägsnare än det borde. Vare er detta en uppmuntran att fördubbla er ifver och inhämta det försummade! Men viljen J hoppas en gång nå det, så styren er väg rakt fram, viken icke af till höger eller venster, vacklen icke, dröjen icke, ty dagen skyndar. Jag förmanar er med Johannes: *"tagen er till vara för afgudarna!"* Ack, afgudarne finnas ännu, de finnas midt i kristenheten, ehuru Jupiter och Apollo, ehuru Thor och Oden äro döde. De afgudarne möta er under mångahanda gestalter. De möta er under skepnaden af nöjen och förströelser. Men ynglingens nöje vare arbetsamheten med sin lampa, och hoppet med sin trollspiegel, och framgångens ära med sin lagerkrans! — De möta er under religionens skepnad, med den spruckna rustningen af utlevade systemer,

eller med den brokiga harlekens-kåpan af de ny-metafysiska, i ena fallet med pietistiskt hyckel, i det andra med grumliga sofismer. Men den rätta religionen är hjertats ensak, den hvilat på förnöjsamhet, på försakelse, på sinnets renhet, på uppenbarelsens enkla sanningar. — De möta er under vettenskapens skepnad, som förvexlar grundlighet med mörker, och ger ut sin rot-välska för orakelspråk. Men den rätta vettenskapens källa är likaså klar som hon är djup, och ögat kan räkna gullsanden på dess botten. — De möta er under frihetens skepnad, med jakobinermössan framskymtande under konungakronan. Men det gifves ingen annan frihet än en lagbunden, det gifves, i Europas närvarande skick, ingen annan rimlig statsform än den kungliga. *"Tagen er till vara för asgudarna!"* Men den Guden, som råder för sanning och rätt, för bildning och ljus och människovärde, måtte *han* leda och beskärma och välsigna eder. Farväl!

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1835.

Genom den farsot, som sistlidet år gick öfver landet, blef offentliga undervisningen här, som på de flesta andra ställen i riket, för någon tid afbruten; men en förlängd vårtermin har i det närmaste återställt det vanliga förhållandet, läroåret har, på några dagar när, uppfyllt sin föreskrifna rund, och de antagna lärokurserna blifvit fulländade. Vi ha äfven den tillfredsställelsen att denna gång kunna afskicka till högskolan ett större antal, än mången gång förut, af dugliga och, efter den antagna måttstocken, fullbildade ynglingar. Derföre böra vi, näst Gud, som växten gifver, tacka nitiska och skickliga lärare, som planterat och vattnat. Läroverket försvarar sitt gamla anseende, och fortgår i den riktning, Wallqvist, den store nyskaparen, gaf det för snart ett halft århundrade sedan. Det bästa hos oss är en tradition från hans skapelsedagar, som ännu ej hunnit förblekna. Jag nämner detta utan förlägenhet, ty det är icke min förtjenst, utan lärarens; och jag uppfyller min skyldighet, då jag härföre, å läroverkets vägnar, betygar dem min erkänsla.

I afseende på sjelfva undervisningen ha några förändringar blifvit vidtagna, för hvilka jag bör redovisa. Läraren i Grekiskan, som förut äfven föreläste Hebreiska, och nya Testamentet, är nu inskränkt till profan-författarne, och har derigenom kunnat utvidga sina lärokurser. Grekiska litteraturen, stammoder för hela forntidens bildning, är äfven i sig sjelf så vigtig och vidsträckt, att den fordrar sin egen man, till och med i hvad som deraf kan föredragas på ett gymnasium. På min anmodan har han äfven ånyo infört de fordom brukliga grekiska stilöfningarna. Meningen dermed är naturligtvis icke att lära ynglingarna att skrifva Grekiska. Men det gifves intet säkrare sätt att inöfva och fästa i minnet, så väl grekiska formläran med sina mångfaldiga anomalier, som accentuations-systemet: och af detta skäl ha dylika öfningar längesedan blifvit, men på en vida större skala, åter upplifvade i läroverken i Tyskland, der, liksom i England, klassiska studier drifvas företrädesvis.

En annan förändring består i afskaffandet af de förut vanliga predikningar och orationer, som höllos af dem, som afgingo till akademierna. Dessa medtogo mycken tid, just när den som mest behöfdes, vid terminens slut. Nyttan var tvetydig, och kontrollen svår. När talen höllos på modersmålet, kunde talaren påräkna

en blandad allmänhet. Man kan icke begära af en yngling vid de åren, att han skulle ha något att säga, som kunde tillfredsställa en sådan allmänhets fordringar. Ynglingens allmänhet äro hans lärare och hans kamrater. De förra söka att afhjelpa hans brister, och öfverse derföre med dem: de sednare dela dem. Ingendera inträffar med den främmande åhöraren, som derföre ofta dömmar omildt. I stället härför ha uppsatser öfver dels föreskrifna, dels sjelfvalda ämnen blifvit inlemnade, och af mig och lärarne pröfvade; och jag har, som J nyligen sett, haft den tillfredsställelsen att kunna utmärka några ibland dessa. Metriska öfversättningar från forntida skalder anser jag isynnerhet lämpliga för ändamålet; icke derföre, att jag vill förleda ungdomen till poësi, som jag snarare afstyrker, så framt anlagen ej äro utmärkta, och dessa bryta sig alltid sin väg. På poëter, äfvensom på lagstiftare och verldsförbättrare, ha vi icke brist, utan öfverflöd, så att vi äfven kunde exportera till utländningen, i fall ett sådant råämne funne någon afsättning. Utan derföre tillstyrker jag metriska öfversättningar, att de föra ynglingen närmare intill de gamla klassiska formerna, och i synnerhet derföre att de gamles metrik, som hör till grammatiken och följaktligen till elementarbildningen, har sin naturliga mätare och förklaringsgrund i modersmålets egen. Om den diktande förmågan är vid en sådan öf-

översättning egentligen ej fråga. En översättning, vare sig i vers eller prosa, är hvad hon bör vara, om hon är väl afformad på originalet, väl återger dess egenheter, men utan att derföre vara tvungen och osvensk. Detta sistnämnda är en stötesten för nybegynnaren. Han vill vara trogen, och återger derföre vanligtvis ord för ord, period för period. Men orden svara icke alltid fullt emot hvarandra, hvarje språk har sina egenheter, sina nycker, som just derföre ej kunna ordagrannat översättas: den periodbyggnad, som är naturlig i det ena språket, är det icke derföre i det andra. Att nu träffa rätta medelvägen mellan en översättning, som är för bunden, och en, som är för lös, att icke uppföra mer eller annat af originalet än hvad som skulle vanställa översättningen, att låta tankarnas växt alltjemt lysa fram under den ombytta kläde- dräkten, med ett ord, att med en säker blick afväga och beräkna begge språkens tillgångar emot hvarandra: detta är i sanning en öfning, som måste vara nyttig för språkbildningen, som af all bildning ligger ungdomen närmast. Det vore orimligt att i detta afseende begära någon fullkomlighet af ynglingar, som naturligtvis icke äro författare, utan försökare. Fullkomligheten är här, som annorstädes, en dotter icke blott af naturgåfvorna, utan äfven af redligt bemödande och långvarig öfning; och de, som bäst känna svårigheterna, de, som äfven lättast

skulle kunna öfvervinna dem, äro vanligtvis tillika de mildaste domare.

Antalet af studerande ynglingar vid stiftets läroverk har under de sednare åren varit ungefärligen lika. Icke heller har någon märkbar förändring ägt rum i de inskrifnes antal, med afseende på härkomst ur olika samhällsklasser. Skolrevisionens sista berättelse upplyser, att årligen omkring sextonhundrade inskrifvas i elementarläroverken. Af dessa utgöra adelns barn knappast en sjettedel, presterskapets en åttendedel, allmogens en fjerdedel, men ofrälse ståndspersoners och borgerskapets, med ett ord, medelklassens barn mer än hälften af hela antalet, eller omkring niohundrade på året. Detta förhållande ger anledning till många betraktelser, hvaraf jag endast vill antyda några.

Af det ringa antal adelsmän, som emottaga offentlig uppfostran, kan ingenting slutas, utom till ståndets obenägenhet för allmänna läroverken. Större delen erhålla enskilt undervisning i föräldrahuset, och gå derifrån till universitetet, andra afgå till tillämpningsskolorna, t. ex. krigsakademien, och ett icke obetydligt antal har, hittills åtminstone, utan föregången pröfning, blifvit anställdt i arméen. Antalet af studerande prestsöner står i förhållande till ståndets in-

skränkta personal. Deremot bevisar den stora pluraliteten af medelklassens barn i skolorna, att tidens allmänna skaplynne röjer sig äfven här; ty af dessa niohundrade gå väl några in i handeln och näringarna, men det ojämförligt största antalet söker tjänst som embetsmän, och gör anspråk på offentliga befattningar. Medelklassens framträngande till statens höjder är grunddraget i hela den nyare världshistorien, och förklarar de flesta af dess skakningar. Det är en ny formation, som sträfvar att bli den öfversta, och skjuter undan hvad som står den i vägen. Det har redan lyckats på många ställen, och skall, förr eller sednare, lyckas öfverallt, der börds-aristokratien ej är jordfast, som i England. Och äfven der är striden åtminstone tvetydig. Men ett nödvändigt vilkor för framgången af en sådan förändring är, icke blott en allmännare bildning, utan äfven en allmännare förmögenhet. Detta är icke förhållandet i vårt land, der massan af jorden ligger i allmogens händer, och dagligen mer och mer öfvergår dit, industrien är föga utvecklad, näringarna bundna, och medelklassen följaktligen mera fattig än rik. Ett sådant element blir icke det styrande i staten, ehuru en och annan med större naturgåfvor undantagsvis kan tränga sig fram.

En alldeles egen företeelse, och hvartill i det öfriga Europa icke finnes något motsvarande, äro dessa fyrahundrade söner af allmogen, som

årligen inströmma i offentliga läroverken, och derifrån för större delen inträda i kyrkans eller statens tjenst. Saken är urgammal hos oss, och hänger på det närmaste tillhopa med Svenska statsförfattningen, som utvecklats sig ur helt andra elementer, än annorstädes. Den är i sin innersta rot demokratisk, i ordets vackraste bemärkelse; och det kommer deraf, att vi, från urminnes tider tillbaka, haft ett själfägande, ett själfständigt bondestånd, hvilket man nu först söker att bilda i andra länder. Vi ha äfven en adel, som fordom var historisk och mäktig, icke blott genom sina minnen och sin bildning, utan äfven genom sin rikedom; men dess makt strandade på försöket att bli feodal-adel, och kung och folk hjälptes åt att utkasta denna främmande tillsats ur statsförfattningen. Ursprungligen var Svensk adel ingenting annat än blomman af de friborne i ett land, der alla voro fria, den var, hvad den träffande blifvit kallad, det ridderliga folk-elementet, och det är betydelsefullt, att Bonde är namnet på en af våra äldsta adeliga ätter. För närvarande äro de fleste stamträden på Riddarhuset nyplanterade, och det ligger endast några mansåldrars mylla öfver rötterna. Det är i sanning en ädel, en upplyftande föreställning, att för Svensk bondes son vägen är öppen till statens tinnar, till grannskapet af thronen, och att äfven mången, åtminstone i andra eller tredje slägtleden, verk-

ligen tillryggalagt den. Det är en jemlikhet på rent nationell, rent mensklig grund, sådan som vi ej finna den annorstädes; och jag nekar ej, att den fröjdar mitt Svenska sinne.

Emedlertid har saken äfven sin skuggsida; och omständigheterna ha förändrat sig derhän, att jag, just för folkets skull, önskar, att denna Svenska folkets rätt något sparsammare begagnades. Ty denna ungdom, som så talrikt öfvergifver sina fäders yrke, hvad söker han, hvad hoppas han finna? Drifver honom behovet af högre bildning? Det är ett ädelt behof, och åtföljer vanligtvis alla högre anlag. Men högre anlag kunna ej finnas hos så många, snillen födas ej i hundradetal på året inom en enda samhällsklass. Och dessutom, är väl en högre bildning alltid tillika en bättre, i den mening nemligen, att hon gör sin ägare lyckligare, lugnare, förnöjsammare? Svenska folkbildningen må synas ofullständig. Hon står dock vida högre, än i alla andra stater, uppvuxna på helt annan grund, och der folket är, eller varit, slaf. Att frukta Gud och ära konungen, att odla fädrens jord och i nödfall försvara den, detta var fordom Svensk odalbondes vishet, och jag tänker, det är ännu nog för hans värde, för yttre och inre sjelfständighet. Många af nuvarande lagstiftare inom det hedervärda ståndet må ha lärt mycket annat, och ju längre de gå i Riksdagarnas vexelskola, ju lärdare bli de; men det

vill synas mig, som hade de derjemte förglömt något af dessa människovärdets elementarstudier. — Eller söka kanske de unga en bättre och lättare bergning? Då bedraga de sig mycket; ty behofven stiga med samhällsklasserna. Staten är fattig, och lönar sina tjenare i allmänhet under, men ej öfver nödtorft. I vårt land blir ingen embetsman rik: de fleste lefva i näringsomsorger, och dö med skulder. — Eller kanhända slutligen, att de söka ära? Ack, den rätta äran är ju icke bunden vid något riksstånd, hon sitter ej utanpå människan, utan invärtes, hon bor likså ofta i skuggan, som i solskenet på höjderna; der går, eller kunde åtminstone gå, mycken verklig ära vid plogen. Min far var en bondeson; gifve Gud, att han aldrig öfvergifvit *sin* faders yrke, jag skulle ej ha öfvergifvit *hans*. De obemärkta lösa lifvets gåta bäst, och Glömskan är de lyckligas gudomlighet.

Det gifves dessutom en annan omständighet, som i våra dagar sprider ett särskilt obehag öfver embetsmannalifvet. De stora tvistefrågorna dela allas sinnen, de äro det gemensamma samtalsämnet, käbblen går igenom nationen, och äfven den fredligaste får ej vara i fred. Det är detta, som man, med ett eget namn, kallar för det konstitutionella lifvets utveckling. Vår tid tillåter ingen neutralitet, meningarna stå öfverallt slagfärdiga emot hvarandra, en hvar måste hissa flagg och visa sina

färger i stormen. En embetsman nu tillhör det offentliga lifvet: om han icke är, eller åtminstone ej vill synas, alltför obetydlig, så måste han framför andra uttala sin tanke. I en tid, då allt är parti, måste han sluta sig till ettdera: men hvilketdera har rätt, eller åtminstone hvilketdera blir det rådande? Det berättas (om jag mins rätt, hos Plutarkus), att i Sparta, när meningarna voro delade och omröstning skulle ske, så skiljde sig folket i två hopar och uppgåfvo ett rop. Det ropet, som hördes längst och starkast, utgjorde den segrande meningen. Jag fruktar, det är på samma sätt hos oss: det är ropet, som segrar; och i sådant fall veta vi alla, på hvilkendera sidan de störste skrikhalsarne befinna sig. Men klappar det i ditt bröst ett Svenskt hjerta, som ännu ej är uppträtt af dagens kräfte; tycker du, att Svensk man dock borde ha någon vördnad, något förtroende för Svensk konung; tycker du, att Sverges historia, när den varit som bäst, för det mesta varit Sveriges konungasaga; tycker du, att kungen dock icke gerna skulle vilja äta opp sitt eget folk, som man nu alltjemt låter oss förstå om honom; tycker du, att landets högsta angelägenheter dock torde hvila säkrare i konungliga än i kannstöpare-händer; tycker du, att statens högste embetsmän, som stå thronen närmast, dock icke borde mästras som felande skolgossar, utan, om de misstaga sig, klandras åt-

minstone med anständighet: — tycker du detta, eller något dylikt, och låter du äfven märka det, som du svårligen kan undvika, då är du en servil, en lycksökare, en förrädare af folkets sak. Och då falla de store männen öfver dig, människoslägtets lycksaliggörare, verldens förbättrare, frihetens och ljusets ordförande på jorden, hvilkas tidningsblad äro idel sibyllinska blad, fullskrifna med gudasvar. Eolus hade vädret i en säck: och på samma sätt ha äfven desse tidsandan i sin skinnsäck, och släppa ut så mycket väder deraf, som de behaga. Det kan icke nekas, att de, som tiden nu är, hafva eller haft ett stort inflytande. De äro vindspelen, som häfva de rå massorna, de äro rökelsekaren, som sprida popularitetens söta lukt, de äro allmose-utdelarne (*les aumôniers*) af dagens odödlighet, som dock, för det mesta, är glömd i morgon. Det ligger, helst för fåfänga sinnen, en obegriplig förtrollningskraft i folkgunsten, huru ombytlig, huru lumpen den än må vara; och jag har känt embetsmän, äfven högre, äfven utmärkte män, som dock darrat för dessa opinionsmånglare. Det är sannt, de skämmas för bekantskapen om dagen; men de gå till dem, liksom Nikodemus, om natten, för Judarnes rädslo skull. Icke hvar och en offentlig man har det mod, som fordras för att med lugn se sina afsigter mistydda, sina handlingar nedsmutsade, sitt namn slaktadt på parti-

sinnets altare; och det är mera farhågan, än öfvertygelsen, som skaffat dem anhängare. De säga, att de föra folkets sak. Ack, folkets sak är helig för alla ädla sinnen, och på många ställen torde den behöfva att försvaras. Det är stora frågor, som gå genom tidehvarfvet, det är icke för småsaker, som tiden är upprörd till botten, det är folkets eviga rätt, som man på många ställen kämpar om. Men hos oss är ju förhållandet helt annorlunda. Hvad man ännu söker annorstädes, det ha ju vi haft sedan hedenhös, folkets väsendtliga rättigheter äro ju här, mera än på något annat ställe i Europa, betryggade genom lag, genom häfd, genom nationallynne. Frågan är icke den, om folket skall förtryckas, utan om konungamakten skall skymfas, om monarkien skall vara en Svensk verklighet eller en utländsk dikt, om folket skall styras efter sjelfstiftad lag, eller om det skall tvinga den styrande att följa den meningsvind, som blåser för dagen, och således styra sjelft. Folket styra! Folket, som har tusende hufvuden, och just derföre är hufvudlöst: folket, som beslutar i dag hvad det ändrar i morgon, folket, som har slumpen till statsråd och nycken till regeringsform! —

Emellan dessa brytningar står för närvarande embetsmannen vida mer än medborgaren i allmänhet. De kunna ej vara honom angenäma, ur hvilken samhällsklass han också kom-

mer; men allmogens söner i synnerhet uppoffra ett lugn, en stilla trefnad, som de icke förstå att värdera, innan de sakna den.

Tagen dessa varningar med er, J ynglingar, som nu afgån till högskolan. Vänten icke för mycket af det embetsmannalif, J söken; de, som grånat deri, veta nog hvad det innebär. Hvad som gör det drägligt, stundom äfven tillfredsställande, är detsamma, som gäller för meniskolifvet i allmänhet: heder, sjelfständighet, duglighet. För att vinna den sistnämnda, återstår er ännu mycket att göra. J fören med er härifrån nycklarna till mången visdomsskatt: tänken icke, att nycklarna äro skatten sjelf: de läsa endast upp honom för fliten. Fortsätten derföre det mångfaldiga, J här börjat. Men i synnerhet förmanar jag er att ej försumma de gamle, hvilkas första bekantskap J här gjort. Det är nyttigt att eftergöra deras former; men det bor äfven i de formerna en själ, som är klarsynt och dock djuptänkt, storartad i sin enkelhet, och på en gång mogen och ungdomsfrisk. Gifven akt på den själen, och söken tillvälla er hvad J kunnen derutaf. Älsken det fria, äfven det djerfva, i forskning, i dikt, i tänkesätt, ty frihet är det ädlas vagga; den rädde, den slafviske anden förtjenar sina bojar. Älsken äfven frihet i staten: men jag menar icke den lösa frihet, som flyger, lik en trasig avisa, i vädret, icke den ytliga frihet, som står och

skummar dräggen af tidehvarfvet, icke den skojande frihet, som bor, eller borde bo, i hållstugorna. Utan jag menar den frihet, som är värdig en Svensk man, som går genom lifvet med sitt vattenpass, som är gift med ordningen, och lefver under lagen, eller rättare är sin egen naturlag. Jag menar den frihet, som är konungens vän, utan att vara hans slaf, som vill folkets väl, men icke dess yra; jag menar den frihet, för hvilken våra vise tänkt, våra skalder diktat, våra hjeltar blödt. Älsken den friheten. Och först och sist älsken ert fädernesland. Det kan väl hända, att J stadnen på de lägre platserna i staten eller kyrkan; men tron icke derföre, att J ej kunnen gagna ert land. Dertill fordras i vida mindre mån, än snilletts fåfänga vill inbilla oss, de utmärkta gåfvorna eller den vidsträckta verkningskretsen. Hvarje redlig vilja skapar sin verld omkring sig. Det goda är aldrig obetydligt, staten är en koncentrisk bildning, de små ringarne uppbära storcirkeln, som omfattar och sammanhåller klotet. Förakten icke det lilla, ty dess sammanlagda summor utgöra det stora: låt dem, som tro sig bygga verldshistorien, besinna detta. De store, de lysande männen göra sig väg öfver allt, och ofta är det en afväg; men de redlige, de sjelfständige, de duglige passa öfver allt, och det är dem, som vi behöfva. Vårt land, vår tid behöfver dem i synnerhet; ty nationens rot

håller på att ta röta, och vi äro ett ringa folk, omgifvet af mäktiga grannar. Kommer hjälpen icke inifrån, så kommer hon icke; och då läsa Sveriges fiender snart nog på det käraste af alla aftonblad, nemligen Svenska häfdernas aftonblad. Farväl!

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1836.

När man jemför härvarande läroverk, sådant det nu är, med hvad det var för två eller tre decennier tillbaka, så visa sig visserligen flera skiljaktigheter. Några läroämnen drefvos då högre än nu; men om man ser på det hela, så kan det vara osäkert, om vi förlora på jemförelsen. Latin, som då upptog den mesta tiden, skrefs och talades bättre af ungdomen. I exegetik var äfven undervisningen fullständigare, dels derföre, att detta ämne hade sin egen lärare, som föredrog profan-grekiskan endast som bisak, dels äfven derföre, att rigtningen till det presterliga på alla gymnasier ännu öfverallt var märkbar. Deremot är det onekligt, att för närvarande de matematiska, historiska och filosofiska studierna fått ett omfång, som på den tiden icke ens kom i fråga. I Grekiskan ha äfven lärokurserna blifvit betydligt utvidgade, och undervisningen, så i formlära som syntax, lämpad efter nu rådande filologiska åsigter. Jag har emottagit flera grekiska stilöfningar, som utan betydlig rättelse voro, väl icke helleniskt, men dock grammatikaliskt och prosodiskt riktiga. Äfven i skolan har jag med glädje märkt

hos många af de små, hur fast språkregeln är innaglad i minnet, och hur säkert de böja sitt ord, och det både rätt fram och baklänges. Låt vara, att detta är pedanteri och småsaker; på de småsakerna beror likväl all säker språkkunskap, och på språkkunskap beror till betydlig del all vetenskaplig bildning. Ett elementarläroverk, hufvudsakligen grundadt på klassiska språk och matematik, har just derigenom en god grund. Ligger den djupt och fast nog, så bär den lätteligen mången öfverbyggnad, som annars ramlar. Med ett ord, jag anser läroverket för godt, och tror knappast, att det i landet har mera än en rival, som det behöfver att frukta. Derföre tackar jag skickliga, till en del utmärkta lärare, som med heder skulle fylla vida högre lärostolar än de härvarande.

Men när jag säger, att läroverket är godt, så menar jag dermed naturligtvis icke, att det är fullkomligt, och i ingen sak kunde vara bättre. Alla afdelningar kunna ej, äfven i sin art, vara lika goda, alla läroämnen, till och med inom samma afdelning, kunna ej föredragas med samma framgång. Sålunda är t. ex. religionsundervisningen icke hvad den bör vara. Religionens dogmatiska element, som sammantränger, ordnar, reder de kristliga begreppen, eller hvad man med ett annat ord kallar kristendoms-kunskap, kan lätteligen inpräglas i minnet, väl
också

också göras tydlig för förståndet, och i detta afseende har jag ingenting att anmärka. Men härmed är religionen endast halffärdig. Dogmerna äro det abstrakta, Bibeln, i synnerhet nya testamentet, är det konkreta i kristendomen. Derföre förutsätter all kristelig religionsundervisning en mer eller mindre omfattande bibelläsning. Ett enda kapitel i Johannes, som allsintet dogmatiskt innehåller, kan väcka och lifva religionssinnet mer än alla katekeser och theologiska systemer tillsammanstagna. Det är en helt annan verld för den unga själen, der doftar en helt annan luft, der strålar ett helt annat ljus, icke ett vettenskapligt, utan ett himmelskt. Man läser också dagligen Bibeln vid våra läroverk, men som den icke borde läsas, utan urval från början till slut, utan förklaring, mera, som det tyckes, för att uppfylla en föreskrift i skollagen än för att väcka någon from känsla. I Tyskland finnes ingen skola, som ej har sin skolbibel med korta, lättfattliga anmärkningar öfver ordaförståndet, sammanhanget, åsyftningen. Jag har öfverlagt och skall vidare öfverlägga med lärarne om införandet och begagnandet af en sådan äfven här. Det är ett viktigt ämne, som griper djupt in i människobildningen, och hvarpå jag tilläfventyrs en annan gång skall söka att fästa er närmare uppmärksamhet.

Gymnastiken är en sednare inrättning och som ännu fattas vid flera läroverk. Det är bekant, hvilken stor vigt Grekerna lade derpå vid uppfostran, hvars ena halfdel benämndes der- efter. Kroppen är icke blott själens bostad, utan äfven dess lefvande organ. Bristande utbildning eller missbildning i den ena inverkar synbart på den andre. Om lindansning och equilibristiska konststycken är icke fråga; utan frågan är om lemmarnes fria bruk, utvecklade och stärkta genom öfning. Sådant är nyttigt, ja nödvändigt för en stillasittande ungdom, det utbildar och uppfriskar kroppskrafterna, muntrar sinnet, och åsyftar på en gång de ungas bästa och deras nöje. Vi ha för detta ändamål ett nybygdt och vackert hus, tillräcklig material, och en utmärkt skicklig lärare, som sjelf infört konsten här vid läroverket. Hela inrättningen anses med skäl för en af de bäst organiserade, som finnes vid något elementarverk i riket. Likväl begagnas den icke som den borde af de äldre. Detta är orätt, och får icke vidare äga rum. Har skollagen erkänt gymnastiken som läroämne, så får den icke försummas. Hädanefter kommer gymnastikläraren att afgifva sina betyg, liksom de öfriga, och förfallolöst uteblifvande medför samma följder här som i andra undervisningsämnen. Jag säger detta till ungdomens efter rättelse.

Men — den, som bedömmar ett läroverk, måste se på det hela:

— *"Ubi plura nitent* (heter det hos Flaccus),

non ego paucis

Offendar maculis, quas aut incuria fudit,

Aut humana parum cavit natura: — —"

— — — *der mycket är vackert,*

stötes jag ej af en fläck eller två, undfallna i glömska, eller för hvilka vår menskonatur ej tar sig till vara. Och i allmänhet hafva lärarne gjort hvad de bort, och de unga hvad de kunnat. Men — der ligga lyten, organiska fel i tiden, som motverka alla bättre bemödanden. Tiden växer sned, och ingen skola, ingen undervisning, ingen uppfostran böjer honom rak igen. Det går en allmän klagan, att vår tids menniskor sakna den kraft, allvar och ihärdighet, som utmärkte de bättre af våra fäder. Det är förgäfves, säger man, att barnet och ynglingen bildas till kunskaper och hållas till arbete och ordning. Vid deras inträde i lifvet, och så snart de komma utom skolväggarna, möter dem öfverallt en helt annan anda. De finna der huru hvar och en söker att förkorta arbetets, och förlänga nöjets och förströelsens stunder. Ung och gammal gå alltjemt på jagt efter en skuggbild af glädje, som väl vexlar efter olika åldrar och förhållanden, men dock alltid är lika deruti, att han viker undan för sina förföljare, liksom horisonten vek undan för vilden, som ville nå dess gräns, och lemnar slutligen både själ och sinne tomma. Och under jagten förlorar lifvet sin

högre betydelse, sinnet sin spänstighet, och nöjet sjelft sin retningskraft. Statens, kyrkans, mensklighetens stora angelägenheter (heter det vidare) träda i bakgrunden, på det att förströelsen måtte få så mycket bättre rum, och tiden blir för kort till allt, utom för att roa sig. Embetets pligter, vore de än så maktpåliggande, skötas som ett handtverk, de äro ett nödvändigt ondt, som man förkortar, så vidt det kan ske utan åtal, för att uppfylla sin egentliga, sin lödrifvare-bestämmelse. Och sålunda (säger man slutligen) går ett förslappadt, ett betydningslöst, ett i förtid lefnadstrött slägte fram som skuggor genom verlden, andans fatighjon, samhällets misstag, ett slägte, som icke en gång hade det godt, medan det lefde, och säkert lemnar intet minne qvar efter döden.

Så klagar man ifrån flera håll, öfverdrifvet kanske, men icke utan all anledning. Det är onekligt, att det går en sällskapssjuka, en förlustelsefeber genom vår tid, allmännare och mera epidemisk än fordom. Der står snart vid hvarje dörr, der sitter snart i hvarje sällskapsrum en tvetydig Genius, med flaxande vingar och sladdrande mund, en rolighetsmakare, som dock för det mesta sjelf har ledsamt. Låtom oss för ett ögonblick se honom litet närmare i det osäkra anletet.

Menniskan är ett *animal sociale*, ett sällskapsdjur. Hon har behof af sina likars um-

gänge för att meddela sina tankar, sin sorg eller sin glädje. Familjelifvet, som är statens rot, hvilar på en sådan umgänglighet, den är hemmets husgud. Men det är en svår konst att helst trifvas hemma, och mången har intet egentligt hem, i ordets bättre bemärkelse. Derföre måste det äfven finnas ett umgänge utom hus, hvars färg och ton kunna omskifta i oändlighet. Der finnes t. ex. ett snillrikt umgänge, der tankarne blixtra mot hvarandra som korsade klingor, der man kastar boll sinsemellan med idéer och åsigter, ögonblickets barn, men ofta födda för evigheten. Der söndersågar icke skarpsinnigheten sitt ämne, utan splittrar det som med en åskvigg, der leker skämtet sin lätta, olympiska lek, och strör sina pilar, vanligtvis med en blomma på udden. Ett sådant umgänge är sällsynt öfver allt, det hör icke till hvardagslifvet, och de, som kunna erbjuda det, bjuda ej gerna ut sin vara på torget. — Det finnes vidare ett förtroligt umgänge, der själ meddelar sig själ, vännen tar broderligt sin andel i dagens börda, välviljan ger råd, och öfvertygelsen följer dem. Ve den, som aldrig erfarit den oändliga ljufheten af ett sådant umgänge, som aldrig fått gråta ut sin sorg vid ett förtroligt bröst, aldrig känt sin glädje, sin förtjusning slå i ett deltagande hjerta! Han är som ett förtorkadt träd, som intet regn uppfriskar, der ingen fågel hvilar, han står en-

sam i lifvet, om han också lefde med tusende. Men ett sådant förtroligt umgänge, det är vanligtvis ett *duale*, på sin höjd en fåtalig *pluralis*. Det går icke på vidden, utan på djupet. I den mån, som det sprider sig, förslappas det och förlorar sin betydelse. Då uppkommer småningom det förhållande, hvarigenom man är allas vän, och just därför ingens; man söker sällskap, icke för att vederqvicka sig, icke för att utgjuta sin själ, utan blott och bart för att fördrifva den ändlösa tiden, för att jaga bort ledsnaden, som dock följer med och ej låter afvisa sig. Man vill bli qvitt sig sjelf, som också vanligtvis är ett dåligt sällskap, man vill rikta sig genom byteshandel, och besinnar icke, att den ena förlegade varan kan vara så god som den andra. Hvad som borde vara lifvets krydda blir dess nödvändiga hvardagskost; man kan ej lefva dem förutan. Det är ett sådant umgänge, som förflyktigar alla mensklighetens bättre och djupare känslor, det behandlar allt ädelt ytligt, och endast flärden grundligt, det öder tiden, döfvar arbetshågen och utmärglar sinnet. Rika naturer bli derigenom utarmade, och de fattiga ännu fattigare. Den drägligaste form, hvarunder ett sådant umgänge framträder, är ändå den rent af monarkiska, nemligen när de fyra kungarne, målade i svart och rödt, regera öfver sin bonade verld, öfver spelbordet. Men — "hvad stort sker, det sker tyst" — säger

Geijer, och de spelandes verld är en mystisk, en underbar verld, ty der tiga — till och med damerna. Derföre måste samtalet lifvas från annat håll, och ämnena växa ofta sparsamt. Väder och vind räcka ej länge till, ehuru grundligt de afhandlas. Då kommer vanligtvis ett annat väder, som kallas för politik eller stats-hushållning, eller någon annan af dagens stora frågor. Huru mycken rök utblåses icke då med tobaksröken, huru upplöses ej tidens ström i idel skum, och Svea rikes häfder i idel tidnings-sladder. Man betar vidt och bredt på den konstitutionella allmänningsen, men icke alltid fredligt; ty der gå både liberala och loyala, och äro ofta lika tecknade. En oinvigd kommer härigenom stundom i förlägenhet, och tänker omedelbarligen på herdens fråga hos Virgilius:

Dic mihi, Damœta, cujum pecus? an Melibœi?

*Säg mig, Dameta, hvars fänad är det? Männ' ej
Melibei?*

Och slutligen, när andra foderväxter tryta, måste dagens små händelser släppa till sina hvitbetor, för att koka lumpsocker på. Då stiger smädelsen upp på sin predikstol, nyfikenheten, lättroheten, skadeglädjen sitta rundt omkring som åhörare. Då intrasslas det enklaste, då uttydes det betydningslösaste, då fläckas det renaste. Den ena skandalen jagar den andra, och den frånvarandes rykte strypes utan barmhertighet

på skamlöshetens, på afundsjukans altare. Och sedan flyga sqvallrets stensqvättor omkring, lögnens brefdragare gå ifrån hus till hus, med förtälet till sitt modersmål och med skamkrönikan till sin verldshistoria.

Det är för ett sådant umgänge, om det någorstädes finnes, som jag ville varna alla bättre och ädlare sinnen. Jag förtänker dem ej heller, om de vämjäs vid den oändliga tomheten af ett sådant sällskapsnöje, draga sig mer eller mindre derifrån, och sluta sig inom sig sjelfva. Jag vördar ensamheten, men tillstyrker henne icke för andra än dem, som bära en sällskapsverld inom eget bröst. För dem har äfven hon sin glädje. Hon är för dem ännu, hvad hon fordom varit, den högre tankens, den djupare känslans, den väldiga ingifvelsens moder. Der finnes mycket ädelt och stort i menskligheten, som diat hennes barm. Moses lefde i fyratio år på bergen, innan han steg ned och frälsade Israel; och Kristus sjelf vek ofta bort ur människors samqväm till öcknen, och der stego englarne fram och tjänade honom. Och ännu i dag stiga englarne stundom fram och tjena den ensamme; de englarne nemligen, som nu för tiden uppenbara sig, de eviga idéerna, tingens urbilder, ett bevingadt slägte, med himmelsblå mantel och med morgonstjerner i håret. Hvad hafven J mot dem? Det är en kungaslägt, som icke ännu dött ut, som styrt

jorden se'n skapelsedagarna, och troligtvis styr henne, tilldess hon återfaller i kaos för att omsmältas. Umgänget med dem är dock väl föga sämre än det, som ofta bjudes på. Sannerligen, jag har lefvat i andelösare sällskap än deras.

Vill jag då, att umgänget mellan människor skall upplösas, att människosläktet skall löpa till skogs som en eremit, eller inmura sig i en cell som en klosterbroder? Nej, det vill jag icke. Utan jag vill, att umgänget skall återföras inom sina naturliga gränser, att det skall vara aftonrodnaden på en nyttig dag, att människans första tanke skall vara på hennes kall, och först den andra på hennes nöjen. Ty hvarje människa har sitt kall, högre eller lägre, den, som sitter vid lästen, och den, som sitter vid statsstyret, vid svarfstolen eller på lärostolen, vid plogen eller lyran. Det gifves ingen rangordning mellan skilda yrken. Vi värdera de högre, men förakta ej derföre de lägre. Dugligheten, i hvad sak som helst, är öfver all rang, liksom Excellenserna. Fyller du din plats, så är han ärofull, huru ringa han än må aktas. Men *det* gör du ingenstädes, om du ej lägger din själ deruti, om du vacklar mellan arbete och sysslolöshet, fuskar i lifvets mångslöjd, och tar på hand af förströelsen, innan din dagspenning är förtjent.

Det är egentligen för er, J ynglingar, som nu afgån från läroverket, som jag talat dessa

ord öfver ett af tidens svåraste lyten. Betrakten dem såsom en varning ibland de många, som J behöfven. Det tillhör er ålder att söka lifvets och umgängets glädje. Söken dem gerna, men visliga. Det är med umgängets nöjen som med alla andra: de stärka krafterna, om de icke öfverreta dem, de förljufva dagen, om de icke upptaga honom. Men den tid kan komma, då J finnen ert förtroende gäckadt, då falskhet och hyckel lägga sina ormägg i ert hjerta, och J vänden er bort, om icke med hat, dock med liknöjdhet ifrån dagens samqväm. Lycklige ären J då, om J märken, att J kunnen umbära dem och trifvas ensamme. Och hvarföre ensamme? Med menniskor måste menniskan alltjemt umgås, men det är icke alltid nödvändigt, att det skall vara lefvande menniskor. De store döde ha också en röst, och den, som trifs i deras sällskapskrets, saknar ej lätteligen mången annan. Det är sannt, J kunnen ej hafva, J fån kanske aldrig, någon större boksamling. Men det behöfs icke heller. J hafven ju Mosen och profeterna, J hafven ju Johannes, kärlekens apostel, som låg vid sin mästares bröst, och kände der huru Gud älskade verlden. Sagan berättar om honom, att, när han skulle dö, då lade han sig i en graf af blommor, och derifrån flög hans blomstersjäl opp till den store Gudasonen, som han haft så kär. Det var en skön död efter en skön lefnad. — Och dernäst

hafven J ju Paulus, en rik, en brinnande, en äfventyrlig ande. Alla lifvets motsatser inträffade i hans lif: han hade förföljt Kristi församling, och han upprättade henne mera än någon annan, hans ungdom var en hädelse, och hans mannaålder ånger och försoning; och därför målade han också lifvets förgrund så mörk, på det att paradiset liljor måtte skimra så mycket klarare derpå. — Och ibland hedningarna hafven J ju den gamle Homerus, skaldekonstens vaggsång, och Plato med sin himmelska *Eros*. J hafven ju Virgilius, hvars toner ligga som ett haf af harmonier i diktens underland, och Flaccus, med det olympiska löjet på sina läppar, och Cicero, hvars strömmande vältalighet hvälfver sin guldsand genom årtusenden. Allt detta är ju idel skolböcker; men jag hoppas, att J ännu icke ansen er ha slutat er skolgång hos dem:

— — — *Vos exemplaria prisca*

Nocturna versate manu, versate diurna:

— — — — *i böcker från fordom*

bläddren med dagelig hand, och bläddren med nattlig derjemte.

Tron mig, der är ännu mycket att lära, mycket att tänka öfver, mycket, som kan sysselsätta sinnet, till och med angenämare än sjelfva det vanliga sällskapsjollret. De umgängesvännerna stå er alltid åter, ifall de andra skulle svika eller utledsna er. De torde lära er att umbära månget annat beprisadt sätt att

fördrifva tiden: och besinnen också, att det dock är mycket annat ondt, som bör fördrivas, än tiden. Flyn därför till dem, om det behöves, flyn till dem, äfven om det icke behöves. J skolen hos dem finna en rikare, en ädlare förströelse inom hus, än stundom utanför. Den är icke husvill i lifvet, som kan fly till hvad människosläktet haft heligast, ädlast, bäst, och dessutom kan fly till sig sjelf, till sitt kall, sin bestämmeelse, sina minnen. Måtte de minnena för er, om de också stundom ha saknadens, dock aldrig ha förebråelsens ord på sina läppar! Farväl!

I Jönköpings Skola,

Juni 1836.

En längre tid har förflutit, sedan jag var närvarande vid ungdomens hemförlofning härstädes. Tillfälliga omständigheter, och i synnerhet det nära grannskapet mellan dimissionen här och i Wexiö, hafva härtill varit orsaken. På tolf mils afstånd kan jag ej heller följa undervisningens gång, och sålunda endast sluta dertill af hvad jag på några dagar vid läroårets slut kan inhämta. Hvad jag denna gång inhämtat har varit mer eller mindre tillfredsställande. Några afdelningar inom skolan hafva utmärkt sig både genom föredragets och uppfattningens säkerhet och reda, som gerna motsvara hvarandra. Deremot har jag i en annan klass funnit en oväntad löslighet och osäkerhet i formläran. Den är dock grunden för all språkkunskap; och ligger den icke djupt och fast nog, så ha vi ingenting att bygga på, hvarken vid gymnasium eller högskola. Jag erkänner med glädje det goda jag funnit, jag tackar derföre offentligen lärarne, och, i främsta rummet, skolans Rektor. Men det felaktiga *måste* rättas, och dess orsaker undanrödjas. Ungdomens bästa, skolans förtroende i landet, *få* icke vidare af-

ventyras. Jag varnar, vänligt men allvarsamt, och icke för första gången. Det är icke välbetänkt att sätta fromsinta, välvilliga naturer på alltför hårda prof. Jag ber, jag ber ännu en gång, att bli skonad härför, på det jag sjelf måtte *kunna* skona.

För mera än femti år sedan höll den berömde Herder ett tal öfver *skolans Genius*. Han förde, som J veten, uppsigten öfver läroverken i Weimar, som på den tiden var det menckliga snillets hufvudstad. Århundradets, kanske många århundradens yppersta namn, Wieland och Goethe, Schiller och han sjelf, lefde der med furstar, som voro stolte att låna sin ära af dem. Jag vill säga några ord öfver samma text. Jag kan ej säga dem så som Herder, men dock lämpade till tid och ställe.

En Romersk skald — och de Romerska skalderna äro skolans husgudar — en Romersk skald har sagt:

"Victurus Genium debet habere liber:"

"Bok, som vill lefva alltjemt, måste sin Genius ha." J kännen de gamles föreställning om en Genius, som åtföljde menniskan genom lifvet. Det var hennes skyddsande, varnande i medgången, tröstande i olyckan, rådgifvande i alla tvetydiga fall, det rättas, det godas, det ädlas förspråkare i hennes bröst. Den utgjorde, med ett ord, personifikationen af allt det bästa och ädlaste i menskonaturen. Diktade, forskade,

handlade hon, så var den skyddsanden med. Han stod vid hennes vagga, och han krossade det himmelska vapnet vid hennes graf. Låt vara, att detta är en dikt, en poëtisk bild. Det var dock en skön, en tröstefull dikt: det är ett behof för människan att befolka det oändliga svalget mellan himmel och jord med beslägtade, skyddande vänliga väsen. All den herrligheten är nu förbi. Menniskoslägtet har växt ifrån sin glada barndom, och sitter ensam och begrundande, som en gubbe på en graf. Genierna, englarne, som fordom lekte i molnen, i morgonrodnaden, de äro nu blott dunster och synvillor, som de naturkunnige bevisa oss. Vi ha fått kunskap i stället för aning, abstraktion i stället för åskådning, begrepp i stället för bild. Det går en nattfrost genom människosinnet, ja genom världshistorien. Sannerligen, det är dock en torr, ödslig, i sitt innersta väsende prosaisk tid:

"Hermafroditisk, ej kvinna, ej man, ej dikt och ej sanning,

Obevingad för skyn och vingelfotad för jorden."

Men det var icke endast den enskilda människan, som hade sin Genius. Hela folkslag och städer ansågos äfven ha sin. Den verldsbeherrskande Roma, ännu i dag minnets enkedrottning, hade då också sin Genius. J finnen honom stundom på skådepenningar, en stolt och allvarsam yngling, med offerskålen eller ym-

nighetshornet i hand. Och icke endast städer, äfven hvarje annat ställe, i synnerhet om det var utmärkt genom skönhet, eller trefnad, eller också genom någon vigtig händelse, hade sin skyddsande, sin *Genius loci*. Och sålunda omfattade denna föreställning icke blott den lefvande, utan äfven den liflösa naturen, eller rättare, der fanns ingen liflös natur, allt tog ett *anletsdrag*, som *kändes*, och en gudastämna förnams ur djup och höjd, tröstande, varnaude, vägledande. Det gick en rik symbolik genom verlden, naturen var icke ett anatomiskt preparat, utan en lefvande gudom med strålande ögon; och på hvad ställe du kom vakade en vänlig ande deröfver.

Men om det finnes något ställe på jorden, som måste ha sin *Genius*, så är det skolan, och vi kunne derföre med en ringa förändring säga:

Victura et Genium debet habere Schola:

"Skolan, att *lefva och trifs*, måste sin *Genius* ha." Ty är icke skolan mensklighetens förgård? Kommer något in i lifvet, som icke förut gått genom skolan? Jag är ingalunda af deras tanka, som tro, att naturen är något likgiltigt, en blott bildningsmassa, och att uppfostran kan göra henne till hvad hon vill. Detta är otvifvelaktigt falskt, äfven om man tar uppfostran i sin vidsträcktaste bemärkelse, så att den omfattar

om-

omständigheter och förhållanden, som ligga långt utöfver skolåren. Bestämda anlag göra sig alltid gällande, i eller utom skolan. Den enfaldige blir genom ingen skola ett snille, de medfödda onda böjelserna öfvergå aldrig till dygd; ty det är dock Gud, och icke skolläraren, som skapar. Det ges dessutom en oändligt mäktigare bildningsanstalt än skolan: tidsandan, som har sin egen skollag, efterdömet, som varnar eller förför, tillfället, som lockar, tusen obestämbara förhållanden, som gå lifvet igenom, och ge det sin rigtning. Men betraktar man skolan endast som en undervisningsanstalt (och det är den, väsendtligen, nu för tiden), så är dess inflytande på förståndsgåfvornas utveckling, till någon del äfven på karakteren och sedebildningen, onekligt. I begge dessa afseenden behöfver skolan sin Genius.

Skolan har två elementer, lärare och lärjungar:

Victurus Genium debet habere docens:

"Lärarn, att lefva och trifs, måste sin Genius ha." Och hvad fordrar en sådan Genius? Mångahanda: kunskaper, undervisningsgåfvor, kärlek till de unga, nit för sitt yrke, ordning i allt. Låtom oss för ett ögonblick fästa oss vid den sistnämnde, vid ordningen.

Det var en ordnande ande, som drog verlden ur kaos: utan ordning skulle den sjunka

dit tillbaka. Denna ordning är en gång för alla bestämd. Naturlagarna äro paragraferna i denna stora ordningsstadga, och ingen riksdag har ännu förändrat verdens grundlag. Solen kör fram med sin vagn på klockslaget, och J hafven icke hört, att månen försofver sig. Djuret vet sin tid: skulle människan ej veta den? Tar du bort visaren på urtaflan, så går väl tiden ändå, men du vet ej hvad han lider. Ingen tid räcker till för den, som ej passar på honom. Hans lif blir en kedja af uppskof, försummelse och oreda, och han kommer alltid för sent — utom i sin graf. Denna sanning går lifvet och alla dess yrken igenom; men i synnerhet gäller den för skolan. Det är betydelsefullt, att lagen för undervisningen kallas för *skolordning*. Det betecknar, att ordning är dess grund och yttersta villkor. Bristande ordning, försummelse, slarf äro här skadligare än någorstädes, och det af flera orsaker. Läroåret i Sverge är vida kortare än på något annat ställe i Europa. Det upptar föga mer än hälften af det borgerliga året: det öfriga är ferier, ofta lösdrifveri. Det hör icke hit att utreda anledningarna till ett sådant bruk, och dess verkan på ungdomens bildning. Men under sådana förhållanden kan man åtminstone fordra af den nitiske läraren, att han ockrar med stunden. — En förlorad, eller åtminstone mycket afkortad stund för undervisningen är dock

icke den enda, icke ens den största förlusten. Men den föreställningen, som genom lärarens efterdöme bildar sig hos barnet, att den tid, som *han* låter gå sig ur händerna, dock icke måtte vara så viktig, och att ordning och noggrannhet kunna åsidosättas utan åtal, denna föreställning anser jag för vida förderligare. Meniskan är ett vanans väsende, ofta dess slaf. Vänjer hon sig icke, redan i skolan, vid ordning och skick och punktlighet, så öfvergifva henne dessa Genier vanligtvis för lifstiden. I krig beror segren ofta på ett ögonblick: den, som försummar det, förlorar slaget. Ögonblicket är lyckans gudomlighet. Vänjen därför de små, vänjen dem genom er egen föresyn, att akta på stunden, att värdera henne, att gripa henne i de blixtrande vingarna. Tron mig, ordning är halfva arbetet. Tappar du den, så tappar du ledstången på bryggan öfver tidens ström, du svindlar, och drunknar i det orediga djupet. Hvad som är på sin tid, på sin plats, det trifves och blomstrar just derigenom: hvad som är utom dem vissnar och dör, och vinden sopar dagligen bort dess stoft.

Det gifves äfven, det vill säga, det kan gifvas, ett annat och vida betänkligare slag af oordning hos läraren, och från hvilken i synnerhet skolans Genius vänder sig bort med afsky. Jag vill hoppas, att den icke finnes här; men blotta misstanken är förolämpande för

läroverket, och förgiftar luften i skolan. Du är kanske en dåre, om du afsäger dig lifvets och umgängets skuldfria glädje. Men en ännu större dåre är du likväl, om du öfverdrifver honom och kittlar honom till konvulsioner och sanslöshet. Och faller du derhän, att han icke längre är en umgängesglädje, delad mellan de andra glada, utan ensam och förstulen, — åker han enbets med dig genom lifvet, då är du ju förlorad både för dig och för andra. Detta gäller för alla, men i synnerhet för läraren. *Maxima debetur puero reverentia*: "gif akt, haf vördnad för barnet" Det ser icke alltid i boken, det ser äfven på läraren, och det hör mycket — utom skolan. Nej, jag kan, jag vill, jag skall ej qvarhålla min tanke vid en sådan föreställning. En grekisk målare (hans namn har undfallit mig) målade offret i Aulis, der Ifigenia skulle dö vid den vredgade Dianas altar. Dödsångsten i den kungliga jungfruns, fasan i äskådarnes anlete kunde han uttrycka; men fadrens, Agamemnons, sorg, den kunde han icke uttrycka, och derföre målade han honom med bortvändt anlete. — J förstån min mening: måtten J äfven förstå min känsla dervid!

Men skolan består icke endast af lärare, den består äfven af barn. Barnen åter ha sina föräldrar, och dessa inverka på mångfaldigt sätt på skolans, på undervisningens, lif och gång och rigtning:

Victuri Genium debet habere pater:

"Fadren, om sonen skall trifs, måste sin Genius ha."

Fadren är i många fall en viktig medarbetare i skolan, och borde vara lärarens trognaste bundsförvandt. Märker barnet, att föräldrarne anse skolgången endast som ett nödvändigt ondt, önska de att, så snart och så ofta de kunna, befria gossen derifrån, ömka de sig öfver den möda, han måste använda på sin onyttiga lexa, äflas de att förmildra skoltvånget genom dagens nöjen och förströelser: då motverka de uppenbarligen lärarens bemödande och undervisningens väsendtliga ändamål. Ty detta ändamål är ingalunda, såsom fäkunnigheten ideligen upprepar, att bibringa honom några onyttiga glossor, utan att bibringa eller utveckla hos honom arbetshåg och arbetskraft, att stärka sinnet och ge det sin spänstighet för lifvet, genom tukt och allvar. Detta är ju uppenbarligen den offentliga skolans så ofta missförstådda mening. Hon vill och bör bilda till vetande; men icke för vetandet allena, ehuru godt och nödvändigt det är, utan derföre att krafterna böra öfvas, själen stålsättas, och den lösa viljan stadgas och sluta sig kring en fast kärna. Man säger, att lifvet bildar. Ja, men det missbildar äfven: och i allt fall måste skolans bildning gå förut. Vill du ha glädje af din son, säger en grekisk författare, så neka honom mången glädje

i barndomen. Frågan är icke den: hvad är barnets glädje, ty det veta vi alla är lek. Utan frågan är den: hvad är barnets behof, hvad är det, som gagnar, som utvecklar, som bildar människan inom dess bröst? Och det är, så vidt jag vet, arbete, och hvad som följer deraf, kunskap, sjelfständighet i hufvud och hjerta, allvar för lifvets allvarliga förhållanden. Barnet behöfver intet annat umgänge än den husliga kretsen, skolkamraterna, den lefvande läraren och de store döde. Det behöfver ingen annan dans än gymnastiken, ingen annan barnbal än den själens barnbal, som dagligen gifves inom skolväggarna. Vill gossen fira namnsdagar, så hör han ju dagligen de största namnen i lärosalen: låt honom fira dem. Vill han gå på theatern, som annars är ett bildande nöje för dem, som förstå det, och ett tomt tidsfördrif för de andra, så är ju äfven skolan en theater i högre mening. Låt det vara ett skuggspel; men det är stora, det är klassiska skuggor, som der gå öfver skådebanan, och det gör honom godt att beta sina ögon på mensklighetens förebilder, de rena, de ädla, de storartade formerna. Får barnet vara yngling, så vill ynglingen vara man, och mannen blir gubbe i förtid. Tron mig, det är icke från det brådmogna umgängeslifvet, icke från thécirklarna för barn, som staten eller kyrkan eller ens näringarna en dag hämta sina bästa ämnessvenner.

Tvärtom kommer just derifrån, och i tusental, ett ytligt ett dagdrifvande slägte, *det der otidigt födt är*, som förstår föga, men dömmar så mycket käckare öfver mensklighetens högsta frågor: ett lösligt slägte, utan mod och sjelfständighet och hållning, när det gäller, — vindflöjlarna på dagens skepp, samhällets drönare, som lefva utan gagn, och dö utan ära.

Och barnen slutligen, för hvilka skolan är byggd, förutan hvilka den ej skulle finnas:

Victurus Genium debet habere puer:

"Gossen, att lefva och trifs, måste sin Genius ha." Viljen J veta, J små, hur skolbarnets Genius ser ut? Han är hvitklädd, ty hvitt är oskuldens färg, och barnets Genius är oskyldig. Men hans hvita dräkt är en *prætexta*, med ett bräm af purpurrödt; ty rödt är blygsamhetens färg, och barnets Genius är blygsam. Han står med lutad panna, ty den sänkta pannan är lydnadens symbol, och barnets Genius är lydig. Och när han blickar opp, då stråla kärlek och förtroende ur hans ögon, ty barnets Genius tror blindt på den han älskar och vördar. Och i sin ena hand bär han griffel och minnesbok, som äro flitens tecken, ty barnets Genius är flitig; och i den andra håller han en törnrosknopp, hoppets sinnebild, ty barnets Genius är förhoppningsfull, och lifvet bär både rosor och törnen. När jag ser ett välartadt skolbarn för mig, då tycker jag mig se en så-

dan Genius. Fördunklen, vanställen icke den bilden för mig, ty den är mig kär, den flyttar mig tillbaka till min barndoms värld. Ack, huru lyckliga ären icke J, lyckliga äfven derigenom, att J ej ens anen huru det kunde vara anorlunda. Ännu ligger det onda, likt en blindfödd lejonunge, och slumrar i ert bröst. Men när han vaknar och ryter, då gäller det kraft och mod att tygla honom, om J ej viljen sönderslitas af vilddjuret. Och den kraften, det modet måsten J grundlägga här, ty menniskan bildas icke styckevis, och striden mot okunnighet är endast en öfningslek, en förberedelse till striden mot sitt eget hjerta. Sen J, sommaren är ändtligen här, och ferierna med honom. Det lockar er med tusende röster ut i det gröna. Men låten dock icke locka er alltför långt ifrån boken: hon är en trogen, men svartsjuk vän, hon vill ofta besökas, hon delar ej gerna er kärlek med andra. Varen heune därför trogne, ty hon har alltid något nyttigt att säga eder. — Farväl, J stigande lärkor i lifvets korta vår, J tvåfotade blommor på de ödsliga fälten. Mätte himlen fostra er med sin dagg, och solen med sina strålar! Den Högste gifve er trefnad och välsignelse! Farväl!

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1837.

Ett läroår är åter slutadt, lärjungarne ha blifvit, eller åtminstone bort blifva, ett år mogna, lärarne ett år tröttare. De vanliga pröfningarne äro anställda, domarne afkunnade, belöningarne utdelade. Läroåret är graflagt, men det återstår ännu att säga några ord öfver grafven; och jag måste finna mig i ett bruk, som jag sjelf hufvudsakligen infört. Jag gjorde det i välmening, i hopp att derigenom ge någon större högtidlighet åt tillfället, och, äfven utom skolan, väcka något deltagande för den allmänna undervisningen. Detta har föga lyckats mig, vår tid tänker på helt andra verk än läroverken. Vi lefva i bankoreglementernas utfattiga, i nykterhetsföreningarnas försupna tider. Emellertid kan jag likväl vid tillfällen som detta sällan eller aldrig klaga öfver brist på åhörare. Det är ett friskeptakel, som ej gerna försummas. Till och med damerna, de vandrande blomstersäugarna i menskligheten, regnbågen i lifvet, byggd af solsken och tårar, skiftrik, mångfärgad, ögonblicklig liksom de, — till och med damerna göra mig oftast, som i dag, den äran, för att höra hvad deras gamle, tyvärr alltför

gamle, vän och beundrare har att säga. Sådant är visserligen ärofullt och uppmuntrande; men ännu mera uppmuntrande vore det, om något tecken visade sig, att man ej talat förgäfves. Jag talar ej om läroverket, åtminstone ej om lärarena. De ha uppfattat sin bestämmelse, och göra hvad de kunna och böra, med nit och skicklighet. Utan jag talar om den verld, som är utaför läroverket, och med hela sin luftmassa trycker derpå. Den ser i allmänhet idel gräl och pedanteri i flera läroämnen, som föredragas vid elementarverken, synnerligast i dem, som der upptaga den mesta tiden. Genom en besynnerlig förvexling i begreppen vill man nu för tiden ha folkskolan lärd, och den vettenskapliga praktisk. Man förlåter matematiken dess många linier, de raka så väl som de krokiga, emedan man hört, att mekaniken grundar sig derpå, och att denna vettenskap, när den vederbörligen användes, kan ha sin hushållsnytta med sig i det allmänna lifvet. Deremot anser man de gamla döda språken, hvilka dock medtaga mycken tid, såsom alldeles onyttiga, och deras ännu alltjemt bibehållna studium såsom en kvarlefva af fordna tiders barbari. Det är också sannt, man kan hvarken koka eller äta dem, man kan med dem hvarken bygga tröskmachiner eller väderqvarnar eller provincialbanker: men det skulle väl ändå kunna vara möjligt, att de innebure någon kraft till den utveckling och det

stärkande af de menckliga anlagen, som all uppfostran åsyftar. — Voltaire berättar, i sin saga om den vise Zadig, att denne en gång blef kallad som läkare till en rik och mäktig man, som genom vällefnad, nöjen och stillasittande förstört sin helsa. För att göra kuren så mycket mera underbar, skulle en basilisk användas dervid. Men basiliken fick icke vara synbar, han insyddes derföre i en boll, och kraften deraf skulle insugas genom porerna. Till följe häraf måste den sjuke flera timmar dagligen kasta bollen. Härigenom fick han rörelse och verksamhet; matlust och sömn, helsa och krafter återkommo småningom. Huruvida nu detta skedde genom basiliken, eller genom rörelsen, det lemna den tvifvelsjuke Voltaire derhän. Men — en sådan basilisk med förborgade krafter äro också, jemte mycket annat, de gamla språken för ungdomen. Det är en naturlag för all menniskobildning, att dess kraft inhämtas — genom porerna. Då svettar råheten ut, då brytes sjukdomen, och själens lemmar få kraft och spänstighet. Och derföre, med den upplysta allmänhetens tillåtelse, tror jag det vara bäst, om vi ännu, och tills vidare, bibehålla — bollkastningen.

Från härvarande läroverk afgå nu till akademierna flere ynglingar, med olika kunskaper, allt efter olika fattningsgåfvor, flit och använda läroår. Akademierna föreställa det högsta af

landets vetenskapliga bildning. Liksom skolan bereder för gymnasier, så bereder gymnasium för akademien. Men akademien har en dubbel betydelse. På ena sidan skall den icke blott uppfatta vetenskapen i sin högsta utveckling, pröfva dess sammansättning, ordna dess delar, utan äfven söka att fortbilda och föra den ännu högre. I detta afseende är den akademiske läraren den högsta makten i tankens fria land; den stilla forskningen är hans föreläsning, det ensliga skrifbordet hans lärostol, Europa, världen, efterverlden hans åhörare. Detta är akademiens solsida. Men på andra sidan vänder den sig också till de lägre läroverken, den är en undervisningsanstalt, som skall fortsätta, utvidga, fullända hvad gymnasium börjat. Därföre måste den akademiska undervisningen, helst inom filosofiska fakulteten, vidtaga just der den gymnastiska upphört. För att nu utröna huruvida den nykomne innehar elementarstudier nog för att med fördel kunna begagna akademisk undervisning, pröfvas han i en så kallad studentexamen. Detta är en egenhet för Svenska universiteterna, utan tvifvel föranledd dertaf, att en mängd ynglingar der samlades, som aldrig genomgått något offentligt läroverk, och således ej heller kunde ha några offentliga betyg att förete. I sig sjelf kan man icke finna en sådan inrättning obillig. Ingen emottar gerna penningar oräknade, och på samma sätt ikläder

sig intet läroverk ansvaret för en ynglings bildning, utan att förut ha, så till sägandes, inventerat honom till sig, och pröfvat huruvida han ej tilläfventyrs är underhaltig; och gymnasium emottar ej heller skolans lärjungar, utan att underkasta dem en ny pröfning. Men om studentexamen, från denna sida betraktad, kan låta rättfärdiga sig, såsom en kontroll, den hvarje högre läroverk, som emottar, öfvar på det lägre, som dimitterar, så fruktar jag likväl, att i sednare tider, och sedan studentexamen fått en ny organisation, missbruk härvid ägt rum. Vi hörde redan i går från detta ställe flera stränga, men i min tanka träffande och rättvisa anmärkningar i detta ämne; och det är kanske en lycka för oss, att ingen af de höglärde vederbörande är tillstädes för att höra hur man tänker om deras domsrätt. Det har stundom händt, att ynglingar, som från afgangsexamen vid gymnasium medfört godkända betyg, i ett eller flera ämnen blifvit underkända och förvägrade akademisk borgarrätt. Vanligtvis har dock detta missöde blifvit afhjelpat genom några månaders, stundom endast några veckors, privat undervisning hos samma examinatorer, som nyligen improberat, och hvilka merändels äro yngre akademiska lärare, som ej ha någon annan examen än denna att öfva sin skarpsinnighet på. Detta förhållande skadar både gymnasierna, ungdomen och akade-

mierna sjelfva. Det skadar gymnasierna, emedan det nedsätter deras anseende, som annars var i stigande, och minskar förtroendet för den offentliga undervisningen, hvarförutan ingen fullständig embetsmannabildning är möjlig. Det är förödmjukande för en gymnasiilärare, som dagligen i flera år handledt ynglingen, kan honom, så till sägandes, utantill, och således bäst och säkrast kan vitsorda hans kunskaper, det är förödmjukande för en sådan lärare, att se detta vitsord underkändt af en examinerator, som icke har så många *timmar*, som han haft *år*, för pröfningen. Det är förlåtligt, om gymnasiiläraren stundom understår sig att sätta i tvifvelsmål den högre visheten hos sina unga, obekanta förmän i Upsala eller Lund; och härigenom uppkommer ett spändt, om icke ett fiendtligt förhållande mellan elementarläroverken och akademierna, på hvilkas harmoni och samverkan till ett gemensamt mål dock all verklig bildning beror. Det är vidare skadligt för gymnasiiungdomen, hos hvilken den föreställning småningom fäster sig, att den offentliga undervisningen på gymnasium i allt fall måste fulländas genom privat lärokurs vid akademien, och att denna *syllnadsafgift* i den allmänna bevillningen icke kan undvikas, huru bebrefvad man också kommit till högskolan. Härigenom förledas de unga att i förtid öfverge gymnasium, der dock sannerligen ett och annat ännu kunnat

vara för dem att lära, och det till vida bättre köp än vid sjelfvaste akademien. De illfänas alltjemt att, ju förr dess hellre, komma till den rätta vishetskällan, den underbara surbrunnen, der brunnsterminen väl är dyr, men icke lång, och hvarifrån man med fullständigt sundhetsbe-tyg inträder i den akademiska helgedomen. Jag tror icke, att det är på detta sätt, som grundliga elementarstudier, mognad och arbetshåg, det vill säga, med andra ord, ungdomens verkliga bästa befordras. — Ett sådant förhållande skadar slutligen akademierna sjelfva; ty det upplöser deras ursprungliga idé, det flyttar gymnasium, ehuru under privata former, till högskolan, det förrycker de naturliga gränserna mellan högre och lägre läroverk. Mellan gymnasium och akademi bildar sig, på detta sätt, en mellanmakt, hvilken, liksom allt mel-lanting, skadar i begge rigtningarna, både neråt och uppåt.

Wexiö gymnasium har, liksom de flesta andra, börjat få vidkännas olägenheterna af en sådan medelformation. Vi måste, tills vidare, underkasta oss dem, och hoppas, att tiden, som bryter allt skeft och halft, äfven skall undergräfvä och upplösa detta. Emedlertid söka vi att fortgå i den rigtning, som vi anse vara den rätta, utbilda undervisningen så godt vi förmå, och småningom afhjelpa de brister, som den visserligen ännu företer. Sålunda har, under

årets lopp, bibelläsningen på gymnasium, som förut varit fördelad på flera händer, blifvit uppdragen åt en enda lärare. Grekiska stilöfnin-garna, förut inskränkta endast till öfversta afdelningen af gymnasium, hafva nu blifvit utsträckta äfven till den medlersta; och jag har med fägnad tyckt mig förmärka, att ungdomen härigenom i allmänhet blifvit mera taktfast både i formlära och accentuations-system. Dylika stilöfningar i Fransyska och Tyska äga äfven rum för högsta afdelningen. Flere bland ynglingarna hafva häri gjort vackra framsteg, och skrifva begge språken temligen felfritt; och bör jag härföre särskilt förklara min förbindelse hos läraren i lefvande språken. När man besinnar, att undervisningen i dessa språk börjar först på gymnasium, och der upptager endast två timmar i veckan på hvarje afdelning; när man jemför framstegen der med apologistiernas, som likväl äro befriade från allt slags besvär och tidspillan med de klassiska språken, dem dagens rigtning anser som tidsödande, onyttiga, pedantiska: då visar sig, tänker jag, bäst och säkrast hvad denna åsigt innebär. Eller hvaraf kommer den påtagliga, den onekliga skillnaden, om icke deraf, att klassiska språken, just i sin fullkomligare, bestämdare, på en gång fastare och böjligare organism, innebära bildningselementer, som befordra och underlätta alla
andra

andra språkstudier? I världens nuvarande skick är det visserligen nödvändigt för hvarje bildad man att lära äfven de moderna språken. Men man lär dem både lättare och säkrare *efter* än *före* de gamla, som äro roten i all vetenskaplig språkbildning. Det är den roten, som upphämtar näringssafterna, påskyndar utvecklingen, bibehåller friskheten, äfven hos det moderna — löfverket. Det vore önskligt, att de, som nu ge vika för en löslig tidsanda, och bryta sönder lärdomsskolans enhet för att skaffa plats åt en onyttig mångslöjd i språkstudier, det vore önskligt, att de ville besinna detta, och icke uppoffra bildningens heliga sak för en förgänglig folkgunst, som till en början bär omogna, och sedan bittra frukter.

Antalet af nu afgående ynglingar är tretton, från särskilda afdelningar af gymnasium. Hvad dem, som afgå från lägre afdelningar, angår, så kunne vi ej hindra dem. Skolordningen är ingen skråordning, och det står hvar och en fritt att lemna det lägre läroverket för ett högre, när och hur han behagar. Man bör äfven vara billig och medgifva, att förhållanden kunna inträffa, helst ekonomiska, som föranleda och ursäktas en dylik förtidig afgång. Men nog tro vi alla, att J här, J ynglingar, ännu kunnat ha mycket att lära, som fullt sysselsatt er under den återstående tiden; nog tro vi, att

åren, äfven gymnasiiåren, äro goda läromästare; nog tro vi, att den, som brådskar vid början af vädjobanan, icke derföre alltid hinner först fram till det olympiska målet. Stora anlag göra sig visserligen gällande öfverallt, och kunna någon gång utan skada öfverhoppa mången bildningsgrad; men de vanliga göra bäst att taga ett trappsteg i sönder. J längten ur skoltvånget till ett friare lif, till friare studier. Men det är icke all frihet, som är nyttig, endast den, du är stark och mogen nog för att bära. Det är med friheten som med elden. Binder du honom vid härden, så sprider han värma och trefnad omkring dig; men släpper du honom lös, så bränner han dig sjelf och taket öfver ditt hufvud. — J äflens att, ju förr ju hellre, komma in i statens eller kyrkans tienst. Men staten är ofta en sträng, alltid en karg husbonde; och hvad kyrkan angår, så är hon, åtminstone i vårt land, en fattig enka, och första kapitlet i hennes tjenstehjonsstadga handlar om tålmod, försakelse och uppoffring. Ack! jag vill ej gerna beröfva er er bästa, kanske endast rikedom, som är hoppet, jag vill ej gerna blåsa bort de skimrande bilderna, som för edra ögon leka mellan rosorna i morgonrodnaden; de försvinna nog ändå af sig sjelfva, det mesta af dem är dunster, som bilda regn och storm, innan middagen kommer. Tron mig, J träden tids nog in i den efterlängtrade tjesten. Jag

önskar er, liksom all ungdom, lycka och framgång i lifvet; men jag ber er, vänten icke för mycket af framtiden. Farväl!

Lycka och framgång önskar jag äfven eder på resan, icke blott till akademien, utan genom lifvet, J andre, som här tjent ut edra läroår, och derföre med mognare kunskaper lemnen oss. Vål skulle jag önskat, att en och annan ibland er kunnat medföra högre vitsord ifrån läroverket; men om så icke skett, så veten J nogsamt, att detta icke är lärarnes skuld, och jag vill hoppas, att det ej heller är er egen. Gåfvorna äro mångahanda, men anden kan och bör dock vara en. Men hvilken är den anden? En gammal gnostisk fabel berättar, att då Demiurgen, som sjelf endast var en undergod, skapade världen, då strödde han med vårdslös hand, och på måfå, ut alla, både lyckans och naturens, gåfvor ibland menniskorna. Sålunda föddes den ena till rikedom, den andra till armod, den ena blef skön, den andra ful, en föddes till ett blixtrande snille, en annan till ett dumhufvud, den ena blef en förståndig man, den andra — en liberal tidningsskrifvare. Då ömkade sig den store, den högste Guden öfver denna aristokratiska orättvisa; ty *han* är liberal, och egentligen den enda liberala. Derföre, och för att utjemna alla olikheter, kastade han ner bland de arma dödlige en ofantlig klump, som heter *Vilja*, och sade: ”tagen åt er alla deraf, så mycket

J förmån och önsken." Sålunda är viljan väl en Guds gåfva, och den yppersta, ty hon kommer från den store Guden, och icke från Demiurgen. Men derjemte är hon äfven vår egen gåfva, vi kunne äga henne när, och i hvad mått, vi behaga. Hon är den gudaburna, den enda gudaburna på jorden, hon bär frihetens outgrundliga mystèr i sin barm, och därför ler hon åt lyckan. När hon säger: "*jag vill*," då halkar spiran ur slumpens hand, och englarne falla ned och tillbedja henne. Viljan är människans högsta kraft, hon är kärnan i lifvet, hon är tyngdpunkten i andans verld. Derföre sitter hon med rätta vid styret, och blickar opp till sin fränka, till himlahvalfvets *Vilja*, den orubbeliga nordstjernan, som lyser och vägleder öfver de stormande djupen. Verldshistorien känner henne; der har aldrig skett något stort och herrligt, der icke hon var med. Zeno skröt med henne i Stoa, men Kristus bar henne, ödmjuk och tyst, till Golgatha. Det är den stora, den fasta viljan, som gör den store mannen och halfgudarna; men äfven oss små och ringa kan hon adla. Du vet hvad du *lärt*, och det kan vara mycket olika, både till omfång och värde, och i allt fall har du lärt det af andra; men det förnämsta är, att du vet hvad du *vill*, och det kan ingen annan lära dig än du sjelf. En hvar kan ej forska det sanna, ej bilda det sköna. Men en hvar kan vilja det rätta,

utan tvekan och vankelmod; och det är den viljan, som jemnar allas öden, hon är verldsstyrelsens theodicé, hon är menniskolifvets hjel-
tedikt, som alltid slutas med seger. Kalla henne hur du vill, sjelfständighet, mod, karakter, heder; namnet kan förändras, men begreppet blir detsamma. Hon är och förblifver *en*, under det att allt det andra vexlar. Det är *den* andans enhet, under de mångahanda gåfvorna, som jag värderar, det är den, som jag önskar eder, J ynglingar — och oss alla. Den Högste beskydde eder! Farväl.

På Wexiö Gymnasium,**Juni 1838.**

Sedan jag sednast, för ett år sedan, talade från detta ställe, har en stor olycka gått öfver staden. Det var en kall, stjernklar natt, och ulfven tjöt i skogen. Men den glada världen vände sorglös hem ifrån en af sina käraste förströelser. Här, som annorstädes, gränsade förströelse och förstörelse tätt intill hvarandra; ty emellertid hade förödelsens engel nedstigit, och uppslagit sin predikstol midt i staden. Och han predikade väldeliga, och under hans lågande andedrägt sjönk det ena huset efter det andra i aska. Det var en ryslig natt, och den, som en gång sett henne, förgäter henne aldrig. Emellertid har den Gud, som tillåtit en sådan olycka att drabba staden, äfven bevekt människors hjertan till deltagande och hjälp; och, i både enskilt och offentlig väg, har den afbrända staden emottagit rikare gåfvor än troligtvis någon annan i vårt land, under lika förhållanden. Vi böre således kunna hoppas, att de nerbrända husen snart åter stiga ur sitt grus. Splitet har kämpat omkring deras grundvalar; men inbyggarne skola ej glömma, att det är den allmänna och enskilda välviljan, som byggt huset, och att

således frid, endrägt och trefnad böra bo inom väggarna.

Stora olyckor ha åtminstone den fördelen med sig, att de tvinga, eller dock borde tvinga människan att för ögonblicket vända sig från den flärd och lättsinnighet, som utmärker vår tid, och att någon gång se lifvet in i de skarpa, de allvarsamma ögonen. Det är visserligen en dyrköpt, men dock en viktig påminnelse derom, att lifvet är annat än lek, och att människans högsta bestämmelse icke egentligen och uteslutande är den att roa sig. Man fordrar i vår tid mycket af skolan och elementarläroverken i allmänhet, utbreder sig vidlyftigt öfver deras bristfälligheter, och ropar på reform, högljudare i samma mån, som man mindre förstår saken. I ett visst afseende kan man dock ha skäl; och det är äfven *min* mening, att skolan behöfver en väsendtlig och genomgripande reform. Men utgångspunkten för en sådan reform ligger icke inom skolan, utan derutanför. Den ringaste eftertanke borde lära oss, att skolan, i sitt närvarande skick, är och måste vara mera en anstalt för undervisning, än för egentlig uppfostran, det vill säga, bildning af seder, tänkesätt, karakter, verldsåsig. Skolan ligger midt i lifvet; men icke kan hon bilda lifvet omkring sig, som tvärtom med hela sin luftmassa trycker på skolan och missbildar henne. Det första och verksammaste uppfostringselementet i all

menniskobildning är lefnadssättet och tidens allmänna anda, den skolan ingalunda bestämmer. Med andra ord, skolan har sin egentliga lifsprincip utom sig, i familjelifvet. Hvarje hufvud är icke blott den första, utan äfven den verksamaste uppfostraren, och kan förderfva oändligen mer, än någon skola kan godtgöra. Vi afvika derföre ingalunda från dagens betydelse och mening, om vi för en stund samla våra tankar till några anmärkningar öfver *lefnadssättet vid elementarläroverken*.

Hvad som i detta hänseende först och närmast faller i ögonen är den förändring i lefnadssättet, som på ett halft århundrade ägt rum i hela landet, och naturligtvis äfven sträckt sig till de ställen, der elementarläroverken äro belägna. Fästa vi oss till en början endast vid det materiella, *victus cultusque*, föda och klädsel, så är skillnaden lätt märkbar. Hvad den förstnämnde angår, så är bekant, att studerande ungdomen, i fordnä och tarfligare dagar, för det mesta lefde på medförd och saltad mat, eller matsäck. Detta var otvifvelaktigt mindre dyrt för föräldrarna, men derjemte olämpligt och skadligt för en stillasittande ungdom. I detta afseende skulle jag alltså ej önska någon återgång till det gamla. Men väl kan den nya plägseden vara underkastad missbruk. Om det tilläfventyrs bland dem, som gifva mat, uppstode en oförnuftig täflan att, genom ett yppi-

gare bord, draga de unga till sig, så finna de sig derigenom, vid hemkomsten till föräldrahuset, missbelåtna med dess husmanskost; och man påstår, att detta ofta skall hafva inträffat. Ett bestämdt missbruk äro de mångfaldiga måltiderna, fem, och flera, på dagen. Sådant är frosseri och ovana. Barnet, liksom djuret, *kan* äta, så ofta man bjuder det. Men ingen meniska, när den icke har någon stark och arbetsam kroppsrörelse, kan känna hunger, det vill säga *behöfva* att äta, mera än tre gånger om dagen. Hvad som går derutöfver är öfverdrift och djurisk *gourmandise*, som försvagar kroppen, och gör sinnet tungt och sömnigt. Jag känner flera läroverk, både in- och utrikes, der ungdomen finner sig väl och fullt belåten med de tre vanliga måltiderna för dagen. — Ser man vidare på klädedrägten, så är skillnaden mellan förr och nu ännu synbarare. Den berömde ÖDMANN berättar i sina "minnen från hembygden" att, då han, för omkring sjuttio år sedan, studerade i Wexiö, voro några få Gymnasister, som förvånade den dansande världen med den, då för tiden, oerhörda luxen af hvita bomullsstrumpor. Tiderna äro sedan dess mycket förändrade. Med hvarje generation ha strumporna blifvit bättre och — vadorna sämre. I sig sjelf är klädedrägten en obetydlighet, hvad också fruntimren må invända deremot. Mannen, ynglingen, barnet skola alla kläda sig rent, snyggt,

anständigt; om gröfre eller finare, det beror på råd och lägenhet. Jag hatar allt slags Cynismus, den må komma af orenlighet, eller af fåfänga (som är själens orenlighet) och ett barnsligt begär att utmärka sig från andra i småsaker. Vi böra ej glömma, att det var idel fåfänga, som lyste fram genom hålen på filosofens träsiga mantel. Dåraktige äro icke blott sprätten och den behagsjuka qvinnan, som anse klädseln för lifvets högsta angelägenhet, utan äfven den studerade råhet, som affekterar att vara grof, både i dräkt och seder, för att derigenom draga uppmärksamheten på sig. Narrkåpan må vara smutsig eller grann, i begge fallen är hon mig vidrig. Det ligger visserligen intet bildningsmedel hvarken i vadmalströja och skinnbyxor, eller i ullstrumpor och becksömsskor; men de kunna dock bestå både med flit, kunskaper och inre hyfsning, i fall man saknar tillfälle att kläda sig annorlunda. Der detta finnes, ser jag ingenting hvarken underligt eller klandervärdt deruti, att ungdomen sträfvar att vara nätt, till och med elegant; ty skönhetssinnet, och det dermed förenade begäret till prydlighet, är inplantadt i menniskonaturen, och i sig sjelft oskyldigt. Mången påstår dessutom, att den finaste rocken, i det hela, är den minst kostsamma. Det må vara; men den fordrar åtminstone ett förlag, som de fattige ej kunna bära. I anledning häraf bör jag påminna om en sak. Det

finnes ett slags rock, som jag icke kan tåla, den sämsta, den otrefligaste af alla, lyste han än af guld och silke; och det är — den obetalta rocken.

Huru betydliga också de materiella förändringarna, i afseende på mat och klädedrägt, må vara vid läroverken, så oroa de mig dock föga. Om de, som icke må nekas, här och der i sin öfverdrift häntyda på något flärdfullt och fåfängeligt, så är det åtminstone en yttre flärd; och det är den inre flärden, som jag mest fruktar. Jag fruktar för den flärd, som röjer sig i sinnets löslighet och sjelfsvåld, som är och blir omyndig, just derföre att hon aldrig lärt underkasta sig någon myndighet, och som sätter sig, redan från barndomen, som en rostfläck på sinnet och fräter upp dess malm. Jag fruktar för den flärd, som visar sig i en omätlig hunger efter nöjen och förströelser, den ingen landets nöd, intet dagens trångmål kan hejda i sin fart. Det är den flärden, som utrotar allt allvar, all kraft, all arbetshåg ur sinnet, som förfelar livvets ro blott genom att roa sig, och gerna ville göra kunskap och dygd till blotta tidsfördrif. Det är den, som föranleder sällskapssjukan, tidens allmännaste, men också dess obotligaste sjukdom, och som består deruti, att man aldrig kan trifvas med sig sjelf, utan alltjemt illfänas att utbyta sin egen erbarmlighet mot en annans. Det är den flärden,

som förlamar den högre tankens spänkraft, klipper idéernas vingar, och förnedrar förnuftet till ett blott räknebräde öfver egna småaktiga fördelar. Det är slutligen äfven den flärden, som förgiftar sederna i sin brodd, och andas i förtid sin orenlighet på oskuldens spegelglas. Det är den, som ombildar känslan, som är ämnad att vara lifvets djupaste springbrunn, till ett grundt, ett gyttjefullt vatten, och gör mensklighetens högaltaren, dess allraheligaste, nemligen hjertkamrarna, till idel skräpkamrar. Det är den flärden, som nu går med tusen trådar genom verlden, och med hvarje dag knyter sig allt mer och mer in i skolan. Det är den, som redan upplöst samhällets fogningar i Europas sydliga länder, är i stark fart mot det allvarsamma Norden, och hotar verlden med ett öfverbildadt, ett förfinadt barbari, sådant som det, hvilket föregick Roms dödskamp med medeltiden, hvilken äfven var barbarisk, men i en motsatt och naturligare rigtning. Det är för den flärden, som jag varnar eder, J ungdomlingar!

”Detta är ett hårdt tal, ho kan fördraga't?” sade fordomdags Judarne. Jag är också så fast öfvertygad som någon, att det intet, alls intet uträttar. Hvarje förtappad tid, eller med andra ord, hvarje tid utan kärlek, utan ära, utan tro, som den nu varande, är alltid atomistisk, det vill säga, splittrad och sönderhackad i små, en-

skilta personligheter, som tro sig förstå hvarje sak lika väl som någon annan, och anse sina enskilda tycken och hugskott för åtminstone lika goda som andras. En sådan tid är alltid anarkisk, ty ingen aktas då värdig att styra. De många planeterna eller irrstjernorna samla sig icke kring någon sol, utan hvarje atom vill vara sol för sig sjelf, ja sitt eget solsystem. Sådant hör till den beprisade jemlikheten och liberalismen. Man är för närvarande så demokratisk och frisinnad, att man knappast vill erkänna en demagog, man vill ej, i aktning och förtroende, sluta sig till någon, ty hvar och en är, i sin inbilskhets, sin egen sjelfständiga medelpunkt. Under sådana förhållanden vore det enfaldigt att hoppas, att någon skulle akta på en varnande röst, helst när den derjemte är en bestraffande. Men det är ofta en skyldighet att uttala sin öfvertygelse, skarpt och utan skonsamhet, helst när ämnet är af vikt. Jag fortfar derföre.

Jag har sagt, att tiden är löslig, och de fordna banden af lydnad, tukt och ordning förslappade. Tviflen J derpå, så sen er endast omkring i familjelifvet. Huru många äro nu för tiden de föräldrar, som med forntidens hellosamma stränghet tygla barnets håg, och böja den till lydnad och beroende, till blygsamhet och vörndnad för de bättre? Den monarkiska principen gällde åtminstone, i fordna dagar, inom

familjelifvet. Nu har demokraten brutit in till och med i hushållet. Fader och son äro stundom tvenne statsmakter, som motsäga hvarandra; eller också går hvardera sin väg, obekymrad om den andra. Hvad skall skoltukten uträtta, när hemtukten, som borde vara hennes stöd och medarbeterska, saknas? Kan skolan bryta rakt hvad som växt krokigt från vaggan? — Det är naturligt, att föräldrar älska sina barn; och någon partiskhet i bedömande af deras anlag är ursäktligt. Men, ju mera tiden är egenkär och afgudar sig sjelf, ju mera afgudar den äfven sina barn; och härigenom blir föräldrarnas partiskhet för barnen både ömklig och löjlig. Visar gossen tecken till allmänt människoförstånd, så anses han genast som ett geni. Är han yr, käck, påflugan, så kommer detta af snillets inneburna liflighet. Är han trög, sömnig, dufven, så kallas detta för beskedlighet och ett stadgadt väsen. Lipar han, förklemmad och bortskämd som han är, vid den minsta motgång, så är detta ett tecken till känslighet och ett lättrördt och godt hjerta. Det goda eller drägliga stegras till förträfflighet, det tvetydiga eller rent af förkastliga blir barnslighet, obetänksamhet, förlåtlig, ja älskvärd svaghet. En ständig hyperbol, eller en ständig euphemismus äro de rådande figurerna, när föräldrar tala om sina barn. Ingenting tros så lätt och gerna som andras goda tankar om oss sjelfva. Hvarföre

skulle då barnen icke tro hvad de från sådant håll ideligen höra eller märka? Huru skulle de då icke bli egenkära, inbilska, fulla af sig sjelfva? Icke hämtar man drufvor af törne, och ej heller blygsamhet och anspråkslöshet af en sådan uppfostran i fädernehuset.

Vidare. Det är naturligt, att de unga vilja roa sig. Barnet måste leka, ty det har ett öfverskott af lifskraft, som bör afledas. De unga böra också någon gång leka och förströ sig; ty nöje, liksom vin, stärker krafterna och återger sinnet sin spänstighet, nemligen när det tages måttligt. Men nöjet är dock, liksom vinet, ett retningsmedel; och användes det i öfverflöd, förslappar det själen, i stället för att stärka henne. Göres det till vana, så blir det just derigenom ovana, det blir ett behof, som icke kan tillfredsställas, utan genom en förstärkt dosis; och derigenom förlorar det småningom sin udd och väckelsekraft. Hågen för arbete och allvarsam sysselsättning försvinner allt mer och mer; och sålunda uppväxer ett slägte, för hvilket ära, pligt, embete endast äro tråkiga bisaker, men hufvudsaken är att roa sig och fördrifva tiden. Och derföre fördrifver också tiden dem, när han börjar bli hårdhänt, och mannen borde framträda med kraft och beslutsamhet. Ungdomens dröm om bedrifter i framtiden, om namn och ära och menniskoväl, den är förlorad för dem. Deras dröm är icke om sådana småsaker; utan

drömma de, så är det om nästa bal, eller nästa virabord. Ty allt umgänge hvälfver sig numera omkring de begge polerna, spel och dans, af hvilka det förra förkyler, den sednare förbränner hjertat. Umgänget, med alla sina förströelser, blir lifvets högsta angelägenhet; och alltifrån barndomen vänjas de unga att icke frukta så mycket för något som för ensamheten, då de ej ha något annat sällskap än det sämsta, det vill säga, sitt eget. Hvad jag, för min del, tänker om detta behof af sällskap, som är tanklöshetens mystèr, och tomma sinnens paradys, det har jag redan förut, och vid ett annat tillfälle, sagt ifrån detta ställe. Jag bör endast tillägga, att, i en sådan tid, en smula liknöjdhet för menniskor gerna ingår i allt menniskovärde. Men en sådan känsla innebär ingenting fiendtligt emot menniskor, endast en kallsinnighet för deras vrånga omdömen, och för det ändelösa och andelösa sladder, som vanligtvis kallas umgänge. — Pindarus kallar menniskolifvet för skuggan af en skugga. Men ett tommare skuggspel, ett ihåligare, betydningslösare väsen än det, som här blifvit tecknadt efter naturen, torde väl icke finnas. Det leder till idel ytlighet och flärd, hopkrymper hjertat till en småaktig sjelfviskhed, eller en trångbröstad omtanke blott och bart för egen lumpen fördel: och när skådespelet är slut, har man lefvat utan gagn och dör utan ära.

Om

Om förhållandet är sådant utom skolan, huru är det möjligt, att detta icke skulle inverka på bildsamma och brännbara sinnen, helst i en ålder, då retelsen är starkast, och efterdömet är så mycket mera än läran? Hvad takt och allvar ännu, som en tradition från bättre tider, kunna finnas i skolan, huru skulle de kunna bestå mot det dagliga umgängeslivets smitta? Hvad hjälper det, att läraren söker nära det unga sinnet med forntidens merg, när tonen för dagen dessemellan alltjemt går omkring och bjuder på idel slisk och sötsaker, som förderfva själens matsmältning, slappa viljans senor, och bränna bort sinnets spänstighet? Jag har redan nämnt, att man gör stora anspråk på skolan, för ungdomens uppfostran, och vill hvälfva på skolan allena hela ansvaret därför. Men jag har äfven sagt, att hvarje tid uppfostrar, mer än den egentlige läraren med sina bestämda lärostunder. Och är han dessutom icke sjelf en son af sin tid, ehuru i många afseenden en styfson? De unga, som anförtros honom, äro icke de likaledes dagens barn, med dess vådeldsmärke på pannan? Med ett ord, med det tänke- och lefnads-sätt, som nu går genom världen, kan knappast någon skola uppfylla sitt ändamål, när man betraktar henne som en uppfostringsanstalt.

Det är ingalunda min mening, att hvad jag här anfört skulle vara något särskilt för vår

landsort, eller ens för vårt land. Flärd och sjelfviskhet ha i alla tider och hos alla folkslag varit frukter af civilisationen, i den mån hon blifvit förvuxen och börjat forna i toppen. I många land har det onda stigit ännu högre, och fräter djupare än här på samhällets hjertrötter. Den olycksalige och flärdfulle anden flyger öfverallt genom verlden, och blåser sitt gift öfver land och stad. Men i städerna samla sig, af naturliga orsaker, allt landets förderf., och i synnerhet all landets flärd. Småstäderna, der våra elementarläroverk för det mesta äro belägna, göra härifrån intet undantag. Ingen stad är så ringa, att den ej vill vara en hufvudstad i smått, af samma skäl, som de småväxta gerna vilja anses för resliga. Man hämtar derföre från hufvudstaden snitten, icke blott på sina kläder, utan äfven på sina seder, lefnadssätt och nöjen. *Modern* måste man vara, och modet gäller icke, som vore billigt, blott hufvudbonaden, utan äfven hufvudet och hjertat. Det är dock en beklaglig egenhet i umgängesnöjet i Norden, att det nästan aldrig är hvarken roligt eller lifligt, men merendels framträder under rå och tunga former. Söderlänningen lägger i dylika förströelser en poetisk hänryckning, en passion, som gränsar till bacchantisk yra. Engelsmannen adlar sina, stundom utsväfvande, förlustelser merendels med originalitet och en djupgående humor och verlds-ironi. Fransman-

nen, en född sällskapsman, roar sig med en sprittande liflighet, en lätthet, ett behag, som hörer till nationallynnet, det älskvärdaste, om också det frivolaste, i vår verldsdel. Men Ty-sken, Dansken, Svensken äro tröga och tungrodda, äfven då de lägga an på att roa sig, och deras lustighet påminner alltid, mer eller mindre, om — björndansen. Ingenting är ömkligare, ja löjligare, än en tungsinnt rolighet, ett misslyckadt försök att vara älskvärd. — Emedlertid gör man så godt man kan; och det finnes intet umgänge i hufvudstaden, som man ej sätter en ära i att eftergöra äfven i den obetydligaste stad, efter råd och lägenhet. Sålunda har man öfverallt i landsorterna, liksom i Stockholm, baler, soirées, lefvande taflor och döda, samt spektakler. I sistnämnda afseende är det endast beklagligt, att spektaklerna ännu på de flesta ställen äro husvilla, befinna sig på vandrande fot, icke på stående, och den skådelystna mängden måste församlas, liksom hö, i ladone. Beklagligt är det i synnerhet, att vi ännu alltjemt måste sakna den vidtberömda apan, skådespelets triumf, som länge förtjust hufvudstadens allmänhet. Men vi böra hoppas det bästa. Hon kan ej vara så obarmhertig, att hon ej också en gång gör sin rund omkring i landsorterna. Åtminstone har hon redan som förbud skickat oss mera än en af sina tvåbenta representanter från Stockholm.

Om nu lefnadssättet och tonen i de flesta städer äro sådana, så underställer jag, om det kan vara lämpligt och helsosamt för ungdomen, att elementarläroverken äro förlagda derstädes. *Barnet* är väl fredadt genom sin ålder; det måste endast ge sitt namn, såsom en förevändning, åt de så kallade barnbalerna, som dock egentligen äro anställda för de fullvuxna barnen. Men *ynglingsen* är förfallen under den allmänna konskriptionen, ehuru han ännu står på tillväxt. Derigenom afledes hans håg från allvarsamma sysselsättningar, som dock skulle utgöra hans bestämmelse vid läroverket, han blir kavaljer, långt innan han blir man, dunkla känslor och begär vakna och brådmogna i det unga, obevakade hjertat. I förtid invigd i alla sällskapslifvets lustbarheter, förlorar han hågen för arbete, och vill alltjemt roa sig; och de olyckliga följderna af denna sinnets flärd släpar han sedermera med sig genom lifvet. Det är sannt, att han, som tonen nu är öfverallt, en gång måste indragas i denna hvirfvel; men det vore redan mycket vunnet, om dermed kunde hafvas anstånd, tildess ynglingen är något mera utbildad både till kropp och själ, och karakteren satt sig. Man säger, att det beror på läraren att handhafva disciplinen och att afhålla de unga från allt, som kan vara dem skadligt. Men huru är detta möjligt, när dag-

liga frestelser omgifva dem? Många föräldrar, smickrade af att se sina barn tidigt upptagna i sällskapslifvet, understödja, af missförstådd ömbet, det onda, som de borde motarbete. Det är dessutom med sällskapsnöjet som med koleran: hon smittar icke blott genom vidrörandet, utan äfven genom luften. Man kan ej begära, att staden skall ändra sitt lefnadssätt för skolans skuld. Det återstår således endast, att skolan aflägsnar sig från staden och flyttar på landet. I medeltiden voro de flesta elementarskolor förlagda i klostren. Vi ha inga kloster mer, i protestantiska länder, men skolan kunde och borde vara ett protestantiskt kloster, afsöndradt, så vidt möjligt är, från den allmänna roligheten. Ungdomen hade der intet annat sällskap än läraren, sina kamrater, vettenskapen och klassikerna. Den behöfver ej heller något annat; och ett bättre, ett arbetsammare, ett renare slägte skulle då troligtvis utgå från läroverken.

För undervisningen ha vi i år, af välkända orsaker, icke kunnat använda mer än hälften af den vanliga tiden. Likväl har mera, än jag vågat hoppas, blifvit medhunnet, och jag har skäl att, i allmänhet taladt, vara nöjd med den anställda års-examen, synnerligast på gymnasium. Derföre tackar jag skicklige och nitiske lärare. Jag tackar äfven lärjungarna, bland hvilka flere med sällsynt flit och ar-

betshåg användt den korta tiden. Till någon del torde väl äfven framgången berott derpå, att inga förströelser, som afleda hågen från arbetet, kunnat finnas i den afbrända staden, och att således umgängeslivets adliga öfningar ej kunnat stå i vägen för de mera ofrälse, som tillhöra läroverket. Sällan ha vi derföre, sedan jag här blef Eforus, haft den tillfredsställelsen att till akademierna dimittera så skickliga, flitiga, till seder och uppförande oförvitliga ynglingar som i dag från öfre afdelningen af gymnasium. Yfvens icke öfver detta bifall, J ynglingar! ty i den afsigt är det icke gifvet, och det återstår ännu oändligen mycket för er att lära. Elementarläroverket är endast förberedande klassen i bildningens stor-skola. Men det gläder mig, att flere ibland er genomgått den med heder, och derigenom hafva en säker grund att bygga på. Jag hoppas derföre, att J skolen försvara er plats, icke blott i en akademisk examen, utan äfven i en viktigare examen, i den *examen rigorosum*, som kallas för ett menniskolif, och som dimitterar till evigheten. Der gäller det icke vetandet allēna, ehuru äfven det är nödvändigt, utan det gäller äfven och ännu mera, heder och tro och den uppsåtets välvilja, som ingen otacksamhet tröttar, den välviljans fasthet, som ingen motgång böjer. J kunnen ej undvika att komma i beröring med livets flärd,

ty hon är det närvarande släktets uniform; men J kunnen åtminstone förakta henne, äfven om J bären hennes färger. J kunnen, om J allvarligt viljen, hålla er obesmittade af den själens flärd, som kallas fåfänga, dagens afgud, den rakaste motsatsen af manlig stolthet, och som hos mannen vanligtvis röjer sig derigenom, att han far efter det väder, som kallas popularitet och folkgunst. J kunnen tro och känna inom er, att J hafven något annat och högre att lefva för, än dagens förgängliga pris, som kittlar små sinnen, men som de stora blygas för. Välkomna tillbaka med det sinnet till kyrkan eller staten! Drömmen ädla sinnens dröm! Vågen, försöken åtminstone att lefva för det, hvarför alla bättre menskor lefvat, för efterverlden! Jag uppmanar er med Klopstocks ord till en yugling:

"Noch viel Verdienst ist übrig: auf! hab' es nur!

Die Welt wird's kennen"

*"Än mång' förtjenst står åter: upp, haf den blott!
En verld skall känna't —"*

Eller, om vingarna ej vilja bära er dit, så lefven mera *för* än *med* er samtid. Ett ädelt sträfvande misslyckas aldrig helt och hållet. Dess framgång ligger just deruti, att det är till; frukten ligger i roten. Det kan väl hända, att det ej bemärkes af många, och att det misskännes af andra. Hvad gör det? Det be-

märkes dock säkert af Gud. Han misskänner er icke. Hans välsignelse hvilar öfver allt, som är rätt och ädelt. Vare den Guden med er på alla edra vägar och stigar!
Farväl!

I Jönköpings Skola,

Juni 1838.

Sedan jag sist var här, har ett nytt undervisningsverk bildat sig, jemte och bredvid det gamla, nemligen militärskolan. Vi böra hålla vederbörande räkning för deras omtanka att, äfven för denna klass af medborgare, öppna någon väg till tidens bildning. Så länge Sverge ännu var ett krigiskt, ja eröfrande land, var krigsycket det högsta och mest ansedda bland folket. Detta skedde också med skäl; ty något högre kan man ej äfventyra än lif och blod, och slagfältet gör mången annan skola umbärlig. Men under en långvarig fred, den vi tro ännu länge kunna fortfara, bleknar krigsäran, liksom örlogsskeppet förmultnar i dockan. Krigaren sjelf måste, under sådana förhållanden, vara betänkt på att ge sig ett annat värde, en annan lyftning än den högsta, som segern ger, så framt han ej skall sjunka i allmänna omdömet. Det anstår honom, mindre än förr, att ensam vara okunnig i hvad de fleste andre embetsmän, ja snart hvarje bildad man, lärt och vet. Behofvet af en allmän och förberedande, eller, som det äfven med rätta kallas, en humanistisk, det vill säga, en rent menskelig bildning, gör sig

med hvarje dag mer och mer gällande. Det är visserligen, i min tanke, en ofullkomlighet, att denna bildning ännu saknar hvad som är all bildnings säkraste grund, nemligen de klassiska språken. Det är icke blott en ofullkomlighet, utan en olycka, att den ena embetsmannaklassen på detta sätt hålles söndrad från den andra ifrån barndomen, och bildas till en särskilt kast ifrån begynnelsen. Det bästa, det enda rätta, vore otvifvelaktigt en gemensam förberedande uppfostran vid landets läroverk, för landets blifvande embetsmän, som ha ett gemensamt land att försvara, en gemensam lag att skipa, en gemensam kyrka att upprätthålla. Vid den ålder, då ett lefnadsyrke plär väljas, kunde de allmänna förberedande kunskaperna vara nödtorftigt inhämtade af alla. Då, men icke förr, sköto de särskilta grenarna ut från den gemensamma stammen; och militärskolan, såsom en högre afdelning af läroverket, men ännu alltjemt sammanhängande dermed, och under samma styrelse, hvilade då på en mindre löslig grund, och dimitterade sina lärjungar till krigshären. Hvad som väsendtligen hindrar en sådan uppfostringsplan är den besynnerliga farhågan för Latin och Grekiska. De äro dock icke på långt när så farliga, icke ens så onyttiga, som man i allmänhet älskar att föreställa sig. Gustaf Adolfs hjeltar voro dock väl jämförliga med våra, och icke sämre därför, att

många utaf dem kunde läsa Cæsar och Tacitus, och förstodo det imperatoriska språket, hvare Romaren under mångfaldiga århundraden befallde världen. — Men *något* vetande, om också ofullständigt och afsöndradt, är likväl bättre än intet. Krigsyrket sjelft, i synnerhet för vissa vapen, har också antagit en vettenskaplig karakter, och kan ej fattas eller utöfvas utan på rent theoretisk grund. Det är nu mera icke den fysiska armstyrkan, icke ens modet och rådigheten allena, som vinna slaget. Det är här, som annorstädes, anden, nemligen den vettenskapligt bildade, som rör massorna till räddning eller förstörelse. Kriget, som fordom var sin egen skola, förutsätter nu en annan; och en grundligare och mera omfattande militärbildning är nu nödvändig både för fred och krig, både för yrkets anseende inom landet, och dess betydelse utom. —

Jag önskar alla skolor af hjertat väl, och följaktligen äfven denna. Hon ligger helt och hållet utom kretsen för min befattning, och det är endast som granne till lärdomsskolan som hon kan falla under mitt omdöme. Jag vet, att dess organisation ännu endast är provisorisk; men redan som sådan företer den många betänkligheter. Den är hvarken publik eller privat, den sväfvar som ett mellanting mellan en offentlig läroanstalt och en enskilt pensions-inrättning. Dylika halfheter bilda säl-

lan något helt, och jag fruktar dessutom, att en fast regel och ordning saknas, som kunde binda och sammanhålla det hela. Undervisningen må kunna vara bestämd och reglerad, den må äfven kunna vara god, ja utmärkt, och jag vill tro, att den verkligen är det, ty man berömmér lärarens nit och skicklighet, och hos en af dem känner jag detta personligen. Men en skola är icke blott en undervisnings-, utan äfven en uppfostrings-anstalt. Vetandet är skolans hufvud, men icke derföre det enda hufvudsakliga. Ordning, tukt, seder äro skolans hjerta, de äro människobildningens blomkrona. Ynglingen må ha lärt huru mycket som helst; har han derjemte glömt blygsamhet, lydriad, vördriad för de bättre, det vill oftast säga, de äldre, så har han mera förlorat än vunnit, och hans uppfostran är förfelad. Hvarje skolordning, som icke hvilar på denna grund, bygger på lösa sanden. Krigsartiklarna äro ingen skolordning, de äro beräknade för män, icke för barn och ungdom, de bestraffa mera än de bilda, äro snarare profosser än professorer. Det ligger något skeft och olämpligt i den tanken att skicka embetsmän, som redan inträdt i statens tjenst, till skolan. De tillhöra redan det praktiska lifvet, till hvilket skolan skulle förbereda. De medföra också vanligtvis anspråk, oförenliga med den ton, som bör råda i en skola. Bland alla yrken är det i vårt land in-

tet enda, som räknar så gamla anor som krigarens. De äro årsbarn med Sverges häfder, med Sverges ära. Det ligger också i nationallynnet att sätta krigisk ära öfver all annan, och erkänna dess anspråk framför alla andra. Det gifves nu mera endast få i Svenska hären, som verkligen sett kriget; kriget har lyckligtvis för de flesta blifvit en tradition. Men de anspråk, som yrkets utöfning kunde rättfärdiga, ha fäst sig vid yrket sjelft, äfven under den djupaste fred. Det hör icke hit, att pröfva halten af dessa anspråk i allmänhet; men det är klart, att de ej kunna stå tillhoppa med den anda af blygsamhet, lydnad och beroende, som tillhör skolan. Der, om någonsin, gäller Ciceros:

"Cedant arma togæ:"

"Må vapnen vika för fridsdrägt."

Emedlertid erkännas dock dessa anspråk, om icke inom skolan, dock utanför. Till någon del kommer väl detta äfven af den tillfälligheten, att flere bland dessa ynglingar tillhöra gamla, berömda ätter, eller också äga en sjelfständigare förmögenhet än vanligt. Men också, hvar äro de flygeldörrar, som ej springa upp för den blifvande hjälten, ehuru han för närvarande går i skolan? Hvar är den sällskapskrets, der en sådan yngling icke anser sig berättigad att angifva tonen? Det är möjligt, att hvad jag, i detta och flera andra afseenden, hört från flera håll, kan vara öfverdrifvet;

men förhåller allt sig verkligen så som det säges, så är exemplet smittsamt, och grannskapet farligt för den fredliga skolan. —

Jag har redan förut sagt det, just ifrån detta ställe, och jag upprepar det med sorg: det är öfverallt, helst i städerna, lefnadssättet, umgänget, tonen inomhus, som undergräfvat skolan och motarbetar dess ändamål, om icke i afseende på undervisningen, dock i afseende på den viktigare uppfostran. Och skolans ändamål är ju ingalunda endast att bibringa kunskaper, utan äfven att uppfostra, det vill säga, att bilda hjerta, karakter, lefnads-åsig. Den hvirfvel af flärd, hvori tidehvarfvat rör sig, den omätliga hunger efter nöjen och förströelser, den ingen nöd i landet, intet dagens trångmål, kan hejda i sin fart, — huru skulle den icke inverka på ungdomen? Hvad kraft, arbetshåg och duglighet för stat eller kyrka, för fäderneslandet i allmänhet, kunnen J vänta er, J föräldrar, af detta sällskapssjuka, visiterande, spektakelsökande, namnsdagsblåsande slägte? Hvad männer skall det bli för framtiden af dessa kavaljerer utan skägg, dessa riddare af thébordet, invigda från barndomen i alla salongens mysterier, det vill säga, i förströelsens grundlagar, i dagdrifveriets ärfdabalk? Sådana J ären, voren J dock icke uppfostrade på detta sätt, utan på ett förnuftigare och allvarsammare, ehuru tiden sedermera må ha

hänfört eder. — Man gör stora anspråk af skolan, för ungdomens uppfostran, man talar om läroverkens brister och nödvändiga reformer. Men ligger då icke skolan midt i lifvet, är icke det dagliga umgänget, det dagliga efterdömet den första, den inflytelserikaste skolläraren? Tron mig, hvarje husfader håller skola, och uppfostrar, utan att veta det, mer än den egentlige läraren med sina afmätta lärotimmar. Vill du reformera läroverket, så börja med att reformera läraren derutanför, som är tiden, det vill säga, sederna, tänkesättet, lefnadssättet. Äro dessa ytliga, flärdfulla, lättsinniga, utan djup och allvar, huru kan du begära, att skolläraren allena skulle kunna bryta förderfvet? Ännu en gång, en ganska väsendtlig del af skolordningen ligger utanför skolan; det är det yttre lifvet, som med hela sin ofantliga, sin förskämda luftmassa trycker på henne; och det är förgäfves, att hon bjuder idel stärkande medel, när dagens ton genom ständiga dietfel gör dem fruktlösa. —

Dessa utsigter äro nedslående; och det är tungt att inse det onda, både till sin grund och sina sannolika följder, utan att kunna förekomma det. Den, som ser något djupare och klarare in i en sådan anarkisk tid, och varnar för dess förderf, honom lägger man sjelfva hans varningar, huru grundade, huru välmentade än må vara, till last; ty de häntyda på en

öfverlägsenhet, som strider emot det helsosamma nivellerings-systemet. Är derjemte, hvilket stundom händer, en sådan man för stolt att fara efter det väder, som kallas popularitet och folkgunst, uttalar han sin öfvertygelse skarpt, rent, skoningslöst, då är kriget förklaradt. Fabeln berättar om Kassandra att, då Apollo skänkte henne siaregåfvan, så fäste han dervid det vilkor, att ingen skulle förstå eller tro henne, och den olycka, hon förutsagt, skulle likafullt inträffa. Det var alltså förgäfvets, att hon förutsade Ilions fall, ingen aktade derpå; och Ilion föll snart, midtibland hennes orakelspråk. Detta är siarens vanliga öde, ännu i dag. Man tror honom icke. Man betraktar honom som en drömmare, eller skyr honom som en surmulen olycksprofet. Hans lott är hård. Ser han allting för mörkt, och misstagar sig derigenom, så pliktar han sjelf i främsta rummet för sitt misstag. Det är en Gud, som i sin vrede gifvit honom den tvetydiga gåfvan. Men den Guden spränger vanligtvis det bröst, hvori han bosatt sig; och så länge han herbergeras derinne, jagar han sömnen från hans nätter, och lugnet från hans dagar. —

Undervisningen har under året gått sin föreskrifna gång, i några klasser med mer, i andra med mindre lycka. Jag är emedlertid glad att kunna säga, det ingen märkbar för-

sum-

sumlighet nu mera öfverklagas. Noggrannhet och ordning äro visserligen nödvändiga, men dock endast yttre villkor för undervisningen; och äfven med dem kan hon misslyckas. Det ges ett sätt att undervisa, som påminner om poëten hos Horatius:

"Qui bellum Trojanum Ledæ orditur ab ovo:"

Börjar Trojaniska kriget från ägget, som kläcktes af Leda:

det vill säga, går för långt tillbaka, sväfvar för vida omkring, och icke koncentrerar sig nog på en punkt, för att der verka med tillbörligt eftertryck. Man vill lära gossen för mycket på en gång, och derigenom lär han mindre än han annars skulle. Det komparativa framställningsättet är upplysande för allt vetande, men det förutsätter, att jämförelsepunkten är fullt bestämd och är säkert fattad. I annat fall sönderfaller undervisningen i idel episoder, och uppmärksamheten afledes ifrån hufvudsaken. Det är icke skolans mening, att läraren skall säga gossen allt hvad han sjelf borde veta om en sak, och i hvilka mångfaldiga förhållanden det kan stå till den egentliga frågan; utan meningen är den, att han skall säga hvad som är barnet nödvändigt att veta, för att klart och redigt fatta det ifrågavarande. Är detta med säkerhet inhämtadt, så skadar det icke, om tillfället medgifver, att någon gång låta gossen

blicka omkring på hvad som är analogt med ämnet, eller också derifrån avviker. Då, men icke förr, blir en sådan jämförelse nyttig och upplysande. Vill du, att trädet skall bära frukt, så tuktar du de yppiga grenarna, på det safterna icke onödigtvis må förspridas i särskilda riktningar. Med ett ord, första villkoret för all hållning i undervisningen är det, att du håller dig till saken. Sker icke det, så löper saken ifrån dig, och du fångar henne aldrig. Detta är en afväg, hvarpå mången lärare, som annars icke saknar hvarken kunskaper eller nit, lätteligen råkar, i synnerhet om ett lifligare lynne hindrar honom ifrån att tygla de kringsväfvande tankarna, kanske till och med att märka, det de fara för vida, för regellösa, omkring.

Jag vet icke, om det kommer häraf, eller af tillfälliga orsaker, att det finnes en klass i skolan, der antalet är ovanligt ringa. Man beklagar sig med skäl, om antalet är för stort för *en* lärare; men det är, ehuru i en annan mening, föga bättre, om det är för ringa. Det är en sorglig känsla att se en yngling, som tynar af, och släpar döende lemmar genom lifvet. Men skolan är ju en kollektiv yngling, och det är ännu sorgligare att se en hel afdelning deraf nalkas sin upplösning. Härvarande läroverk räknar flera skickliga lärare; och i spetsen för detsamma står en man, en verklig

Spiritus Rector, som icke blott är sitt kall fullt vuxen (ty det kunna många vara), utan äfven (hvad som är mera sällsynt) är född därför. Dertill hör ett allvar, en kraft, ett stål i sinnet, hvarförutan det är omöjligt att styra ens ett läroverk. Men understödes han icke tillräckligt af alla sina medarbetare, alla utan undantag, så uppkommer en lucka, systemet brytes, och skolan blir icke hvad hon borde vara. —

Efter en vinter, långvarigare och hårdare än de fleste kunna påminna sig i vårt land, och en vår, värdig son och efterträdare till en sådan fader, som gick i pels och snögade och frös, tyckes ändtligen solen vilja mogna, och återförer sommaren grönklädd på sin gyllene vagn. Jag helsar honom med skaldens ord:

*"Välkommen, sommardag! Vi redan sorgsna blefvo
Och trodde, att du glömt hur god du fordom var:
Vi skrefvo bref på bref, vi idel ömhet skrefvo,
Och fingo snö till svar.*

*Men ändtlig är du här, och blommar på din stängel;
Snart går en skönhet rörd till någon klarnad elf,
Och i dess spegelglas ser himlen och en engel,
Just då hon ser sig sjelf."*

Och med sommaren kommer äfven er frihet, J barn och ynglingar, och jag klipper i dag af den tråd, som band er om foten vid skolan. Ut därför, J qvittrande småfåglar, flygen ut

och skaken skoldammet af er, och tumlen lustigt omkring i det gröna. Alla resande prisa, och med skäl, den lika sköna som egna natur, som omger er fädernestad; och sjelf har jag ofta från angränsande höjder beundrat den. Der ligger Jönköping som en vattenfågel på näset, och speglar sig i Göthas medelhaf, i Wetteren, det underbara, det romantiska vattnet. Det är en Ariosto bland sjöar, bottenlös, outgrundlig, med dolda gångar, som det tros, genom jordens innandömen, men derjemte klar och genomskinlig, och på ytan full af lek och de vildaste nycker. Och rundtomkring stå de väldiga bergen på vakt, liksom jättar, med de gröna hjämbuskarna vajande i vinden. Sannerligen, det är en rik och underbar natur. Lycklig den, som fått ett öga för dess under, och förstår leken af himmelens vindar, och fåglarnas qvitter i skyn, och ögonspråket hos blommorna, och de djupa anderösterna ur de brusande vatten. Vandren omkring i den naturen, så ofta J fån, och sen henne, ansigte mot ansigte, i de klara ögonen. Hon har mycket att lära er, endast J fatten det. Och efter J tillhören skolan, så tagen äfven med er någon af edra böcker, helst af de forntida, skrifna på den tid, då människoslägtet låg närmare intill naturens bröst, sederna voro enklare, och alla förhållanden mindre förkonstlade. Deraf kommer det enkla, rena, storartade, som utmärker fornti-

den framför den närvarande; och för sådana böcker är naturen sjelf den bästa kommentarien. I intet land i Europa äro skolferierna så långa som hos oss; och detta försinkar i allmänhet framstegen, och kastar nationalbildningen tillbaka. Men om ferierna användas som de böra, äro de icke fullt förlorade. Ferier äro icke nödvändigt det samma som sysslolöshet, ehuru de ofta gifva anledning dertill. Det ges för bättre sinnen äfven en förkofran och utbildning af fri vilja, icke af skoltvång allena. J kunnen och bören bemöda er derom. De minsta ibland er kunna väl knappast läsa på egen hand; men få ibland dem torde sakna allt tillfälle till handledning, äfven under sommaren. Begagnen det, mina unga vänner! Låten det icke sägas, eller ens tros, att J ingenting viljen lära, om J ej ären tvungna dertill. Undviken den förebråelsen, att J återkommit till skolan sämre än J utgått derifrån. Påminnen er, att det icke blott är skolfliten, utan äfven hemfliten, som bygger kunskapen. Lycka till den fliten, som är och blifver framgångens källa! Och välkomna, en hel sommar mognare, välkomna åter till den skola, ur hvars band jag i dag löser er! Farväl!

På Wexiö Gymnasium,

September 1839.

Af flera skäl, som ej behöfva att här upprepas, har afgangsexamen, som förut anställdes i Juni månad, vid läsårets slut, för denna gång blifvit uppskjuten till innevarande tid. Vi ha på detta sätt velat gå de lärda akademiska fädernas önsknings till mötes. De hålla, som bekant är, icke himmelrikets, men dock studentlivets nycklar i sin hand, och öppna eller stänga det för hvem de behaga. För denna gång skicka vi dem brödet varmt ur ugnen. Det har knappt fått tid att kallna, mindre att mögla. Måtte de finna er välbakade och fullvigtiga på sin brödvåg!

Den resa till akademien, som nu förestår er, är egentligen er första utflykt från hemmet; ty, så länge J varit här, hafven J ännu kunnat betrakta er som hemma. Först hädanefter kommen J ut bland främlingar. Obekanta trakter, obekanta ansigten se på eder, och ännu mera obekanta hjertan möta er öfverallt. Taggen derföre med er på resan några välmentade råd och varningar.

De fleste ibland er äro fattige, ty sådan är landets sed. Men de unga ha samtelige en

rikedom, som de ej nog värdera, ej nog vårda. Det är rikedom på *förhoppning* och på *tid*. Hoppet växer i ungdomen som gräset om våren. Lifvet grönskar då, liksom jorden, och ur hvarenda af de tusentals knopparna vänter J er en blomma, och sedermera frukter. Lyckliga förvillelse! Förhoppningen är i alla språk, som jag känner, af kvinnoslägtet (*feminini generis*), och förnekar ej heller sitt kön. Det är saunt, att hon bedrar, men hvad betyder det, när hon emedlertid gör er lyckliga genom sina löften? Tron gerna, tron länge på den sköna bedragerskan, och trycken henne till ert hjerta. Dock — hvarföre skall jag med mina svarta, olycksbådande åksmoln stiga fram och skymma er morgonrodnad? Morgonrodnaden sjelf är hon något annat än dunster och strålbrytning? Och likväl, hvem ville umbära henne; hur skön är hon att se, hur tröstefull, hur uppfriskande för kropp och sinne, när hon bygger sin äreport öfver den unga dagen och leder in de bevingade timmarna! Sannerligen — hoppets rikedom, så bedräglig, så inbillad han ock må anses, är dock en verklig rikedom, en solid. Så länge *dess* skatter icke äro förskingrade, bibehåller lifvet ännu sitt värde, och döden sjelf sin tröst.

En annan rikedom, som äges af er alla, är rikedomen på *tid*. Efter naturens vanliga ordning, ligger ännu ett halft århundrade fram-

för er, till fri och obehindrad disposition. Huru mycket kan icke på den långa tiden uträttas; huru många äfventyr att bestå, hur mycket godt att stifta, hur mycken ära att förvärfva! Men huru använden J den rikedom, när åren en gång förklara er fullmyndiga, och den fria och obehindrade förvaltningen deraf tillkommer er sjelfva? J ären då män, i statens eller kyrkans tjenst, och jag hoppas, jag önskar åtminstone af hjertat, att J då måtten göra ett undantag från det vanliga, nu brukliga sättet att använda sin tid. Viljen J veta hvad man i allmänhet tänker om det nu uppväxande släktet, om den unga embetsmannaklass, som är ämnad att bli våra efterträdare? J hafven hört, att jag nyss varit i hufvudstaden, och der klaga alla chefer gemensamt öfver bristande arbetshåg och embetsmannaskicklighet hos de unga, som inträda i statens tjenst. Hvad de minst tänka på är sysslan, för hvilken de också i början äro intet, och sedermera, för det mesta, otillräckligt betalda. Deremot tänka de så mycket mera på att roa sig, alltjemt vara i sällskap, och der visa sig som kavaljerer, konstförfarne både i spel och dans. Då nu staten, helst i början, icke betalar mer för deras arbete än hvad det är värdt, det vill säga, ingenting, så tvingas de härigenom att söka sossättning och aflöning hos något af de riksvårdande embetsverk, som kallas tidningsby-

råer, hvilka, som bekant är, ha ljus och frihet till sitt näringsfång, och vanligtvis, genom den indrägtiga rörelsen, kunna betala de tjenester, som göras dem, helst publiken sjelf i sista instansen ingenting betalar så dyrt och frikostigt, som tadelsjukan, skadeglädjen och sqvallret för dagen. Dagbladen ha härigenom alltid ett öra i embetsverken, och mången, som kände det verkliga förhållandet, har försäkrat mig, att det egentligen var ur embetsverken, helst bland extraordinarierna, som rabulismen rekryterade. Till detta näringsfång, utan tvifvel det föraktligaste i samhället, drifver dem, utom nöden och näringslösheten, äfvenväl den hos ungdomen vanliga lusten att frondera och anse sig klokare än andra, samt det lockande, som, helst för unga sinnen, ligger deruti att bli ansedd för sjelfständig och frisinnad, och sålunda ha sin förgängliga odödlighet för bästa möjliga köp. På detta sätt uppväxer, midt i embetsverkens sköte, en samling af unga män, bildade mindre vid läroverken och akademierna än i publicismens vexelskola, håglösa och odugliga för statens värf, men högt erfarna i att nedsetta och tadla den styrelse, de svurit att understödja och upprätthålla. När desse, med åren, en gång inträdt på de högre platserna, då svalnar väl frihetsnitet, och de bibehålla föga något annat deraf än ytligheten och odugligheten, den de släpa med sig genom lifvet, liksom

slafven, som äntligen slitit sig lös, släpar en eller annan länk af sin fotkedja med sig. När denna ömklighet en gång hunnit att utbilda och förkofra sig, när de missnöjde och förhungrade extraordinarierna hunnit tjena sig upp till ordinarier, och tidnings-uselheten blifvit en uselhet på stat, med lön och rang, — då skall det visa sig, hvart denna publicistbildning egentligen leder, då skall staten *verkeligen* bli så förvaltad, som den nu *säges* vara; då skall det gamla Svea böja sitt eklöfskrönta hufvud ner i smutsen, ett föraktadt offer för utsväfningsarna af en missförstådd, en hufvudlös frihet, och Sverge bli bland nationerna ett namn utan ära.

Och härigenom, J ynglingar, har jag antydt tvenne af de väsendtligaste förvillelser och sätt att misshushålla med tiden, som är de ungas rikedom. Det är sällskapssjukan, en dotter af tanklösheten, och hennes sqvallrande fränka, rabulismen. Jag varnar eder för begge. Koleran var visserligen en svår farsot; men sällskapssjukan är så mycket svårare, som hon fortfar ännu, och dagligen griper allt mer och mer omkring sig. Sjukdomen består deri, att man aldrig trifves ensam, eller tillhopa med sig sjelf, utan man vill nödvändigt, alltid och allestädes, ha en annans obetydlighet till folie för sin egen. Så vida detta kommer af en inre tomhet, af brist på egen tanke, egen känsla, kan

det anses för oskyldigt; men vanligtvis är det förenadt med begäret till hvad man, ehuru i mycket oegentlig mening, kallar nöjen och förströelser, som alleda ungdomens håg från all allvarsam sysselsättning, qväfva all arbetslust, och utmärgla själen. Träder nu en yngling ur fädernehuset eller lärosalen ut i världen, så möter han öfverallt de lustiga bröderna, det lofliga dagdrifvareskrået, tidens slaktare-embete, ty det är *tiden*, som skall slaktas. De vilja dansa bort ledsnaden, eller spela bort henne; men se, hon sitter ändå gäspande kvar, och superar midt i sällskapet; ty hon kommer icke med utvärtes åthäfvor, utan hon är bosatt i det tomma hufvudet och i det ännu tommare hjertat. Sällskapssjukan är tidens onda: hon ligger, som alla smittosamma farsoter, i luften: och du finner henne icke blott hos de unga och lefnadsglada, utan de taga henne med sig äfven på embetsstolarna, och de grånande lockarne förjaga henne icke. I fordna, i bättre dagar, var det icke så. Arbetet hade sin tid, och umgänget hade äfven sin. Nu deremot är sällskapsnöjet och förströelsen lifvets stora bestämmelse och regel: arbete och tankens allvar endast ett ledsamt undantag, som gerna undvikes, och icke användes oftare än som nödigt är för att undgå offentligt åtal. Umgänget sjelft, åtminstone männer emellan, hade också fordomdags något innehåll, och bar stundom prä-

geln af förnuftiga varelser; nu är det, för det mesta, den ihåligaste tomhet, löst prat och stads-sqvaller, en fortgående *fadaise*, ett bouppteckningsinstrument öfver samhällslifvets obetydlighet. Frågar man, hvem som deltar i denna ömklighet, så är det, för det mesta, hög och låg, ung och gammal. Söndrar sig någon ur sällskapskretsen, och leds så gerna på egen hand som i sällskap, så är det en mörk, en mjelt-sjuk natur, högmodig, emedan han ej böjer knä för dagens Baal, och trumpen, efter han ej finner något nöje i det vanliga umgängessladdret. Lika godt: dylika tillvitelser kan man bära. Det vissa är, att af en sådan ljudande malm, som den omtalta, kanske klingande bjellror kunna smidas, men icke smidas deraf duglige embetsmän, hvarken för stat eller kyrka, icke heller ordföranden i vettenskapens eller konstens verld. Vi bo ibland slagghögarna. Mig åtminstone har det ej velat lyckas att der hitta något guldkorn.

Den, som varnar för sällskapssjukan, varnar äfven med detsamma för dess vanliga och naturliga följder. Dessa äro icke blott sådana, som ligga närmast i dagen, såsom oduglighet, olust för arbete, dagdrifveri och lättja, som är själens rost och mögel; utan förströelsens vidsträckta landamären gränsa äfven tätt intill utsväfningens och lasternas, och springa ofta öfver deruti. Huru mången yngling har gjort

idelt sottiser, äfven af det mest omoraliska slag, derföre att han ej haft eller tagit sig något annat att göra! Jag har känt mera än en sådan olycklig sällskapshjelte, balkung, soiré-jägare, som dansat sig till lungsot, spelt sig till tiggarslafven, och kurtiserat sig till lasarettet. Och detta allt har haft sin första anledning i hvad' dagens lättsinniga flärd kallar för — ett oskyldigt sällskapsnöje.

Utom sällskapssjukan, som, långsamt men säkert, dödar alla människans ädlare krafter, finnes äfven för en ung man ett annat sätt att förspilla sin tid och sålunda förslösa sin rikedom. Jag har redan antydt det, och ifrar icke för första gången i dag emot det. Det bär ett vackert och klingande namn, det kallas aktning för människans rättigheter och samhällets konstitutionella frihet. Hvem skulle icke älska och värdera dem; och jag har sjelf i yngre dagar svärmat derföre. Men ingalunda tänkte jag mig då en sådan frihet, som den man nu yrkar, och som med rätta kallas för rabulism och kannstöperi. Här är icke stället att yttra sig om saken sjelf, eller att förfölja de stora samhällsfrågorna på djupet, der de ligga och gömma sig i natt och dimma. Jag talar endast om den nuvarande politiska tidsandens inflytande på unga sinnen, och bekänner oförtäckt, att jag anser den för förderlig. Ty skulle det icke vara förderligt, att en ung man ideligen

talar och deklamerar öfver ämnen, hvarom han dock ingenting vet eller kan veta; ty deras lösning ligger icke så på ytan, som våra tidnings-skrifvande småherrar föreställa sig, den ligger i verldshistoriens djupaste mysterier, i erfarenhetens hemligaste och lönligaste skattkammare-hvalf. Icke heller är den att söka i en tom och löslig abstraktion, som står och skummar dräggen af alla samhällets förhållanden, och skär till konstitutioner såsom ett öfverplagg, som skall passa för alla. En tidsande, som ideligen lockar ynglingen att tala och skriva häröfver, måste dock väl, mera än allt annat, befordra ytlighet, som är den vettenskapliga bildningens graf, och öfvermod och tillförsigt, som passar illa för ungdomen, hvars skönaste arfvedel är blygsamheten, med sin rodnad, och aktningen, som böjer sitt öra ner till de bättnes och erfarnares råd. Den frihet, som nu predikas, leder dock tydligen till ett demokratiskt mångvälde, med tusende hufvuden, och just derföre hufvudlöst. Liksom Nidhogg i sagan gnagde på Ygdrasils rot, så gnager den på samhällets grundvalar, och kan ej ha någon annan förnuftig afsigt än att undergräfvä och kullstörta dem. En sådan demagogi har åtminstone historien emot sig, synnerligast den Svenska, hvars lifsprincip är den, att

*en skall styra med kraft och vett,
Skum Natt har många ögon, men Dagen ett.*

Så länge ännu den så kallade oppositionen rimligtvis kunde anses som ett bevis på sjelfständighet och oberoende, kunde det betraktas som ära och mannamod att bekänna sig dertill, och beifra maktens missbruk. Nu deremot har makten flyttat på helt andra händer, styrelsen ligger under i opinionen, och att vilja slå sig till riddare derpå och instämma i det allmänna folkskrålet, är föga annat än feghjertad nedrighet.

Victrix caussa Diis placuit, sed victa Catoni:

Gudarne valde den segrande sak, den besegrade — Cato.

Ett särskilt rön är det likväl, att intet enda af landets berömda namn i sanning eller dikt, i vettenskap eller konst, hittills instämt i det allmänna oväsendet. Tvärtom bo på deras läppar endast harmens och förtrytelsens ord, och det bittra åtlöjet öfver all den nu grasserande förvändheten. Det är endast litteraturens kryp- och skrid-fän, de eviga anonymerna i tankens eller snillets verld, som hittills fört den moderna frihetens talan. Denna frihet bär ock synbarligen den plattaste trivialitets uniform, den framträder öfverallt i hvardaglighetens smutsigaste släpmundering. Dess förfäktare tystna dock icke, så länge det ännu lönar sig att skrika, ty det är deras näringsfång, som icke nedlägges, så länge det godt betalar sig. Ty allmänheten betalar sjelf sin förvillelse, och prenumererar villigt på sin demoralisation årligen. Det är den allmänhet, som annars, med ett

något ohöfligt namn, plär kallas för pöbel, det vare sig med eller utan riksdagspollet, med eller utan knappar i rocken, med eller utan stjernor i knapphålet. —

Med dessa varningar emot dagens förvillelser afskedar jag eder härmedelst, och önskar er lycka till er resa till akademien. Det gifves visserligen många andra förvillelser, många andra faror, hvarför en ung man är utsatt, vid sitt inträde i verlden. Men de nyssnämnda äro för dagen de vanligaste, de mest epidemiska, de förderligaste. I afseende på edra studier bifogar jag inga anvisningar. De fleste af er hafva härstädes dertill lagt en god grund, på hvilken allehanda kan byggas. Tacken därför skicklige och nitiske lärare, och stadnen ej sjelfve vid halfgjordt arbete, ty grundvalen är väl nödvändig för huset och dess bestånd, men icke är han huset sjelft. Påminnen er, att det onda, hvarför jag varnat, att sällskapssjukan, hvori dock allehanda elementarundervisning, äfven i vår nyss förbrända stad, meddelas gratis (ty flärden har icke brunnit ner med husen), vanligtvis leder till oduglighet och håglöshet i alla lifvets viktigare angelägenheter, och sällan lemna något annat namn efter sig i döden än ett föraktadt. Påminnen er vidare, att rabulismen icke passar för bildade män, för ynglingar, som fått en ordentlig, en klassisk

sisk uppfostran, som i årtal besökt de lärosalar, der LINNÉS, ÖDMANNNS, ROGBERGS skuggor ännu vistas, med ömkans löje öfver dagens förvillelser boende på de visa läpparna. Dylika bedrifter kunne vi gerna lemna åt boktryckaregesällerna, eller deras vederlikar, som äro den moderna frihetens ansvariga redaktörer. — Farväl! Den Gud, som är frihetens och ljusets Gud, men den sansade frihetens, det oförvillande ljusets, den store Eforen öfver menniskolifvets läroverk, den Guden välsigne er, och lede er på alla edra vägar! Farväl!

VID

Wexiö Gymnasii Jubelfest,

Juni 1843.

Vi fire för närvarande det tvåhundra året af Gymnasii stiftelse. Det grundlades icke, såsom de tre äldsta, af den store Gustaf Adolf, men af hans vidtberömda dotter, Christina, understödd af de berömda män, han liksom lemnat henne i arf, jemte sina stora naturgåfvor. Christina var onekligen ett utmärkt snille; och ingen tid, intet land vet bättre än vårt, huru oblidt man bedömmar snillet på en thron. Christinas fel voro desamma, som man vanligtvis, med mer eller mindre skäl, förebrår hennes kön. Men huru få äro de, äfven ibland män, som kunna godtgöra dem med så älskvärda, så lysande egenskaper som hon! Kärlek och aktning för vettenskap och bildning låg i Wasablodet. Det var ett slägtdrag, så mycket märkvärdigare som det visade sig i en tid, onekligen vildare och råare än vår, både till seder och tänkesätt. Hon samlade omkring sig icke blott landets utan Europas snillen, lefde med dem, arbetade med dem, och lät majestätets stolthet vika för vettets. Hon hedrade dem, icke med titlar eller

stjornor (på den tiden lät man ännu himlen behålla sina stjornor), utan med sitt umgänge, sin aktning, och det intresse, som gemensamma bemödanden framkalla och bibehålla: hon uppmuntrade dem med en frikostighet, som kanske mera rådfrågade hennes eget storartade sinne och kronans värdighet, än det fattiga landets tillgångar. Christina insåg, eller rättare anade, hvad hennes store fader äfven kände, att vett och bildning voro statsangelägenheter, som mer än allt annat befordrade släktets utveckling och nationaläran. Stockholm blef på den tiden, hvad fordom Athen, och i sednare tider Weimar, varit för Konst och Vettenskap. Och hvad förvillelser man också förebrår henne, så måste man dock erkänna, att, under hennes och hennes fars tider, gjordes mera för bildningen, än af någon Svensk regent före eller efter.

Gustaf Adolfs och Christinas tider utgöra en märkvärdig epok, icke blott i Sverges, utan äfven i Europas häfder. Reformationen, en af historiens stora vändpunkter, hade förutgått, och segrande tillkämpat sig sjelfbestånd och erkännande. Vi veta alla hvilken väsendtlig del Sverge tog i den stora striden. Katholska läran föll, och måste falla, i alla sådana länder, der förståndets skärpa och besinningens klarhet äro de herrskande krafterna. Deremot bibehöll den sig öfverallt, der inbillningens lif-

lighet och känslans glöd äro de rådande. Ty hvad var catholicismen annat än en kristlig mytologi, en döpt hedendom? Ett grunddrag i catholicismen är den poëtiska diktningsgåfvan. Der denna upphör att vara herrskande hos folket, der saknar catholicismen sin lifsluft, och förtyñar, och protestantismen, som blott är ett annat namn för förståndets öfvermakt, inträder. Det är åtminstone ett märkvärdigt rön, att catholicismen sällan tål kölden, och sällan öfverstiger, eller bibehåller sig under några och femtio graders nordlig bredd. Visserligen är den diktande kraften äfven verksam i kallare länder, men den antar der ett helt annat skaplynne, allvarsammare, längtansfullare, djupsinnigare. Det är som om en friskare, trotsigare naturkraft vaknade med kölden; ty kölden gör väl, att kroppens lemnar domna, men icke själens, som tvärtom bli spänstigare deraf, och stålsättas. De gamla Asamytherna, ehuru vidunderliga och rå, stå dock i djuptänkt allvar onekligen öfver de grekiska, med hvilka de ingalunda kunna jemföras i formens skönhet; ty *"Formens skönhet är Grek, men betydelsens djup är en nordbo.*

Och sedermera, när Asaläran föll och måste vika för kristendomen, huru poëtiskt rörande är icke den längtan, som då gick igenom hela nordiska naturen, hur klagar ej Necken i vågorna och suckar efter förlossning, och högfol-

ket under jorden, och skogens och källornas barn! Hela den nordiska naturen, med alla dess krafter, symboliserade längtan. Denna *creaturens suckan* efter befrielse och det högre lif, som endast vinnes genom kristendomen, den har i nordiska sagan sitt djupaste återljud. Den nordiske skald, som en gång rent utsjunger denna skapelsens myster, — *den förbidat* ännu. Och kommer han en gång, så blir han otvifvelaktigt poësiens Messias. Jag, för min del, känner intet djupare och skönare ämne för en Svensk dikt, än just detta. Utfördes det som det borde, så blefve Svenska poësiens det, hvartill hon kanske var ämnad, och skulle otvifvelaktigt göra epok i diktens historia.

Genom trettiåra-kriget öppnades Europa för Norden, och Norden för Europa. Förut bodde de, obekanta för hvarandra, på hvar sin sida om Östersjön. Med förvåning lärde Söderns innevägnare känna ett släkte, barbarer endast i kraft och sedernas enkelhet, men erfarnare än de i krigets blodiga yrke, med ordnadt samhälle och fasta lagar. Och i spetsen för dem gick en hjälte, som bröt, mindre med kraften af sin arm, än med sitt snille, allt motstånd, och lärde grånade fältherrar en ny krigskonst, om hvars värde de först öfvertygades genom sitt eget nederlag.

Den utmärkta plats, som Sverge under denna tid intog i Europeiská statsförbundet, var

likväl af föga varaktighet, och varade icke fullt ett århundrade (1630—1718). Följderna deraf voro för mensklighetens utveckling oberäknliga, de utgjorde förpostkedjan till en ny tid; men Sverge särskilt invecklade de i en mängd brydsamma förhållanden, och ställde staten på en svindlande höjd, der endast en man som Gustaf Adolf kunde hålla den. Företaget saknade icke sin kärna, men denna kärna var icke fysisk utan andelig, och gick med den store konungen i grafven. Liksom en mäktig ande snarast förtär och spränger sin kroppsliga omhöljning, om den ej är desto starkare, så var Gustaf Adolfs idé — tankens frihet i Europa — för stor att i längden kunna upprätthållas af det aflägsna och ringa Norden. Den var således personlig, och denna gång, sin eviga sanning oaktadt, förgänglig.

En naturlig följd af den öppnade kommunikationen mellan Sverge och det öfriga Europa var en ny organisation af, framför allt, de lägre läroverken, hvarmed Gustaf Adolf sjelf gjort början. Under hans dotter stiftades icke mindre än sju gymnasier, hvaribland äfven Wexiö. Då vi nu begå minnet af denna stiftelse, tyckes det ej vara en afvikelse från ämnet, om vi fråga oss: "Hvad är Gymnasii betydelse, hvilken plats är det ämnadt att fylla i systemet af en nationell uppfostran?"

Gymnasium är föreningslänken emellan elementarskolan och akademien, måste således sluta sig till och bero af beggedera, en fortsättning af den förra och en förberedelse till den sistnämnda. Vårt ämne sönderfaller således i tvende delar: Gymnasii förhållande 1. till skolan (neråt); 2. till akademien (uppåt). Låtom oss säga några ord om beggedera.

I.

Då med Reformationen klosterskolorna upphörde, uppkom en okunnighet ibland presterskapet, hvaröfver Gustaf Wasa ofta klagar. Redan under Johan III stadgades, genom kyrkoordningen af 1570, att vid hvarje af rikets sju domkyrkor skulle finnas en skolestuga med en skolmästare (rektor) och en lärare i theologien. Det sednare utmärker tydligen, att skolans (lik som sedermera gymnasii) afsigt var att bilda prester. Indelningen var i tre eller fyra klasser, och de äldre lärde de yngre, — den första och enda vaxelundervisning, som sedermera, ehuru under ändrade förhållanden, alltjemt bibehållit sig här. Om *humaniora* i högre mening var ännu ej fråga. Christinas gymnasier voro tydligen endast en utvidgning af skolestugorna, der allt, som på den tiden ansågs höra till lärd bildning, skulle inhämtas. Presterliga rigtningen bibehölls oförändrad. Gymnasium skulle

vara ortens högsta läroanstalt, ett slags provincial-akademi. För att ordineras behöfde man då ej resa till högskolan, så vida man ej ville ta filosofiska graden. Skulle återgången hertill vara omöjlig?

I Preussen äro skola och gymnasium förenade under *en* styrelse, och många tro, att det samma kunde och borde ske här, för att lägga mer enhet i styrelsen, och lättare handhafva disciplinen. Jag tviflar; ty hvad som skiljer skola från gymnasium, är samma naturliga öfvergång, som skiljer barnet ifrån ynglingen. Barn måste behandlas annorlunda än ynglingar. Och just för skoltukten torde vara bäst, att läroverken hållas åtskilda, ehuru oftast förenade i samma stad.

Mig synes omöjligt, att Rector gymnasii tillika kunde ha verksam tillsyn öfver två- eller tre-hundrade skolpiltar, så framt han derjemte skall bestrida undervisningen såsom gymnasii-lärare; och, att anställa en särskilt embetsman härför, medförde åtminstone ingen ekonomisk vinst, men många och flerartade svårigheter.

Skolans läroämnen kunna ej vara desamma, som gymnasii, utan färre. I skolan föredragas väsendtligen språk, som sedermera fortsättas på gymnasium, der elementerna af vissa vetenskaper tilläggas. Språk höra till barndomen, som också har lättast för att uppfatta dem. Men *hvilka* språk? Icke modersmålet, som re-

dan är inhämtadt före skoltiden, och hvari först i sednare tider grammatikalisk kännedom börjat meddelas, kanske alltför tidigt, utan de klassiska eller döda språken, Latin och Grekiska, hvilkas bildningsförmåga för det unga sinnet med rätta prisades. Latin var dessutom, på denna tiden, icke egentligen ett dödt språk. Det var vettenskapens och diplomatikens modersmål, och lefde icke blott på de lärdas läppar, utan talades äfven i allmänhet, af de bildade. I skola och gymnasium var dess bruk allmänt, och ännu lefva prestsöner, som lärt Latin såsom ett lefvande språk af sina fäder. Den nu brukliga grammatikaliska vägen är väl långsam, men också säker. Grammatiken är språkets vettenskapliga element, och tyckes således tillhöra en sednare ålder. Endast formläran, som är en ren minnessak, bör förutgå. Det syntaktiska, som väsendtligen är logik, torde rättare förläggas efteråt, tills massan af språket, som hon skall reda och ordna, är inhämtad. Huru ha vi alla lärt Svenskan? Ingalunda af grammatiken, hvars herravälde vi ännu alls icke kände, utan af bruket och den lefvande rösten. Derföre fattas Svenska språkläran så lätt, emedan vi länge utöfvat det väsendtligaste deraf, innan vi började studera henne. Önskligt vore derföre, om den gamla plägseden kunde upplifvas, att åtminstone inom skolan göra Latin till ett lefvande språk. Äfven

om föredraget på gymnasium, åtminstone i vissa ämnen, skedde på Latin, kunde ej skada. Ty Latin måste, liksom hvarje annat språk, läras lättare, i den mån det kan bibringas lefvande, ehuru det måste erkännas, att det ändå är blott ett skenlif, det på detta sätt erhåller.

Så länge ännu Latin var det allmänna kommunikationsmedlet för den lärda världen, kunde fråga ej bli om andra lefvande språk, merendels utgångna derifrån. Väl hade Italien, Spanien, till en del äfven Frankrike och England, en utbildad litteratur, hvares värde dock först i sednare tider erkändes. Men den omfattade väsendtligast poësi och vitterhet, som i Norden alltid varit ansedda för öfverflödsvaror. Tyska litteraturen var ännu ofödd, liksom den Svenska. Under sådana förhållanden, kunde hvarken i skola eller på gymnasium fråga uppstå om andra språk, än de så kallade lärda, som också i mera än ett afseende innebära grunden till all den bildning, som kan vinnas genom språkstudier. Behöfde man lära ett lefvande språk, så lärde man det genom resor, som på den tiden voro vida vanligare än nu. Tillfällen till sådana resor äro nu sällsynta. Men sedan nu mera icke blott vitterhet, utan äfven historia och vettenskap, öfver allt tala sitt eget modersmål i Europa, blef större delen af moderna språken, som förut kunde umbäras, nödvändig för en hvar, som ville ha en lärd bild-

ning. Man anställde därför slutligen en lärare i dessa språk, men man uppsköt dermed till gymnasium, dels emedan man ansåg denna kunskap umbärligare, dels därför att man trodde skoltiden tillräckligen upptagen med andra läroämnena, och ej ville sammanblanda för många. Dertill kom äfven, hvad alla tiders erfarenhet bekräftat, att lefvande språk läras både hastigare och säkrare *efter* än *före* de döda. Detta bevisas bäst af apologistierna, der man börjar med lefvande språk, ej läser de lärda, och ändå i de förra gör vida mindre framsteg, än på gymnasium, der likväl endast fyra timmar i veckan användas härtill.

Huruvida undervisningen i lefvande språk bör begynnas redan i skolan, eller först på gymnasium, beror likväl hufvudsakligen på den frågan: på hvad sätt böra dessa språk läras? För all språkundervisning finnas tvenne metoder: den naturliga och den — onaturliga. Vi ha föredragit den sednare, och behandla äfven de lefvande språken som om de voro döda; det vill säga, vi börja dem med en abstrakt grammatik. Om man skrifver dem, så är det endast för att inöfva reglorna. Om talande blir sällan eller aldrig fråga. Den naturliga metoden deremot är den, hvarest vi lära modersmålet, nemligen af dagligt bruk. Att denna method är användbar, äfven för främmande språk, bevisa de mångfaldiga exemplen af barn,

som, vid fem à sex års ålder, äfven så lätt uttrycka sig på Tyska eller Fransyska, som på modersmålet. Detta inträffar vanligtvis, nej alltid, der föräldrarna, eller deras ombud, i dagligt tal nyttja, jemte Svenskan, äfven ett eller flera främmande språk, som då bibringas utan möda. Man lär att tala, som man lär att gå, — genom öfning. Ingen förnuftig menniska lär att simma på torra landet, eller börjar Svenskan med Sahlstedts eller Fryxells grammatika; men väl läser man dessa böcker sedermera, då det roar barnet att igenkänna reglor, som det redan i flera år användt, ehuru utan klart medvetande. Hvad som gäller om *ett* lefvande språk, måste gälla om *alla*, äfven om de döda, så vidt de kunna göras lefvande. Då vi ej kunna få grekiska eller latinska skollärare, så kunna de infödde likväl *närma* sig den naturliga methoden.

En annan svårighet för lefvande språkens införande i skolan ligger dels i den oreda, som så många läroämnen på en gång skulle förorsaka, dels deri, att skoltiden på detta sätt skulle betydligt förlängas. Vid femton års ålder bör gossen vara färdig för gymnasium. Skall detta, med sålunda ökade lärokurser, medhinnas, så borde barnet intagas i skolan redan vid sex års ålder, som åter i flera afseenden vore olämpligt. Öfverväger man allt detta, så torde slutligen bli bäst att stadna vid nu vanliga sätt i

afseende på moderna språk. Och härmed hade vi då, för denna gång, genomfört vår betraktelse rörande gymnasii förhållande till skolan.

II.

Återstår således att tala om gymnasii förhållande till akademien, som är landets högsta undervisningsanstalt och gör anspråk på att omfatta helheten af mensklig bildning (*universitas litterarum*). Den är i Sverige äldre än gymnasierna. Huru äfven akademien växt ut och utvecklats sig med tiden, allt som kunskapens träd växt högre och spridts vidare, hör icke till vårt ämne. Gymnasii förhållande till akademien inskränkes för det mesta till filosofiska fakulteten, och, till någon ringa del, äfven den theologiska, af skäl, som redan äro antydde. Att våra gymnasier ursprungligen haft en presterlig och theologisk riktning, kan ej nekas. Det kom deraf, att på den tid, då de stiftades, theologien var frågan för dagen, som, af de lärde i synnerhet, omfattades med det varmaste intresse. Den var hvad politiken är för närvarande. En hvar ville ha en röst, en öfvertygelse i dess finheter. Läroverken besöktes också mest, på den tiden, af dem, som ämnade sig till andeliga ståndet, hvarför det ej är underligt, om de antogo ett anseende af prest-seminarier. Äfven civila embetsmän kunde ej umbära nå-

gon theologisk lärdom, ty theologiska tvisterna utgjorde talämnet för dagen. Naturkunskaperna (*realia*), som för närvarande bilda menskliga snillet stolthet och seger, voro då till större delen obekanta. All bildning var formell; och denna karakter blef äfven läroverkens herrskande prägel. Man lärde Greklands och Roms språk, på bekostnad, icke blott af andra språk, utan äfven af all annan kunskap. Likadant var äfven, för det mesta, förhållandet vid sjelfva högskolan. *Realia* hade der knappast en lärostol. Nu äro tiderna mycket förändrade. De praktiska vettenskaperna göra sig rum öfverallt, och långt för detta har man varit nödsakad att äfven på gymnasium anställa en lärare för naturkunnighet, som några timmar i veckan föredrar dess elementer, emedan det annars vore omöjligt att vid högskolan fatta eller följa med föreläsningarna häri, så framt de icke sjönke ner till det elementära, som ingalunda är deras bestämelse. Man kan tänka olika om värdet af dessa kunskaper och deras bildande kraft; men visserligen är det icke något fåfängt och förgängeligt *mode*, utan det är tidens praktiska, eller, om man heldre vill, dess materialistiska anda, som infört och utbildat dem. Egentligen skulle man kunna säga, att gymnasii idé ej är fullständigt utbildad, såframt undervisning i *realia* alldeles saknas. En Tysk författare,* som,

* DEINHARDT, *der Gymnasial-Unterricht*. Heidelberg, 1837.

efter vana hos detta grundliga folk, *a priori* konstruerat gymnasium, anmärker, att den verkliga, reella världen innefattar tre sfärer, nämligen Gud, människan, naturen. Nu måste all idé ha sin verklighet, eller motsvarighet, i det yttre. För Gud eller religionen finnes en sådan motsvarighet i kyrkan, hvaraf följer, att kyrkohistorien och theologien böra på gymnasium föredragas. Mensklighetens idé uppenbaras i språket, som innefattar summan af dess inre lif, hvaraf följer, icke blott att språken böra studeras på gymnasium, utan äfven att deras idé har sin yttre motsvarighet i världshistorien, som därför hör till gymnasii läroämnen. Slutligen är matematiken läran om storheter. Deras motsvarighet är den yttre naturen, hvaraf följer, att icke blott den anorgiska, utan äfven den organiska naturläran måste (elementariskt) på gymnasium föredragas, på det matematiken, liksom religion och språkstudier, måtte få sitt tillbörliga innehåll. Jag lemnar denna äkta Tyska deduktion i sitt värde. Resultatet kan vara riktigt, ehuru besynnerlig vägen är, hvarpå författaren kommit dit. Mig synes frågan mindre vara den, om storhetsläran skall förblifva utan storheter, matematiken utan innehåll, än den, huruvida den blott formella bildningen skall sakna all fast föda, och det unga sinnet förhungra på idel glosor. Utan blod och lifssaft (*succus et sanguis*) lefver intet djur, och

menniskosinnet behöfver äfven någon fastare och reellare föda att öfva sina digestions-krafter på. Jag inser ingen grund, hvarför ej real-kunskaper äfven skulle få anses bildande, liksom de blott och bart formella.

Härtill kommer slutligen äfven en annan omständighet, som gör det dubbelt orätt att från *Svenska* bildningsanstalter utesluta just de praktiska vettenskaperna. Sinnet för det praktiska är medfödt i vårt land, och hör till nationalkarakteren. Huru mången af vår allmoge, utan all vettenskaplig bildning, visar icke prof på mekanisk skicklighet och fyndighet, som med rätta förvånar utlänningen! Svenska snillet försänker sig icke, som månget annat folks, helst i sin egen inre verld, utan har i det yttre sitt käraste föremål. Det upplöser sig ogera i metafysiska grillfängerier och tomma spekulationer, utan det bildar och ordnar helst verlden utom sig, efter sitt begrepp: det är födt för handling eller, med annat ord, det är praktiskt. Detta gäller äfven om vettenskapen; och våra ärofullaste eröfringar deri ligga alla åt detta håll. POLHEM, LINNÉ, BERZELIUS, — hvilka högre vettenskapliga namn ha vi då att uppvisa? Och kan det vara rätt, att, bland deras landsmän, just dessa vettenskaper skola vara de enda, som vid ungdomens bildning försummas? Kan det vara förnuftigt att göra sig hemmastadd i Grekland

land och Rom, och deremot leka främmande i den verld, som omgifver oss från vaggan till grafven och tränger sig in på alla våra sinnen? Skulle, med ett ord, naturens bok vara den enda af alla böcker, som ej bildade, och således utan allt värde för uppfostran? Ack, det nya Testamente, som kommer ut hvarje vår, der bokstäfverna äro blommor och musikbilagorna fågelsång, — den Bibel, som är tryckt med silfverstil på himmelsblått, och öppnas hvarje qväll öfver våra hufvuden, der kapitlen äro constellationer, och hvarje ord en glänsande verld, en stjerna, — eller den vishet, som tränger på djupet och ransakar dess innandömen, reffbensbyggnaden i jorden, — skulle icke denna bok vara menniskolifvets hufvudbok, och föga mindre värd, än Hellas och Rom, huru mycket jag än värderar dem? Och hvad är ett läroverk, der denna bok alltjemt blir en förseglad bok, den man med förnäm likgiltighet går förbi och ignorerar, och som man säger sig ej ha tid att studera, emedan man först och förnämligast måste äta sig indigestion — på glosor? Jag har ingenting att anmärka mot denna entré-rätt, som tvärtom är magstärkande och retar aptiten. Men litet fastare föda behöfver dock menniskan derjemte, när hon skall segla öfver lifvets ocean. Med andra ord, mannen behöfver, för att vara fullbildad, ej blott

filologi och ordkram, utan äfven vettenskap, ej blott form, utan äfven materia, ej endast formellt snömos, utan äfven praktiskt vetande och solid föda.

Skall således gymnasii förhållande till akademien återställas till sitt ursprungliga skick och sluta sig fullkomligt till den, så måste, i den mån läroämnena växa och lärostolarna ökas vid akademien, helst i filosofiska fakulteten, en motsvarande förökning äfven äga rum vid gymnasium. För naturvettenskaperna finnas nu vid akademien tre lärostolar. *En* sådan vore ej för mycket vid gymnasium. Ty det är ju klart, att den yngling, som vid gymnasium ej inhämtat elementerna af en vettenskap, ej heller kan följa med den högre undervisning, som akademien erbjuder. Följden häraf har vid akademien varit den, att läraren varit tvungen att nedstämman sin undervisning till elementarkurser, och akademien alltså sjunkit ner till gymnasium, som icke är dess bestämmelse. På tre år skulle en gymnasiilärare genomgå elementerna, 1:o för den anorgiska naturen (Geologi och Mineralogi): 2:o af den organiska naturläran, Botanik, 3:o Zoologi; allt med ledning af någon lämplig lärobok. Alla dessa läroämnen, med undantag af det förstnämnda, föredragas redan för närvarande på gymnasium af den der anställde läraren i naturalhistoria. Men han föreläser endast två timmar i veckan för hvarje

afdelning. — Det finnes ej förnuftigt skäl, hvarföre han ej skulle vara lektor och konsistorii-ledamot, med samma aflöning och föreläsningsskyldighet, som de öfriga. I fordna dar fanns äfven på Wexiö gymnasium en lärare i Fysiken, ehuru han äfven måste föredraga Metafysik och Logik; och att åtminstone Botaniken ej har en egen lärostol i Linnés fosterbygd, är mer än besynnerligt.

Samma rättighet ville jag, till en början åtminstone, ej föreslå för läraren i moderna språken, som nödtorftigt kunna inhämtas med de tvenne timmars föreläsning på hvarje afdelning, han nu ger under tre år. Dock skulle jag anse nödvändigt, att en timma i veckan tillades för Engelskan.

Med de obetydliga här föreslagna tillägg och förändringar, tviflar jag knappast, att Wexiö gymnasium kunde blifva det, hvartill det ursprungligen varit ämnadt, ett slags provincialakademi, som bibringade all den kunskap, som kunde anses nödvändig för en prestman. De dyra resorna till akademien, som nu årligen kosta provinsen femton à tjugutusen riksdaler, kunde derigenom besparas för dem, som äro för fattiga att taga filosofiska graden, och hvilka redan, i detta stift, utgöra den stora pluraliteten. I fall detta af vederbörande bifölles, ville jag för detta ändamål föreslå ännu följande:

Ferierna, som i Sverge äro längre än tro-
ligtvis i något annat land i Europa, härleda
sig otvifvelaktigt derifrån, att en större del af
allmogens barn här studerar, hvilkas arbetskraft
påräknades hemma, helst under sommarmåna-
derna. Dessa ferier utgöra nu tjugu veckor:
således mera än en tredjedel af året, som för
undervisningen för det mesta är förlorad. Men
de kunna och böra inskränkas från tjugu till
tio veckor. Ännu mera vunnas, om, i stället
för tre år, som vanligen tillbringas på gymna-
sium, fyra der användes, som fordom icke var
ovanligt. Deremot håller jag för, att, ehuru
sex timmars daglig läsning visserligen icke är
för mycket för skolan, förhållandet dock kunde
oct. borde förändras på gymnasium, der man
bör påräkna sjelfverksamhet och hemstudier så-
som det väsendtliga. I synnerhet gäller detta
för Wexiö gymnasium, der från längre tider
tillbaka varit vanligt, att gymnasister undervisa
skolepiltar. I fordna dar skedde detta ej hem-
ma, utan i skolan, och under öfverlärarens egen
uppsigt. Gymnasisterna voro då monitörer för
de yngre: ett slag af voxelundervisning, som
är det enda jag gillar, och lika nödvändigt för
lärjungen, som nyttigt för läraren.

Men skall gymnasium äfven för det theo-
logiska kunna någorlunda ersätta akademien, så
borde slutligen ett theologiskt utskott bildas,
der, efter gymnasiiårens slut, den speciella theo-

logiska lärdom inhämtades, som på gymnasium ej medhunnits. Ett sådant utskott kunde lättligen sammansättas af biskop, domprost, thelogiæ-lektorn och lektorn i Grekiskan. Lades härtill eloquentiæ-lektorn, som understundom öfvade prestkandidaterna i att skriva och tala latin, så vore besynnerligt, om icke på två eller tre terminer all den lärdom kunde bibringas dem, de som komministrar, eller pastorer i de svagare gällan, kunde anses behöfva och för det mesta för närvarande verkligen innehafva. För de större pastoraterna, liksom för egentliga lärareysslor, kunde filosofiska graden erfordras. Ty högre lärdom fordras dock egentligen mera för presterskapets anseende än för församlingens bästa. För öfrigt förstås af sig sjelf, att denna undervisning, liksom den gymnasiska, borde vara kostnadsfri. Det ökade besvär, som derigenom tillskyndades lärarne, ersattes mer än tillräckligen genom den besparing, som härigenom vunnes för det fattiga landet. Det är i sanning icke Wexiö gymnasii lärare, som jag behöfver uppmuntra till en uppoffring, då det gäller läroverkets anseende och ståndets och provinsens bästa.

Dessa tankar, som sjuklighet hindrat mig att sjelf framföra,* och som röra läroverkets slutliga fulländning, förtjena väl att sysselsätta

* Talet måste, till större delen, uppläsas af en annan.

oss på dess jubelfest. De äro icke nya, utan långt för detta yttrade af den störste och verk-sammaste eforus, som Wexiö, kanske Sverge, haft, den berömde WALLQUIST, hvars förtidiga död var den största olycka, som träffat läro-verket. Hans minne har med rätta sin plats på gymnasii jubelfest, ty Wexiö läroverk firade under hans korta embetstid sina egentliga ju-belår. Allt det bästa, så i läroverk som stift, är en gengångare från hans tider. En och an-nan ibland er kommer ännu ihåg honom. Om någonsin Svenska snillet, i sin ursprungligt praktiska rigtning, i sednare tider framträdt personifieradt hos Svensk man, så var det hos WALLQUIST: djerft, men sansadt, och vändt utåt, till de yttre tingen. Han omfattade alla lifvets förhållanden, de ekonomiska som de litterära, och förbättrade äfven så mycket sina boställen som sitt läroverk. Som alla utmärkta män, var han dock företrädesvis en son af sin tid, den Gustavianska tiden, hvars färger han bar, i lysande och brokig blandning; hvartill äfven hörde en viss genialisk lättsinnighet, förenad med hög och allvarlig embetsmannadug-lighet. Presterlig (nemligen i trångbröstad me-ning) var han icke, och man gör honom ingen orätt, om man säger, att han var mera eforus och ekklesiastik organisatör än biskop i from, fornkristlig mening; skapande var han i allt, småsinnad i intet. Der låg i hans rika och

lifliga sinne en aning af det rätta och gagnande i hvarje sak, en känsla, som grep in på framtiden, ett slags profetisk aningsförmåga, en instinkt, som utmärker det praktiska sinnet, och i allmänhet leder hvarje snillrik man genom lifvet. Derfor såg han gerna allting i stort; och när han måste stiga ner till detaljerna, så redde han dem, icke tråd för tråd, utan han uppfattade hela härftvan med en enda skarpsinnig överblick. Ty ett skarpt och klart förstånd är, helst i verldsliga bestyr, det öfverlägsna snillets trognaste och vanligaste ledsagare. Med dessa egenskaper var han också mera född för rådsbordet än för konsistoriibordet; och någon tid fyllde han också med heder en plats i konungens råd, såsom föredragande för kyrkans och läroverkets angelägenheter.

Vi ha i dag den lyckan att äga närvarande en man,* som ärft efter WALLQUIST både hans praktiska snille och hans plats vid thronen. Möjligtvis har han äfven före honom hjertats och den mildare fridens kristnade Genius. Dermed har han varit först en utmärkt lärjunge, och sedan en ännu mera utmärkt lärare vid detta läroverk. Vi bedja honom vara hjertligt välkommen till sin ungdoms bygder, hvilkas ära han blifvit. Det är en rent Svensk demokrati, ensam för vårt land, att ingen genom

* Herr Stats-Rådet m. m. *Heurlin*, då föredragande Departements-chef för ekklesiastik-ärenderna.

sin börd är utestängd från statens högsta embeten, dit snille och skicklighet kunna föra en hvar, och i sednare tider ofta gjort det. Jag nekar icke att detta, hvar som helst det inträffar, gläder mitt Svenska oadliga sinne. Det är en demokrati, hvartill jag öppet bekänner mig, så monarkisk jag i öfrigt må anses. — Du är oss dubbelt kärkommen därför att du kommit till oss utan alla statsråds-miner, och värderar, som du bör, den verldsliga höghetens ansvarsfulla, men tillfälliga, företräden. Vi hafva hos dig länge värderat den utmärkte mannen, långt innan du steg opp på lyckans branter. Och du må ursäkta, om vi i dig mindre se chefen för en af landets viktigaste angelägenheter, dess bildning, det egentligen andeliga i staten, än den gamle välbekante, snillrike, rådige mannen. Vi prisa dig lycklig, icke därför att du gjort lycka, ty på *din* plats har man mycket ansvar och kan ej tillfredsställa alla, minst sig sjelf, utan därför i synnerhet, att du äfven der bibehåller din själs ungdom. Ty själens ungdom kan gerna bestå med grånade hår. Det är den, som gör icke blott skalden och talaren, utan äfven den högre embetsmannen, om denne gör anspråk på något mer än blott handtverksmessig routine. Tro mig, förståndets skärpa och sinnets liflighet göra *chefen*, om han förtjenar sitt namn. Göm därför troget din ungdoms minnen; det är ålderns

rikedom. I vår ungdom voro vi väl icke så berömde, så afundade, ej så ilskefullt bespejade, icke heller så brokigt utstyrde som nu. Men vi äro nu erfarnare, och det är skönt att lefva för sin ungdoms drömmar i stort, det må vara i stat, eller konst, eller vettenskap. Stift och läroverk vänta att i dig ha en förespråkare vid thronen, af hvars inflytande, nit och rådighet de hoppas det bästa och yppersta. Du har från ungdomen omfattat flera utaf oss, och mig i synnerhet, med redlig vänskap. Vi tacka dig därför af hjertats fullhet, och utbedja oss ditt biträde att förbättra hvad ännu vid läroverket kan finnas bristande och ofullkomligt. På tvåhundra år förändras världen mycket, helst kunskapens verld; och det tillkommer oss som förståndige män, att följa med tiden, det vill säga, ej låta honom växa oss öfver hufvudet. Står tiden högre än vi sjelfva, så krossar han oss. Eller hvarigenom var den utmärkte mannen någonsin utmärkt, om icke just derigenom, att han åtminstone var i jembredd med, eller *före* sin tid? Vi behöfva därför ej misskänna värdet af fordna stiftelser, eller gilla dagens merendels omogna nyhetsförsök. I mycket, helst i uppfostringsväg, är återgången till det gamla, det vill säga, dess anda, om icke dess bokstaf, den enda nyhet, jag i allmänhet ville tillstyrka. — *

* De verser, med hvilka talet afslöts, finnas införda i *fjerde* bandet, sid. 281.

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1844.

I dag, mine vänner, kan jag icke tala till er på det vanliga sättet. J veten, huru jag vid dylika tillfällen plögade välja något ämne rörande uppfostran, som jag mer eller mindre fullständigt utvecklade. För närvarande blir mig detta omöjligt, då fortfarande sjuklighet inskränkt den nödvändigaste af alla gåfvor för talaren, nemligen talemått. Under sådana förhållanden kan jag endast säga er några få ord:

J lärare, om detta skulle vara sista gången jag talar till er från detta ställe, så tackar jag er härmedelst offentligen icke blott för den vänskap J alltid bevisat mig, utan ännu mer för det nit och den skicklighet, hvarmed J uppfyllt ert viktiga kall. Året har i mer än ett afseende varit olyckligt. Elden har åter gått öfver sin välbekanta valplats, och denna gång mera härjande än någonsin. Men under idoga händer uppväxer dagligen en ny stad, i askan af den förstörda, och, innan vintren kommer, hoppas vi att åter kunna inrymma ungdomen i trefna boningar. Vår nu slutade lästermin har varit kortare än vanligt; likväl ha läsekurserna i det närmaste gått opp mot

de förra, och förlusten för undervisningen ha blifvit så liten, som omständigheterna möjligtvis tillåtit. Hvad mig särskilt angår, så är det ett gemensamt mål, som förenar mig med eder, nemligen läroverkets bästa och anseende. Vi kunne lyckönska oss att, åtminstone till en viss grad, hafva närmat oss detta mål. Vårt läroverk har ett berömdt namn att försvara. Om detta lyckas, så bör förtjensten deraf väsendtligen tillskrifvas er. Gläden er därför med mig åt er framgång. Hvad som ännu kan återstå att önska, för läroverkets fullständighet och ändamålsenlighet, må visserligen vara betydligt; dock bör det glädja oss att flere tänkande män börjat inse och erkänna det. I detta hänseende bör jag endast åberopa sista Skolrevisionens betänkande. Önskligt vore, om statens tillgångar tilläte oss hoppas något snart afhjelpande af åtminstone de väsendtligaste bristerna. Då hade vi icke lefvat förgäfvos.

Bland de förändringar, som anses nödvändiga för läroverket, räknar man äfven vanligtvis löneförhöjningen; men genom löneförhöjningar allena höjes ej läroverkets anseende. Lönerua äro, på mindre än tjugu år, för kollegerna åtminstone, mera än fördubblade. Vi böre ej glömma, att vi lefva i ett fattigt land, och att vi böre rätta oss efter statens tillgångar. Jag erkänner, att jag alltid misstänker den lärare, som ideligen ropar på löneförbätt-

ring, och, sedan staten härför gjort hvad den kunnat, ändå alltjemt visar sig missnöjd och obelåten. Det är icke för att föra ett beqvämt lif utan alla närings-omsorger, som J valt skolvägen. Mig vill det synas, som J borden ha något bättre ändamål för er ärelystnad. Att utbilda er sjelfva, i det J äfven utbilden andra, att befordra mensklighetens stora angelägenhet just derigenom att J till kunskap och dygd uppfostrer ett yngre slägte, — detta borde dock väl vara ert egentliga syfte, och långt angelägnare än löningsvilkoren. Det är detta, tänker jag, som bättre än allt annat kan försona er med svårigheten af ert yrke, och öfvervinna ledsnaden af det evigt enahanda, hvartill skolläraren, helst i de lägre afdelningarna, är fördömd. —

Och slutligen, J unga! Förtjeningen genom flit och sedighet det deltagande, som stat och fädernesland så tydligt ådagalägga för er. Det är ärofullt att vid edra år hafva fäst de bättre och ädlares uppmärksamhet. För den nöd, som nyligen öfvergått er vid eldsvådan, hafva ädelsinnade menniskovänner ej heller blifvit känslolöse. Det är deras sammanskott, som satt mig i tillfälle att kunna ersätta det mesta af de förluster, som drabbat er utan eget förvållande. Men räknen icke på, att detta tillfälliga understöd blir permanent. Undervisningen är kostnadsfri, men kläder och föda måsten J

sjelfva bestå er; ty skolan är ingen fattigförsörjnings-anstalt. Måtte hon fortfarande blifva *det*, hvartill hon är ämnad, för eder en bildnings-anstalt till kunskap och seder!

Och nu farväl, mine unga vänner! Den Högste ledsage och beskydde eder! När J en gång återvänden såsom män till er hembygd, finnen J mig kanske icke längre bland de lefvandes antal; men ännu i grafven skall jag glädjas af er framgång. Farväl!

TILLÄGG TILL SKOLTALEN.

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1825. *

Det gläder mig, att Wexiö läroverk bibehåller och rättfärdigar sitt gamla anseende; och därför tackar jag eder, J bröder och lärare, hvilkas nit och skicklighet gagna ungdomen och hedra både er sjelfva och den läroinrättning J förestån. Men J sen det sjelfva, M. H. Vår tid är för kort, och våra läroämnen för många. Undervisningen magrar af idel öfverflöd. Våra fäder voro lyckligare än vi, ty deras lärdomskrets var trängre än vår, men bättre beräknad efter vanliga fattningsgåfvor och de egentliga läroårens omfång. Nu deremot skjuter kunskapens träd med hvarje år nya grenar. Hvar och en utaf dem hänger full med frukter, men också drar han näringen ifrån de gamla grenarna. Man är nu mera icke en lärd, icke en gång en bildad man för så godt köp som fordom. Tiderna äro förändrade. De så kallade reella vetteskaperna ha långt för detta bemäk-

* Åt detta, förut ej tryckta, tal, äfvensom åt begge de nästföljande, har plats här blifvit lemnad, enär handskrifterna till dem först igenfunnits, sedan femte bandet var tryckt.

tigat sig det allmänna lifvet. "Från ord till sak" (*from sounds to things*) är dagens lösen. Men hvarje tid uppfostrar sig sjelf, och därför tränga dessa vettenskaper nu öfverallt in i lärosalarna. Jag skulle ej vilja bortvisa dem, äfven om jag kunde. Den gamla nominalkunskapen, som, i förening med spekulationen, utgjorde våra fäders enda odling, är i sin natur ideell, och kunde därför ej bestå såsom enrådande i längden; ty det reella tar, förr eller sednare, ut sin rätt; det abstrakta består aldrig i striden med det konkreta. Grundlig bildning är föreningen mellan begge. Grekernas *τεχνη γυμνασικη* och *μουσικη*, som begge drefvos lika ifrigt i deras uppfostringssystem, är den eviga förebilden för all sann människoodling. Erfarenhetskunskap utan ideella principer är en kropp utan själ: nominalkunskap utan rigtning åt det reella är en själ utan kropp. Endast genom begges sammansmältning uppkommer lifvet, och den *μικροκοσμος*, som vi kalla meniska, står fulländad. Derföre böra de begge fredligt bo tillsammans i lärohusen, och det är ingalunda min mening, att något af det gamla bör uppoffras eller försummas. Aldraminst böra de gamla klassiska studierna försummas: icke derföre, att det ju kan finnas mycken bildning, ja äfven mycken lärdom, dem förutan: men derföre, att de gamles odling utgör ett af de märkvärdigaste momenterna i verldshistorien, derföre,

att allt hvad vi äro egentligen har sin grund i den gamla klassiska bildningen, derföre, att henne förutan den närvarande icke rätt kan begripas, derföre, med ett ord, att det går en klassisk åder genom oss alla. — Således, det gamla får ingalunda åsidosättas. Men det nya, det moderna, får ej heller åsidosättas. Ty hvad är lärd bildning, hvartill böra vi uppfostra det unga släktet? Icke till klassiska petrifikater, icke till skråmästare vid lådan, icke till för möglade mumier ur forntidens katakomber, icke till främlingar i sin egen tid, hvilka spöka omkring i det friska, det evigt vexlande lifvet. Jag skulle förakta både lärdom och läroverk, om detta vore deras egentliga ändamål. Det gifves ingen olycksaligare tanke än den, som söndrar de egentligen lärda icke blott ifrån det praktiska lifvet — ty det kan vara rätt eller orätt, allt efter som man tager det, — utan äfven från den praktiska och populära bildningen. Just derföre, att den lärde vet mer än andra, bör han äfvenväl veta det samma, han bör representera icke blott forntidens, utan äfven samtidens vetande. Han måste vara som trädet Ygdrasil i mytherna, med roten i det förflutna, men med stammen i dagens luft: och är han prest tillika (åtminstone är han en mensklighetens prest), så måste kronan skjuta högt i det blå tillkommande, högt ibland stjer-

stjernorna. Annars blir han öfversedd, blir han gagnlös med sin döda kunskap. Den kunskapen är en rikedom, som ingen afkastning ger, hvarken för honom sjelf eller för andra, den är ett skrinlagdt, ett förrostadt, ett ogångbart mynt, en skatt i ätthögarna, bevakad af afundsjuke andar. — Alltså, både det nya och det gamla måste vi omfatta, kunskapens begge Indier måste vi eröfra; solen får icke gå ner i vårt rike, liksom hon fordomdags ej gick ner i Filip den andres. — Men hvar ta vi tid till allt detta? Huru blir det möjligt att förena den mångkunnighet, som tiden fordrar, med den grundlighet i hvarje ämne, som utmärkte den fordna undervisningen? Våra tillgångar äro i allmänhet ej större nu än förr, men utgifterna äro fördubblade. Fins det intet medel att betäcka bristerna, då är en bankrutt i andans verld oundviklig, då vet jag i sanning icke hvarföre vi ej så gerna först som sist stänga till våra lärosalar och låta ungdomen växa vild som träden i skogen. Dock — hvarken naturen eller tiden väcka ett behof, hvaremot ej svarar en tillgång, blott han kan utfinnas. Men funnen är han icke ännu, åtminstone icke med säkerhet, och deraf förklarar jag mig de många försök, som vi dagligen höra omtalas, att förbättra metoden och förkorta undervisningssättet. Ty det är till en början klart, att, ju längre vägen

är för samma tid, desto fortare måste man färdas för att hinna fram. Härtill kan ej finnas något annat medel än förändrade metoder; men vi hålla ännu fast vid de gamla formerna, beräknade för helt andra tider och omständigheter. Vi göra som den berömde fransyska skalden Jean de la Fontaine, hvilken en gång tillfrågad, hvarför han så tidigt begaf sig åstad till ett ställe, som låg helt nära, svarade, att han ville gå längsta vägen (*j'irai le plus loin*). Bland flera exempel vill jag endast nämna ett, den grammatikaliska undervisningen. Ingen kan vara mera öfvertygad än jag om dess outhärlighet. På språket beror förnuftet. Med det första ord, som barnet framstammar, förklarar det sig höjdt öfver djuren, språkläran är därför odlingens ABC, hon är och blir öfverallt den förberedande klassen i mensklighetens stora elementarskola. Men af åtta till tio år, som vanligen tillbringas vid skolan, användes också mer än hälften nästan uteslutande härpå. Och hvad vet man då egentligen af sjelfva språket eller det, som ger språket sitt värde, när man äntligen hunnit fram genom de vidlyftiga språklärorna? Jo, egentligen ingenting annat än en mängd villkorliga regler och en ännu större mängd undantag, fattade snarare med minnet än förståndet, obegripliga för barnet, outhärliga för ynglingen och löjliga för mannen. Hvarföre studera vi ett språk, Latin t. ex., och dess språklära? Icke kan det

hos någon tänkande människa vara i och för språkets, ännu mindre för språklärans skull, betraktade nemligen såsom ändamål i sig sjelfva. En grönländsk glosa är i sig sjelf värd alldeles lika mycket som en latinsk, en lappländsk konjugationsform är i sig sjelf så god som en grekisk. Men Latin och Grekiska hafva, hvad Lappskan och Grönländskan saknar, en litteratur, och en högst märkvärdig: genom *den* äro de bildningsmedel, att lära känna *den* är ju ändamålet, det andra är ju tydligen endast det propedeutiska medlet. Men nu omvändes förhållandet. Det ser ut som om man trott, att klassiska litteraturen egentligen vore till för att tjena som exempelsamling på de grammatiska figurerna. Vi uppehålla oss så länge med att inventera hvarje vinkel och vrå i förgården, att vi merendels glömma att gå in i templet, der gudstjensten hålles; vi läsa grammatikan så länge, att vi ofta ej få någon tid öfrig att läsa författarne. Att en sådan method, som ideligen stafvar och aldrig lägger ihop, som gör bisak till hufvudsak, som gör vägen sjelf till vägens mål, — att *den* icke kan vara den rätta och naturliga, måste väl en hvar inse. Ty hvad är grammatik? En abstraktion af språket. Men det abstrakta är af naturen främmande för gossen, som egentligen aldrig fattar regeln utan att ha den konstruerad i ett exempel; han har ej ännu något sinne för det allmänna, emedan

han hel och hållen lefver i det individuella, emedan han ännu ej lossnat fullt från materien, emedan hans lifsluft ännu ej är nog förtunnad till spekulation. När han börjar studera grammatikan, känner han blott ett enda språk, nemligen modersmålet. Der använder han oupphörligt de grammatiska reglorna, utan att sjelf veta derom, det vill säga, utan att hafva uppfattat dem i deras abstrakta form. Men just därför kan här hans uppmärksamhet lättare vändas derpå; en regel, som han dagligen sätter i verk, i ett språk, som han dagligen talar, den måste han kunna tvingas att begripa. Han måste lättare kunna öfvergå till det allmänna från ett enskilt, som han känner, än från ett, som är honom lika obekant som det allmänna han söker. Med modersmålet, med Svenskan, borde således den grammatikaliska undervisningen begynnas; ty regeln är död nog ändå, exemplet åtminstone borde vara lefvande. Anatomien studeras på lik, men grammatik bör läras på ett språk, som ännu andas. Denna grammatik borde behandlas så omständligt, så grundligt som möjligt. Icke blott den allmänna grammatiska terminologien, utan äfven det viktigaste af den allmänna språkläran, borde på detta sätt inhämtas, emedan den i sig sjelf ej är annat än logik använd på talet, och följaktligen i hufvudsaken för alla språk gemensam. Vore detta undångjordt, så kunde all speciell grammatik fattas

oändligen kortare än nu. Den behöfver föga innehålla annat än paradigmer eller formlära, och så mycket af de syntaktiska egenheterna, som i någon betydligare mån afveke från modersmålets: det öfriga lärdes småningom genom läsning, genom öfning, genom eget eftersinnande. Derigenom finge man äfven ett enda bestående grammatik-system, i stället för de flera, som nu omvexla och förvilla: man sluppe att belasta eller rättare öfverlasta barnets minne på en gång med den abstrakta regeln, som det ej förstår, och med det främmande ordet, som det har svårt att minnas: man undveke den oformligheten att lära ett språk, så till sägandes, *a priori*, man började icke, som nu sker, baklänges. Visserligen fordrade detta en alldeles ny och efter säkra principer sammanhängande kurs för all grammatik. Men också skulle det förefalla mig underligt, om icke, genom en sådan förenklad method, ett och annat af de bästa och lärgirigaste åren kunde besparas för bättre ändamål, än en tom regelläsning, — och J sen sjelfva, att vi behöfva all den tid, vi kunde vinna. Användes den att t. ex. lära litet mer, än hvad nu är möjligt, af den verkliga klassiska *litteraturen*, så nekar väl ingen att detta vore en vinning. Dock — detta är en sak, som kan och bör ses ifrån många sidor, och på blott lösa anmärkningar, som dessa, bör hon ej afgöras. Jag har

sjelf för liten erfarenhet af elementarundervisningen för att vilja föreskrifva något; jag endast frågar och underställer. Hvad som kan synas riktigt i teorien är ofta utförbart i praktiken. Betänken er emedlertid härpå tills härnäst vi träffas, anställen äfven, om J så finnen lämpligt, försök i smått. Men förhasten er icke påminnen er, att det uppväxande släktet icke i massa kan vara ämnadt till experimentalform. Det rätta är en son af erfarenheten. En känd method, äfven om han vore olämplig, är ändå alltid säkrare än en obepröfvad. Af hastiga, öfverilade reformer är jag och blir en fiende. Men är jag en gång fullt öfvertygad, icke blott om det nys företräde, utan äfven om dess användbarhet, då skall i sanning ingen skuggrädd vördnad för det antagna, ännu mindre något feghjertadt anseende till personen, afhålla mig ifrån att införa det. Då, som nu, väntar jag mig det bästa af edert nit, eder skicklighet, eder upplysning. Jag har skäl att vänta det; ty äfven med en, i min tanke, något ovig method, hafven J uträttat mer än jag vågat hoppas. Det är icke någon tom höflighet, då jag i dag offentligen tackar er därför, och pekar, liksom Moses från berget, på undervisningens förlofvade land, på de eröfringar hinsidan om Jordan, som ännu återstå er att göra.

Dernäst tackar jag eder, J föräldrar, som i dag ären närvarande. Det gläder läraren,

när han märker, att uppmärksamheten fästes vid hans mödosamma yrke. J hafven åt oss anförtrott det käraste och dyrbaraste J ägen på jorden. Så godt vi kunne, vilje vi söka att svara emot ert förtroende. Årets förmyndare-räkning emellan oss och edra söner är i dessa dagar afslutad. J kunnen sjelfve granska den, när J viljen. Ty vi återlemne nu åt eder våra myndlingar, som jag hoppas, förkofrade i kunskaper och seder. Nedrifven icke hvad godt vi kunnat uppbygga. Tillhållen de unga att på egen hand fortsätta hvad här är börjadt; ty utan eget arbete är all undervisning fåfång, och den, som tror att han ständigt behöfver ledband, lär sig aldrig att gå. Vaker framför allt öfver deras hjertans renhet. En allmän uppfostringsanstalt bör vara ett heligt rum: intet besmitteligt komme inom dessa murar! Jag tror mig kunna försäkra er, att det läroverk, J valt för edra söner, är bland de bättre. Hafven förtroende därför. Så vidt det på mig ankommer, skolen J ej ångra det. Frid vare öfver eder alla! —

Och nu sluteligen, J unga af särskilta åldrar, ynglingar och barn, den Högste välsigne eder! Jag har väl icke på den korta tiden kunnat lära att rätt känna er alla; men i det hela är jag nöjd med edra framsteg. Edra lärare intyga äfven er flit och sedighet under det förflutna året. J veten väl, att allt detta

gläder mig; ty med varm kärlek omfattas ungdomen af hvarje känsligt sinne. Låter barnen komma till mig, sade den store läraren; låter barnen komma till mig, ropar det ännu i djupet af hvarje bättre hjerta. När jag ser dem, de vandrande bilderna af ett förlo-radt paradys, de verkliggjorda drömmarna ur en bättre värld, full af frid och oskuld; då griper mig en oändlig saknad, då känner jag, att mitt lif har blommat ut, och att dess så kallade frukter äro utan värde. Ack, den som vore som J, så sorglös, så fri, så förhoppningsfull, så okunnig om världens gång, så obekant med den gulbleka afundsjukan, med det egenkära småsinnet, med det förstockade hatet till allt stort och ädelt! Den som vore som J! Men det är förbi, det är förbi för alltid, tilldess döden har födt mig på nytt till ett barn, och det oroliga hjertat finner ro — hos Gud. Farväl! — Jag kan i dag icke förmana er. J veten förut hvad jag vill: flit, kunskap, heder, sjelfständighet: hufvuden utan dimma och hjertan utan fläck. J, som ämnen er till det lärosäte, der jag ännu vistas, välkomna! För ingen utaf er skall, genom min skull åtminstone, mitt hus eller mitt hjerta vara stängdt. Och J, som ämnen er hit tillbaka, välkomna åter! Låt mig återse er nästa år, förkofrade i andan, rena i hjertat. Fridens, ljusets, välsignelsens Gud vare med och öfver eder alla!

den har blifvit, och blir dagligen allt mer, grunden till tidens allmänna bildning. Det fins ingenting i det allmänna tänkesättet, som ej förut funnits i spekulationen; all verklig bildning är blott en populär öfversättning af vettenskapen. Men endast härigenom har den sednare fått ett värde för det allmänna lifvet, och derigenom på sig fäst at allmänhetens ögon. Nationen inser nu allmänt, hvad den aldrig bordt glömma, hvad de gamle visste redan för tretusen år tillbaka, att nemligen uppfostran är en national-angelägenhet, och följer med ständigt stigande intresse dess framgång inom fäderneslandet. Från alla håll höra vi nya metoder omtalas, nya försök anställas på det uppväxande släktet, och det förefaller mig ofta som om tiden, af idel förbättrings-lust, lopp fara att förderfva allt. Mycken välmening, äfven mången riktig åsigt, ligger utan tvifvel till grund för dagens omstöpnings-förslager; men icke allt, som är välment, är derföre genast riktigt: icke allt, som är riktigt, är derföre genast användbart. Det är med allt menskligt i allmänhet, som med människokroppen: dess bölder måste mogna, innan de brista: ingen förnuftig läkare bortskär dem omogna. Vi böre akta på tidens tecken med vaken uppmärksamhet, men äfven med manlig sjelfständighet. Det går ej an att hvila på åran i tidens ström, ty han går sin gång oss förutan och fördränker den, som sof-

ver vid styret. Men det går ej heller an att blindt följa de pösande vågorna, som ofta bestå af idel skum, med blindskär och skeppsbrott inunder. Det gamla är ofta godt, det är mögnadt, det är pröfvadt, dess verkningar kunna beräknas, dess fel kunna mildras eller förebyggas. Men det nya är också ofta godt, och endast det förstockade sinnet förkastar det utan granskning. Vi stå alla på en vändningspunkt af tiden. Vi böra ej söka att hålla tillbaka (ty det är omöjligt), men vi böra söka att leda dess gång. Vi böra ej stå såsom växande ruiner midt i den gröna, den evigt vexlande naturen, men vi böra ännu mindre ställa oss såsom flaggstänger på modets tempel, såsom vädervisare för dagens lösa hugskott. Derföre ha vi fått förståndets ljus och det rena Svenska sinnet, för att kunna följa apostelens råd, att *pröfva allt och behålla det godt är*. — Öfver de förändringar, dem jag för läroverket anser nyttiga, skall jag med er rådgöra, innan jag lemnar staden, och emedlertid tackar jag er uppriktigt för hvad hittills blifvit uträttadt. Fortfaren, som hittills, med redligt nit, med manligt allvar. Betrakten aldrig ert yrke som ett handtverk. J ären kallade att vara ledare i andans verld: utan anda och kraft är ordet dödt: den andeliga förruttnelsen är det svåraste, det säkraste dödstecknet. Utan klar öfversigt af sitt yrkes betydelse, är ingen framgång möjlig. Läraren

skall veta hvart han vill, liksom seglaren skall veta hvart han styr. Förebären ej, att härtill fordras snillegåfvor, som äro gifna åt få. Ack! snilletts låga är ofta blott ett fladdrande sken, som sväfvar oroligt öfver volkanen i ett förbrändt, i ett aldrig lugnadt hjerta. Tacken Gud, om han skonat er för den olyckliga skänken. Men förståndets ljus brinner stilla och klart och med jemu låga i Nordens panna, och *det* är tillräckligt att vägleda er i ert yrke, som J ej sjelfmant blunden för dess sken. Hafven förtroende till mig, som åtminstone *vill* det rätta, och utan omsvep *säger* det åt en hvar, som vill höra det, stundom äfven åt dem, som ej vilja. Kan jag råda, kan jag uppmuntra, kan jag belöna, så veten J väl, att jag gör det gerna. Er sak är min, och icke blott min, utan ungdomens, fäderneslandets, mensklighetens. Tröttnen ej i deras tjänst. Verken hvad J förmån för upplysning, för sanning, för dygd: då uppfyllen J er bestämmelse, då har jag i dag ej talat förgäfves. Gud välsigne eder!

Dernäst bör jag tacka eder, J männer af Jönköping, J stadens fäder, som i dag glädt mig med er närvaro. Det bör ha varit en glädje för er att höra edra söners framsteg; ty hvad sonen vinner i kunskap, det vinner fadren i fröjd. En gammal författare har sagt, att, om man vill se menskelig glädje, då skall man ej se på barnen, utan på föräldrar, som glädja sig öf-

ver barnens framgång. Er bör den glädja så mycket mer, som jag vet, att J värderen menschlig bildning. Jag vet, att J både för kyrkan och läroverket gjort stora uppoffringar, och derföre tackar jag er offentligen, ej blott å mitt embetes, utan äfven å fäderneslandets vägnar. J hafven nyligen för vexelundervisningen grundat en inrättning, som *är* god och kan *blifva* bättre. För härvarande offentliga läroanstalt gör staten hvad han kan, men dess tillgångar äro inskränkta, och han räknar öfverallt på den medborgerliga välviljan. Just derföre att jag tror, att han minst misräknar sig på er, har jag en bön att göra eder, J stadens fäder! J sen det sjelfva, undervisningen är alltför trångbodd inom dessa murar: jag får knappast rum bland edra söner. Med en ringa kostnad, då den delades på så många, kunde det bristande lätt afhjelpas. Om medlen dertill kunde vi framdeles öfverlägga, och hvad stiftets byggnadskassa kan bidra till ett så godt ändamål, det skall ej uteblifva. Men afslån ej alldeles min bön. Det är ej vanligt, att den, som begär något allmänt nyttigt af eder, blir afvisad. Låt det ej sägas, att J till första exemplet härpå valt mig, och det första gången jag talade till eder. Om det blir er möjligt, så görer hvad J kunnen, icke för mig, utan för edra barn, för er sjelfva, för er ära, för den goda saken, för det allmänna bästa, och varen

öfvertygade, att en god gerning aldrig blir obelönt, hvarken i himlen eller på jorden. Och värderer J tacksamhet, så kunnen J åtminstone påräkna min och efterverldens.

Slutligen ett ord till eder, J unge! Jag är glad öfver de framsteg, J gjort, ty det hör till mitt kall, och från barndomen har jag älskat kunskap och upplysning. En god början är halfva vägen, om man nemligen fortsätter sin väg och ej stadnar midtpå. Mycket, ganska mycket, det mesta återstår er ännu att lära. Ty visheten ligger i en djup brunn, och J sväfven ännu samtelige på dess yta. Lifvet är kort, men konsten lång, sade de gamle. Begagnen derföre den dag J ägen, och varen öfvertygade, att er möda i den vägen ej är spilld. En Romersk kejsare och, hvad mer är, en stor man, sade fordomdags, att han förlorat dagen, när han ej derpå utöfvat något godt. På samma sätt är den dag, då J ingenting lären, förlorad för eder. Den förlusten ersätter intet på jorden, ty tiden flyger hän, som en fågel i skogen, och vänder aldrig — aldrig åter. Fatten honom derföre i vingarna, eller rättare, hängen er fast vid hans vingar, och tvingen honom att lära er sin vishet, brottens med honom, som Israel med Gud, och *släppen honom icke förr än han välsignat er*. Hvad J lären, derföre hafven J närmast att tacka edra lärare: värden dem derföre, älsken dem, lyden dem,

ty de äro er själs föräldrar, och utom dem voren J intet, blefven J intet. Men vörden äfven edra verkliga föräldrar, ty de uppoffra allt för eder och fordra intet annat tillbaka än ert eget bästa, och endast genom er egen lycka kunnen J belöna alla deras omsorger. Frukten Gud öfver allt, ty *Gudsfruktan är vishetens begynnelse*, och när J en gång kunnen fatta det, då skolen J inse, att Herren Gud är A och O i all verlden, och äfven i kunskapens, i himlen som på jorden. Jag hemförlofvar er nu. Använden med flit eder fritid, upprepen inom er hvad J lärt, och söken att vidare lära er sjelfva: ty den bäste läromästaren bor i ert eget bröst, när han en gång vaknar, och *pilten är icke död, men han sofver*. Jag lemnar er nu för eu tid, men så ofta jag kan, är jag åter hos er. Räknen derföre icke på min frånvaro, utan arbeten som om J väntaden mig dagligen. Äfven frånvarande vet jag, hvad J gören: jag har ett öra i edra lärosalar, och obekanta röster hviska till mig hvad som sker här vid Wettern. Unnen mig den glädjen, att aldrig få höra annat än godt, annat än det bästa om er. Då vill jag glädjas, då vill jag lifva, då vill jag hjälpa, så vidt jag förmår. Men sjelfsväld och oordentlighet tål jag ingalunda. Jag skämtar stundom, men jag är ej alltid att skämta med. Den försumlige, den trilskne, den odygdige — akten er, han kan icke bära min vrede. Far-

väl! — Jag ville gerna, innan jag skiljes ifrån er, gifva er en gåfva. Men hvad skall jag gifva? Jag har också varit barn som J, och vet, att J redan ägen det bästa, kanske utan att sjelfve veta det. J ägen sinnets frid och hjertats oskuld. Det närvarande är grönt för eder, och framtiden är rosenfärgad som en morgonrodnad öster på bergen. Ack! jag är för fattig att kunna bjuda er något bättre. — Dock nej, jag är rik. Jag kan bjuda er något *ännu* bättre, jag kan bjuda er det bästa: böjer edra hjertan till Gud och annammer välsignelsen: *Herren välsigne eder m. m.*

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1827.

Vi begå i dag slutet af ett undervisnings-år, ett tidskifte så väl för lärare som lärjungar. Vid hvarje tidens skifte är det helsosamt att man vänder sig tillbaka, öfverser den bana man genomlupit, och inför sig sjelf redovisar för sitt handlingssätt. J kunnen göra det med tillfredsställelse, J lärare! ty undervisningen har, under året, i allmänhet gått icke blott sin ostörda gång, utan äfven en påskyndad; och flera afdelningar, så väl af skola som gymnasium, hafva medhunnit vidlyftigare lärokurser, utan någon skada för grundligheten. Jag tackar er i allmänhet för er ofta otackade möda; men jag bör äfven särskilt tacka för all påskyndad framgång; ty tiden hastar, och behofvet af kunskaper växer med hvarje år i denna bildsamma, denna vidtomfattande tid, liksom årtalet växer, år från år, i kalendern. Man fordrar, och med rätta, att undervisningen ej brådstörtas och derigenom blir ytlig, att det unga sinnet ej öfverretas och derigenom blir förslappadt; man yrkar med skäl på mognad. Men denna mognad gäller dock väl icke blott tid, utan äfven

kunskaper, och, ju mindre man vet, ju mera omogen måste man äfven anses vara. De sinnen, som behöfva att återhållas, äro få, de, som behöfva att påskyndas, äro många, och, i samma mån som lärokurserna kunna utvidgas, draga äfven de bättre de trögare med sig. All dylik utvidgning, om den endast förnuftigt beräknas efter lärjungens förmåga, tillkännager ett förtroende till hans krafter, som gläder honom; man vädjar derigenom till hans flit äfven utom lärosalen, hvilken dock väl alltid blir yttersta och väsendtligaste villkoret för all framgång. Frukten derföre icke, J lärare, att lemna fritt spelrum åt den unga kraften, eller att med försigtighet påskynda undervisningen. De gamle afbildade själen med vingar; men undervisningen är ungdomslifvets själ; och, ju hastigare de ungas kunskapsförråd växer, ju mera växer äfven er egen tillfredsställelse, liksom föräldrarnas glädje tilltager med barnens välstånd.

Men möjligheten af all dylik påskyndad framgång beror väsendtligen på tvegehandas: å lärjungens sida, på flit utom skolan, hos gossen, handledd af enskilt undervisning, hos ynglingen, handledd af läroboken; på lärarens sida åter beror denna framgång af läromethoden. Läromethoden är det just, som utgör det stora tvisteämnet för dagen. Några strödda anmärkningar öfver detta ämne torde derföre här vara på sitt ställe.

Läromethoderna sönderfalla i tvenne stora klasser. Den ena är den gamla eller skolastiska, som, ehuru på många sätt modifierad, likväl ännu ligger till grund för *vårt* undervisnings-system. Den andra är den, som framställdes af Rousseau i *Emile*, utbildades vidare af Basedow och filantroperna, uppblomstrade hastigt, men föll ännu hastigare och genom sitt fall gaf ett nytt anseende åt den gamla. Dessa begge äro hvarandra rakt motsatta, förhålla sig till hvarandra som allvar till lek, som tvång till frihet. Alla den sednare tidens förbättringsförsök upptaga flera eller färre elementer än af den ena, än af den andra bland de begge förstnämnda.

All undervisning består i en vevverkan mellan lärare och lärjunge. Men all vevverkan åter består i aktivitet å ena och passivitet å andra sidan; hvaraf följer, att de olika undervisnings-methoderna, ytterst och väsendtligast, måste utmärkas och särskiljas genom den olika graden och fördelningen af aktivitet och passivitet emellan lärare och lärjungar. Den gamla methoden är beräknad på passivitet hos läraren, hvilken endast småningom öfvergår till aktivitet: hos lärjungen åter på aktivitet, men endast af de lägre själsförmögenheterna, under det de högre förblifva passiva. Derföre lärdes, när methoden strängt iaktogs, i skolan nästan allt genom utanlexor, hvarvid väsendtligen endast minnet var verksamt. Me-

thoden var vidare beräknad på en likhet i anlagen hos alla, som icke tillåter något afseende på det individuella och egna hos hvarje särskilt, utan, genom ett missbruk af undervisningens gemensamhet, behandlar allt i massa, och låter följen blifva hvad den kan. Derföre har den stängda klasser, bestämda flyttningstider, strängt föreskrifna läroämnen, särskilda lärare, icke för ämnen, utan för afdelning. Till följe häraf var den slutligen äfven beräknad icke blott på strängt allvar, utan äfven på yttre tvåug; och skol-agan, såsom ett väsendtligt uppfostrings-element, ansågs lämplig icke blott att bestraffa fel och oordningar i uppförandet, utan äfven att uppfriska och påskynda den trögare fattningsgåfvan. Methoden var med ett ord, nemligen för skolan, hufvudsakligen beräknad på passiva lärare och ensidigt aktiva lärjungar. De förra skulle höra lexorna och de sednare memorera dem; dess medel voro för det mesta mekaniska, och dess resultat blef en oregelbunden facett-slipning af de unga mångartade sinnena. Härtill skulle åtminstone methoden ha ledt, om den blifvit strängt följd, men tiden, mäktigare än skolordningen, trädde medlande emellan, och humaniserade, så vidt sig göra lät, det sträfva lärosättet, hvars princip likväl icke ännu genom någon lag är afskaffad.

Basedowska methoden åter var motsatsen af allt detta, men en motsats, som genom sin

öfverdrift, sin ytlighet, sin klemnighet, skadade ännu mer än den gamla. Den förlade aktiviteten från lärjungen till läraren, läraren skulle verka ensam och göra allt, lärjungen skulle egentligen blott emottaga intrycken och i öfrigt göra intet. I stället för tvånget i den gamla methoden, skulle här allt bibringas genom lek; i stället för de bestämda lärostunderna, skulle undervisningen här afbrytas, så snart barnet ledsnade dervid; i stället för de bestämda läroämnena, skulle man rätta sig efter barnets nycker. I det hela betraktades lärjungen som en spegel, hvori man hoppades att, genom ett idkeligt framställande af föremål framför densamma åtminstone något af dem skulle kvarlemnä sin bild. Men bilderna gingo förbi, den ena efter den andra, och glaset blef lika tomt. Endast de föremål, som bakifrån angrepo folieringen, skapade, till lärarens förvåning, fasta figurer, men förderfvade med detsamma hans verk. Methodens princip var sjelfsvåld, i stället för frihet, dess medel var joller, i stället för allvar, dess resultat blef ytlighet, i stället för verklig bildning.

Det är otvifvelaktigt känslan af dessa ömsesidiga brister, som i våra dagar föranledt de flera försöken till förbättringar i methoden; och den väsendtliga nyttan af dessa är den, att de i allmänhet gifvit anledning till eftertanka öfver uppfostran. Uppfostran i elemen-

tar-skolan är propedeutik till allmän bildning. Men hvad som är allmän och tillräcklig bildning för *ett* tidehvarf är det icke för ett annat. Denna beror alltså icke blott af människans allmänna natur, som visserligen blir oförändrad, utan äfven, och väsendtligen, af statens och tidens fordringar, som ständigt omvexla. Derföre kan det ej gifvas någon stående codex för undervisningen, lika så litet som det kan gifvas en lagbok för alla tider, eller en regeringsform för alla stater. I allt, som är andeligt, äger menskligheten inga stereotyper: originalupplagorna af mensklig förträfflighet tryckas alltjemt med rörliga stilar. Men just genom den enformighet, som åtföljer elementarundervisningen, äfventyrar man der lättast att krySTALLISERAS i de antagna formerna, och derigenom förlora den lifgifvande anden. Det är med undervisningsverken som med menniskokroppen: dödsfylan röjer sig först i extremiteterna. Uppfostraren bör betraktas som en konstnär, ty han öfvar en fri konst och, i sanning, den högsta och ädlaste af alla. Att sjelf tänka deröfver, att göra sig reda för dess syfte, att med fördomsfritt sinne pröfva de förändringar, som tiden föreslår, detta är lärarens ära, detta är den rätta, den evigt bestående skolordningen.

Den rätta methoden förutsätter först och främst ett klart begrepp om uppfostrans väsende och syfte. Uppfostran i allmänhet är

utvecklingen af de menckliga anlagen. Inskränkter den sig till utveckling af kunskaps-anlagen, så kallas den undervisning. Skall kunskaps-anlaget utvecklas, så måste det först och främst väckas och sporras, att det icke insomnar eller rör sig för långsamt. Men allt anlag är i sig sjelft tomt och obestämdt. Derföre måste ett innehåll gifvas åt detsamma, det bör bibringas ämnen att öfva sig på: och detta är undervisning i sin egentligaste mening: att undervisa är att visa fram det, som skall fattas. Härigenom bestämmes äfven förhållandet emellan lärarens och lärjungens verksamhet. Till lärjungen hör icke blott anlaget, utan äfven sjelfva uppfattandet; ty ingen verklig kunskap växer, som stenarna, anorgiskt, genom yttre tillsättning (*per appositionem externam*), utan den växer organiskt, som blommor och djur, derigenom att den assimilerar näringsafterna. Till läraren åter hör det gifna anlagets väckelse och rigtning, samt framställandet af ämnen för dess utöfning. Läraren skall således egentligen utstaka och jemna vägen, men lärjungen måste sjelf gå den, ingalunda bäras som en ofärdig. Handedning är nödvändig i början; men småningom blir lärarens åtgärd allt mer och mer blott regulatif, han blir som styret på skeppet, som ej har annat att göra än att vända det så, att himmelens vindar må falla rakt in i de spända seglen och drifva det fram öfver böl-

jörna till sitt mål. Men skall läraren kunna väcka barnets anlag och ge dem sin riktning, så måste han förut eftertänka, hvad ordning naturen sjelf följer till deras utveckling. Skall han kunna bestämma läroämnena, så måste det ske i öfverensstämmelse med de krafter, som i barnåldern äro verksamma. All kunskap börjar hos människan med det konkreta, och öfvergår derifrån till det abstrakta. Detta bör derföre äfven vara skolans gång, och dess grundsats den, att man i allt bör börja med det enskilda och derifrån uppstiga till det allmänna. Det är ett länge erkändt fel i vårt skolsystem, att det ej gjort tillbörligt afseende härpå. Vid sitt första inträde i skolan möttes gossen af icke blott främmande, utan äfven fiendtliga makter: katechesen, grammatikan och räknetaflan. Den förstnämnde innehåller en reflexionskunskap, vida öfverstigande hans fattningsgåfva: den andra är en abstraktion af ett språk, hvaraf han ännu ej känner det ringaste; det tredje visar honom förhållanden, som han i denna abstrakta form ej kan tänka sig. Emedlertid tvingades han att på en gång intaga detta; men han kunde ej smälta det, derföre gick det som det kom, utan att qvarlemna någon näringssaft. På detta sätt fullproppades och öfverlastades minnet, men begreppet satt och hungrade. Religionsundervisning, språklära och aritmetik höra visserligen också i min tanka, till elementar-

skolan, men i en annan ordning och under andra former.

De förmögenheter, som utvecklas under barnåren, och således böra bestämma läroämnena i elementarskolan, synas mig väsendtligen vara: 1:o Åskådnings-förmågan, 2:o Språk-förmågan, 3:o Sinnet för det underbara, 4:o Religions-sinnet.

1:o *Åskådnings-förmågan* lemnas i allmänhet obegagnad vid första undervisningen, hvilket är orätt i dubbelt hänseende. Först derföre, att ingen betraktar så gerna, så innerligt, så skarpt som barnet, och icke kan ha fått en sådan drift förgäfves; för det andra, att åskådningsförmågan, rätt begagnad såsom uppfostrings-element, ligger till grund både för naturläran och för matematiken. I förra afseendet, eller hvad naturläran angår, så vore önskligt, att den gamla idén om en *orbis pictus* åter upplifvades, likväl under en mer utbildad form: på det sätt nemligen, att väggarna i hvarje lärosal voro behängda med illuminerade afbildningar af de märkvärdigaste naturföremål, vettenskapligt ordnade. Till en början borde barnet blott betrakta dem, och skulle, till följe af sin naturdrift, inom kort bli hemmastadt ibland dem. Sedermera leddes dess uppmärksamhet efter hand på den vettenskapliga klassifikationen, namn och egenskaper inhämtades småningom, och den egentliga vettenskapliga

undervisningen kunde då både börjas tidigare och utsträckas längre. Hvad åter åskådnings-förmågan såsom grund för matematiken angår, så består den dels af åskådnings-öfning, dels af åskådnings- eller hufvud-räkning. Åskådnings-öfningen utvecklar den del af intuitions-förmågan, som uppfattar storheter och afstånd. En sådan öfning har Pestalozzi förträffligt utfört, och tätt till hans method, och som fortsättning deraf, sluter sig den nya fransyska med kontur-teckningar. Härigenom finge barnet praktisk kännedom af de allmänna matematiska begreppen, linea, yta, vinkel, figur; och geometrien börjades, som den bör, ifrån barndomen, konkret, innan den öfverginge till vetenskaplig abstraktion. Efter nuvarande system börjas geometrien både för tidigt och för sent: för tidigt, emedan lärjungan, huru länge den ock uppskjutes, alltid kommer oförberedd in i abstraktionen; för sent, emedan den både kunnat och ordt förberedas och börjas tidigare. Hvad åter räkning angår, så måste väl hvar och en erkänna, att det sätt, hvarpå den läres i skolorna, är onaturlig: det är blott minnesverk, i stället för konkret intuition. Erfarenheten visar också, att de, som ej lärt räkna efter vanliga methoden t. ex. fruntimmer och allmoge, ofta säkrare, lättare och enklare i hufvudet upplösa arithmetiska problem, än den, som i flera år genomgått räknekurserna i skolan. I

detta hänseende är äfven Pestalozzis anvisning, upptagen i Lancasterska methoden, öfverträfflig, och borde införas både i folkskolan och den lärda. Först sedan barnet fått klar insigt af talförhållanden och deras särskilda evolutioner, borde siffräkningen börjas. Såsom den nu drifves, saknar den allt både intuitivt och vettenskapligt substrat, och glömmes lättare än den läres, liksom allt, som läres utan begrepp.

2. *Språkförmågan* utvecklas tidigt hos barnet, och detta är en osviklig anvisning, att språkundervisningen ej gerna kan börjas för tidigt. Ingenting lär också barnet lättare än språk, om det ej hindras af en falsk method. Men i intet afseende gick den gamla skolan en så besynnerlig väg som i detta. Man insåg med rätta, att, då frågan ej är om ett språk, som läres praktiskt såsom modersmålet, språkundervisningen måste förenas med grammatik. Att lära grammatik *efter* språket, och såsom ett supplement dertill, är en förvänd method, emedan det föranleder en osäkerhet, som svårigen öfvervinnes, och den besparar ej heller någon tid, då ändå hvar och en, vid mognare år, är tvungen att liksom på egen hand uppfinna sin grammatik, med vida mer både möda och tidspillan än annars. Metoder derföre, som antingen utesluta grammatiken, eller uppskjuta den tills språket är lärdt, t. ex. nu

sednast den Hamiltonska, äro ensidiga och förkastliga. Men äfven så ensidig och förkastlig är den method, som fordom varit bruklig, att lägga grammatiken hel och hållen *före* språkstudium, och sålunda åtskilja hvad naturen för-enat. All isolerad grammatik, den må komma före eller efter den egentliga språkundervisningen, är onaturlig. Språkläraren bör åtfölja språket, liksom tanken åtföljer ordet. Med det första paradigma, som barnet läste, borde det äfven genast börja att explicera, men nemligen endast hvad det efter sin kunskapsgrad kunde analysera och redovisa. På detta sätt borde först det allmänna, sedermera det speciella, såväl af formläran som syntaxen, inhämtas, alltid med förtlöpaude explikation. Härigenom fördelades det grammatikaliska studium på en större yta, i stället för att med hela sin abstrakta tyngd hvila på de lägsta klasserna, och lärjungen bereddes till kursivläsning, som är all språkundervisnings egentliga syfte. Jag har med nöje sett, att man i härvarande skola söker närma sig denna method; men skall den fullständigt kunna utöfvas, så fordras ett annat system af läroböcker, utarbetade efter denna åsigt, hvilket väl i allt fall, äfven af andra orsaker, förr eller sednare blir nödvändigt. Afsigten med all språkundervisning kan förnuftigtvis icke vara någon annan än att lära med säkerhet förstå språket. Härtill är grammatik nödvändig, men

som *medel*, ingalunda som *ändamål*. Behandlas grammatik som ändamål, så uppkommer filologi, en speciell vettenskap, som tillhör akademien och språkforskaren, men icke elementarläroverket, der den är äfvenså främmande som juridik eller medicin. Hvad åter angår frågan om *vilka* språk som böra läras i elementarskolan, så är det min öfvertygelse, att de klassiska böra intaga första rummet; ty dem förutan är, i min tanke, icke blott ingen lärd, utan äfven ingen fullständig menskelig bildning möjlig. Jag fäster dervid intet annat vilkor än att de behandlas som verkliga bildningsmedel, således ej fordra annan eller vidlyftigare grammatik än den, som är nödvändig för att kunna omfatta klassiska litteraturen, följaktligen ej utsträckas till filologiska specialiteter och kuriositeter, som tillkomma den egentliga linguisten. Men äfvenså öfvertygad är jag, att för närvarande också de lefvande språken, åtminstone fransyska och tyska, höra till skolan, böra föredragas tidigare än nu sker, eller, med andra ord, att de alldeles onyttiga apologistierna böra förläggas inom lärdoms-skolan; ty staten bör i sin tjenst, åtminstone på de viktigare platserna, ej emottaga någon obildad: och obildad, eller åtminstone ofullständigt bildad, är en hvar, som i ungdomen ej inhämtat, jemte de klassiska språken, äfven de förnämsta och brukligaste lefvande. Handel och näringar, hvarpå

apologistierna äro beräknade, äro enskilda angelägenheter, hvartill man bör bildas genom enskilt undervisning.

Till grammatiken hör såsom integrerande del icke blott prosodien, utan äfven metriken. Språkkunskapen, då den hunnit till kursivläsning, bör i synnerhet öfva sig på språkets klassiska litteratur, som vanligtvis består af poësi och värtalighet; och här, som annorstädes, bör början ske med modersmålet. Genom begge beredes öfvergången till vitter och stylistisk bildning. Äfvenså är genom allmän språklära öfvergången naturlig till logik och theoretisk filosofi. Så väl det estetiska som det filosofiska äro viktiga bildnings-elementer; men af flera skäl, som här blefve för vidlyftigt att utveckla, kunna de vid elementar-läroverken ej behandlas annorlunda än som episoder.

3. *Sinnet för det underbara eller intresset för sagan* är karakteristiskt för barnåldern, och vi påminna oss ännu alla, huru äfventyren, förtäljda i barnkammaren, fäste vår uppmärksamhet och intogo hela vår själ. Det samma gäller äfven om historiens individer, nationerna, så länge de befinna sig i barnåldren: en period, som oftast inträffar med den ridderliga epoken af nationens utveckling, eller hjeltelifvet, och någon gång är förenad med hög estetisk utbildning. Hos Grekerna t. ex. är *Homerus* en poëtisk, *Herodotus* en historisk saga: och likväl är den

ena hjeltesångens, den andra historiens fader. Sagan är den enda naturliga form, hvarunder barnet till en början kan fatta historien. Der-
efter kommer den mindre underbara, men ännu konkreta formen, biografien. Derifrån först är öfvergången naturlig till statshistorien, den gamla och nya. Den egentliga pragmatismen, sådan den är utbildad hos Thucydides eller Livius eller Gibbon eller Johannes Müller, ligger utom elementar-läroverkens gränser. Efter denna åsigt borde de historiska lärokurserna vara utarbetade. De torra konungalängder, som skryta med sin faktiska rikedom, ehuru de egentligen ej innehålla annat än dop-attester och mortalitets-listor och riksdags-protokoller, ha åstadkommit obeskrifligt mycket ondt i skolan, derigenom att de der qväft allt historiskt intresse, som annars är naturligt så väl för barnet som för ynglingen. En episod af historien, tjenlig för skolan, är mythologien, till sitt väsende endast gudasaga. Hvad geografin angår, så bör den egentligen ej behandlas särskilt: den är ingenting annat än historiens lokal, och borde således alltid föredragas i förening med denna.

4. *Religions-sinnet* går som en guldåder genom barndomen, och är kanske rikhaltigast der. Men all religion innefattar tvenne elementer, ett mystiskt för känslan, och ett intellektuellt för förståndet, som begge böra förenas i en

högre ideell eller förnufts-enhet. Ensidig utveckling af det ena leder till haltlöst och tanklöst svärmeri, ensidig utveckling af det andra till tanklös och förstenad dogmatik: vårt tidehvarf tyckes ha funnit hemligheten att stundom i samma person förena beggedera. Hvad religionskänslan angår, så är den ej föremål för egentlig undervisning: den skall blott väckas, underhållas och ledas; men härföre kunna egentligen inga föreskrifter meddelas, och en dylik ledning hör mera till barnets husliga lif än till skolan. Förstånds-elementet åter i religionen faller inom undervisningens område. Härvid borde man icke ha förgätit, att barnet icke har eller kan ha annat än konkreta föreställningar, och att följaktligen dess, liksom allmogens, religion måste vara bestämdt anthropomorfistisk. Gud är för barnet den underbare, starke, styrande fadren; men Gud är tillika den goda, förlåtande, uppoffrande modren, således på en gång symbol af makten och kärleken. Från detta för barnet naturliga föreställningssätt borde religions-undervisningen utgå, och uppväxa helst på historisk grund, nemligen den bibliska historiens. Denna borde, i min tanke, till en början vara för kristendoms-kunskapen, hvad explikationen bör vara för språkundervisningen, nemligen hufvudsaken: dogmen deremot borde svara emot grammatiken. Sedan dogmen, såsom
regel,

regel, i få och bestämda ord vore framställd, borde exemplet, såsom dess konstruktion, genast och utförligare följa, helst i bibelns egna ordalag. På detta sätt inhämtades begge på en gång och fattades troligtvis bättre. Att åter göra religionens sanningar till ett blott minnesverk, ett tanklöst munväder, förqväfver i sin rot all religionskänsla, och är blindt oförstånd, det är mer, det är hädelse, det är en styggelse både för Gud och för hvarje tänkande menniska. I öfrigt borde religions-undervisningen inom elementarläroverket egentligen ej stiga högre än till utvidgad populär kristendoms-kunskap; ty mera hör ej till allmänna bildningen. Det vettenskapliga theologiska systemet är en specialkunskap, tillhörande universitetet, der den har sin särskilda fakultet; men då, efter närvarande organisation, ingenting väsendtligt der göres för bildandet af det stånd, hvartill de fleste, som begagna skolan, ämna sig, blir behållandet af den vedertagna formen nödvändigt.

Beträffande ändtligen undervisningens organisation, eller hvad man i inskränktere mening kallar läromethod, så kan af grunder, som här ej hinna utvecklas, frågas, om de nu brukliga slutna klasserna borde öppnas, flyttningen vara fri, och hvarje kunskapsämne ha sin särskilte lärare genom hela skolan, liksom från

början varit vanligt på gymnasium. Detta yrkas af flera, och mina betänkligheter härvid skall jag tilläfventyrs en annan gång framställa. Men äfven med bibehållande af det antagna systemet, anser jag vaxelundervisningen inom de lägre klasserna, och inskränkt inom tillbörliga ämnen, både nyttig och nödvändig: nyttig, emedan den väcker lif hos barnet, manar och bibehåller uppmärksamheten, som annars alltjemt inslumrar; och nödvändig, emedan läraren ej på annat sätt kan räcka till för ett ständigt växande antal af lärjungar. I de högre klasserna åter upplöser vaxelundervisningen sig sjelf, och monitören ersättes der af läroboken. Detta hänvisar på en annan hufvudpunkt af offentliga undervisningen, den nemligen, att hon i sig sjelf, huru hon ock drifves, är otillräcklig och måste underhjälpas, till en början af enskilt handledning, längre fram af enskilt studerande. På ingenting måste jag yrka så ifrigt som på detta; ty det är framgångens outhärliga vilkor, det är skolans hjerta. Den, som ingenting lär utom lärosalen, den förfelar sin bestämmelse, den är och blir en bildningens ögoutjenare. Lärosalen, helst i de högre afdelningarna, bör vara en repetitionssal. Läroboken gör aldrig läraren öfverflödig; men, å andra sidan, gör ej heller läraren läroboken onödig. De förutsätta hvarandra, de äro vaxelbegrepp, som text och noter. Härmed sammanhänger äfven den tanken, som allt

mer och mer stadgar sig hos mig, att de offentliga lärostunderna äro för många både för lärare och lärjunge. Hvarken barnet eller ens ynglingen kan lära mera på dagen än hvad som på fyra, högst fem, timmar kan förhöras, förklaras, utvecklas. Man invänder, att man på detta sätt ej hade någon säkerhet huru tiden i öfrigt användes; och detta är äfven, med närvarande klass-system och deraf följande flyttnings-method, riktigt. Men arbetar lärlingen, så till sägandes, efter beting, icke som nu, för dagspenning, så förfaller inkastet af sig sjelft. Ty derigenom infördes det enda tvång, som bör vara verksamt i skolan, nemligen det moraliska tvånget. Försumligheten straffade sig då sjelf, och öfvertygelsen härom måste göra felet mera sällsynt.

Detta är nu, summariskt uttryckt, min åsigt af läromethoderna och elementarverkens inrättning i allmänhet. Då jag här blott kunnat antyda hufvuddragen, utan att ingå i detaljerna, bör jag ej hoppas att ha gjort mig fullt klar och tydlig för alla. Anledning att vidare utveckla dessa tankar, kanske äfven behof att försvara dem, får jag troligtvis snart. Äfven i sin närvarande ofullständighet torde dock dessa anmärkningar föranleda till eftersinnande hos dem, som med allvar intressera sig för tidens stora, mångfaldigt omtvistade, angelägenhet. Men äfven i motsatt fall, är det dock min embets-

pligt både att äga en öfvertygelse i dessa ämnen, och att för mig sjelf och andra redovisa dess grunder. —

I öfrigt tackar jag er, J lärare, för den flit J, under årets lopp, användt för ungdomen. J bören ej ångra den mödan, om J derigenom bereden nitiska lärare för församlingen, skickliga embetsmän för staten, goda medborgare för landet. Jag känner ingen högre jordisk belöning än öfvertygelsen att härtill hafva, i sin mån, bidragit; den öfvertygelsen adlar människan i grafven, om icke i lifvet, och bör trösta er i ert mödosamma, men tacklösa, i ert viktiga, men obemärkta kall.

J föräldrar, som tilläfventyrs här ären närvarande, J märken, att vi ärligt och för öppna dörrar öfverlägga om edra barns, följakteligen äfven om ert eget bästa: som vi hoppas, med billig vördnad för det gamla, men också med billigt afseende på den nya tidens förändrade behof. När de tvister, som nu söndra tänkesätten i uppfostringens verld, en gång äro bilagda; när lagen stadgat de rätta grunderna, och utförandet, med billig frihet, lemnas åt läraren; då hoppas vi kunna från detta rum återlemna edra söner, åt föräldrar och åt staten, säkrare, mångsidigare, tidsenligare utbildade än fordom.

Och, J unge dernere! aldrig ser jag utan rörelse en samling af barn; ty det är det släg-

tet, som skall vandra på våra grafvar, och dömma oss, icke blott med sina ord, utan äfven med sina gerningar. Derföre veten J väl, att vi ej kunne åsyfta något annat än ert bästa. Men det bästa för er ålder är lydnad och flit. Lydnad är barnets dygd; ty det hvarken kan eller bör ännu handla sjelfständigt; det måste kärleksfullt tro på föräldrars och lärares högre förstånd och välmenta vilja. Af lydnad för Gud ville Abraham offra sitt käraste, sin enfödde, och derföre blefvo också i honom alla jordens släkten välsignade. Välsignade af Gud och kära för menniskor blifven äfven J, om J lyden, som J hören, med villigt förtroende, med tacksamma hjertan. Flit åter är framgångens moder och den svagares skygd: ty ingen klandrar den trögare för hans svårfattlighet, men den försumlige förebrår man till och med hans bättre gåfvor, emedan de berättiga till större fordringar. Derföre förmanar jag eder framför allt att öfva edra krafter, på det de ej må förrostas, att begagna tiden, på det han ej måtte gå gagnlös förbi. Den dag kommer, då J behöfven de kunskaper J här grundläggen, det kommer en dag, då det är slut på er barndoms lekar, och lifvet med sitt allvar tränger in på eder och uppfordrar eder till kamp. Hafven J då ej smidt er något harnesk af kunskap och duglighet, så måsten J fly utan strid, eller falla utan ära. Den närvarande

dagen hör er till, en vårdag, full af sol och grönska och fågelsång; men den är tillika en arbetsdag, en såningsdag för lifstiden. Skyn därför icke arbetets möda, ty, hvad J här planter, det växer upp till skördar, som nära er, till lunder, som öfverskygga er, när middags-solen kommer och bränner er med sin hetta. Med denna önskan, med detta hopp, hemförlofvar jag eder nu, och anbefaller eder alla i dens vård, som "hafver barnen kär," den gode fadrens öfver skyarna, som älskar deras oskuld och skyddar deras tillväxt.

Mätte ock *Han* leda er på er vandring, J, som i dag öfvergifven vårt läroverk. Hemma sitta föräldrarna med klappande hjertan och längta efter posten, som skall bringa dem tidningen om er välgång, er framgång, er förkofran: låten dem ej längta förgäfvess. Nog bor det vishet omkring Upsala högar, nog är det mycket att lära under kastanjeskuggorna på Lunda-gård. Hämten er, om J förmån, en lager derifrån, men i synnerhet något, som en lager kan trifvas på, ett klart, ett fördomsfritt, ett tänkande hufvud. Sedan ligger verlden öppen för er, och J inträden deri med stora förhoppningar. Men icke alla förhoppningar kunna uppfyllas, och ingen yngling blir man, utan att ha betalt sin läropenning åt erfarenheten. Längten J då tillbaka till den stenbundna och dock kära fosterjorden, så välkomna åter till försam-

lingen, eller läroverket, eller statens andra verk. Vi skola känna igen er, om J ären hvad J bören. När Jakob drog ut af sin faders hus, då brottades han under vägen med den starke, och blef sjelf stark, men han blef äfven arbetsam och from, och derföre välsignade honom Israëls Gud, och förde honom åter med ära. Välsigne den Guden äfven *er* bortgång och *er* återkomst. — Farväl!

VID

Gustaf II Adolfs Minnesfest

i Wexiö domkyrka, den 6 Nov. 1832.

Vi äro i dag församlade i Herraus tempel, icke endast för att förrätta en vanlig morgonandakt och tacka Gud, som beskyddat oss under natten och låtit sin sol åter uppgå öfver människors barn, utan vi äro församlade för att derjemte högtidligen begå minnet af den ärofullaste, men också sorgligaste dag, som någonsin uppgått öfver vårt fädernesland. Ty detta är den dagen, då, för tvåhundra år sedan, GUSTAF ADOLF föll, den störste bland Sverges konungar och den ädlaste bland Svenske män. Det var en ärofull dag; ty hjelten föll i segrens armar. Han låg död midt i sin vunna slagting. Tusendetal af hans fiender föllo som försoningsoffer åt hans skugga. Hans dödsdag var tillika hans hedersdag. Men derjemte var den äfven en sorgedag; ty segren var köpt till det oerhörda priset af hans hjertelif, och med honom lågo äfven i grafven alla de stora förslager, som ännu hvilade utförda, kanske äfven endast halfbildade, i hans rika själ. Derföre sörjdes hans fall icke blott af hans här,

der hårdhertade, grånade krigare greto som barn omkring hans bår, och mera än en grände sig till döds öfver hans bortgång. Det sörjdes icke blott af hans fädernesland, som för honom icke vägrat någon uppoffring, och der folket nu var som en hjord utan herde, med halfva Europa till fiender, och ett barn på thronen. Det sörjdes icke blott af hans trosförvandter, till hvilkas beskydd han kommit, och som nu sågo sin förhoppnings sista nödankare förloradt i stormen: utan det sörjdes äfven af alla de ädlare bland hans motståndare, som ej kunde undgå att inse och värdera storheten af hans hjeltevärde, och måste gråta öfver den berrlige, som föll nästan vid början af sin bana.

För de flesta ibland eder behöfver jag icke upprepa de omständigheter, som förde den store konungen in på denna blodiga bana. J veten förut, att det i sanning var ett heligt krig, som han förde, ett korståg, icke för att eröfva den heliga grafven, utan för att betrygga den ädlaste af all frihet, sin egen och sina trosförvandters samvetsfrihet. Efter reformationen hade, ett helt århundrade igenom, intet medel blifvit lemnadt oförsökt, man hade hvarken skytt våld eller list, för att återföra de söndrade till katolska kyrkan. Det är den kyrkan, som ännu i våra dagar, i sin förnedringstid, aldrig återtagit ett enda af de anspråk hon ytttrade, då hon var som mäktigast, ofelbar, oför-

sonlig, okristlig i sitt innersta väsende, emedan hon yrkar en blind och oförnuftig tro, då det likväl är omöjligt, att det kan gifvas en oförnuftig kristendom, emedan den ena uppenbarelsen ej kan motsäga den andra. Denna kyrka understöddes då af den mäktige, men inskränkte och vidskeplige, kejsar Ferdinand. Hans härar drogo redan sedan tolf år med mord och plundring från ena ändan af Tyskland till den andra, och en protestantisk furste, konungen af Danmark, som åtagit sig de förtrycktas sak, hade blifvit tillbakavisad med ett nesligt nederlag. Det återstod således för de betryckta intet annat hopp än på den Svenske konungen; och han kom också, väl med en ringa skara, men pröfvad i hundrade strider, och full af sin anförares anda och tillförsigt. Vid Breitenfeld, på de verldshistoriska slätterna omkring Leipzig, stod det afgörande slaget, och den gamle Tilly med sina blodgiriga skaror lärde här för första gången att fly. Dagens öde afgjordes genom den nya krigskonst, GUSTAF ADOLF sjelf både upfunnit och utbildad, genom hans krigares orubbliga mod, men i synnerhet genom de hastiga och blixtrande ingifvelserna på slagfältet, som utmärka alla stora krigiska snillen. De härar, som här kämpade, voro på ömse sidor ringa mot de massor, man nu för tiden vanligen uppställer; men hade också millioner här stått emot hvarandra, så hade följderna väl kun-

nat blifva blodigare, men icke större, icke inflytelserikare än nu. Det var det minsta, att kärnan af den kejserliga hären var förstörd; men det vigtiga var, att tanken om dess oöfvervinnerlighet var för alltid bruten, att möjligheten af motstånd var gifven, och att det slocknade hoppet åter upplifvades i alla bättre sinnen. Följderna af denna dag gå i många riktningar genom verldshistorien, ända ner till våra tider; och de, som lågo närmast, försumrades ingalunda af segraren, som flög från framgång till framgång, och öfverallt helsades som en befriare. Snart darrade den mäktige kejsaren sjelf i sin hufvudstad, midt ibland sina slagna härförare och sina förbleknade munkar; och det återstod honom intet annat än att vända sig till den afskedade och djupt förolämpade Wallenstein. Denne var sin tids störste fältherre, i fall GUSTAF ADOLF ej varit. Du skulle ha kallat honom en stor man, om han tillika varit en ädel och öppen. Men det var en mörk ande, dyster, sluten inom sig sjelf, outgrundelig äfven för sina närmaste, vidskeplig derjemte, men med den vantro, som är egen för djupare sinnen; ty han trodde sig kunna läsa sitt öde på himlahvalfvet, och föreställde sig, att hans lycka var bunden vid de vandrande stjernorna. Hans stora namn gick nu som en värfningstrumma genom verlden; det tomma lägret fyllde sig hastigt omkring honom, och en här upp-

stod, förfärligare än någon af de föregående. Vid Nürnberg undvek han den slagtning, som hans ridderlige motståndare genast erbjöd; men vid Lützen måste han emottaga den. Innan slaget ännu var afgjordt, föll likväl hjälten, händelsevis skiljd från de sina, och icke utan misstanke om lönmord. Tidningen om hans död flög hastigt genom de kämpande lederna, och väckte der en förbittring, hvars utbrott ingen mensklig makt förmådde att emotstå. Hären var utan anförare, men den fallnes förklarade ande satt redan på aftonskyn, och ledde de sina, och bröt på en gång Wallensteins lugna snille och den ursinnige Pappenbeims rasande anfall. Först mot den inbrytande natten slutades det blodiga dagsverket, och den fiendtliga hären var å nyo liksom bortblåst från jorden.

Så föll, vid trettiåtta års ålder, den störste af en storsinnad ätt, den störste af Wasastammen. Mången eröfrare före och efter honom har fallit såsom han: men ingen enda har qvarlemnadt ett så fläckfritt, ett så spegelklart namn, som denne. GUSTAF ADOLF var en hjältenatur af det storartade, rent mensklige slag, hvaraf Grekland och Rom uppställt så många förebilder. Man kunde säga, att de store gamle gingo igen i honom, men med förädlade drag, och med kristnade dygder. Liksom Cæsar eller Alexander var han det rikaste, det mest om-

fattande snille på sin tid; och, om han fått lefva, skulle han otvifvelaktigt, liksom de, ha omskapat verdens utseende för århundraden. I klar öfversigt, i planernas vidd och djuphet, var han deras jemlike, och som härförare bar han helt och hållet forntidens enkla men mäktiga stämpel. Oförskräckt ända till öfverdåd, var han alltid främst, så snart ögonblicket var afgörande, stundom oftare, och då det ej kunnat behövas; ty han älskade faran i och för sig sjelf; han gladdes åt att leka med döden, och var på en gång härens arm och dess hufvud. Den gåfvan, som är egen för hvarje öfverlägsen man, att liksom ingjuta sin själ i allt hvad som omger honom, ägde han i rikaste mått; och från hans närmaste befälhafvare, ända ner till den nykomne soldaten, fanns ingen i hans här, som ej ansåg sig för oöfvervinnelig under hans fanor. I dessa och flera andra afseenden står han icke efter någon ibland dem, som fornerlden skattar högst och snillrikast. Men huru mycket står han ej öfver dem alla, då frågan är om uppsåtets renhet, om tankens ädelhet, om hjertats fromhet! I en vild och obändig tid, då kriget i allmänhet fördes med grymhet, yrkade han alltjemt, både med lära och efterdöme, mildhet och mensklighet mot de öfvervunna. I sitt enskilda lif var han den ädlaste, den ridderligaste, den älskvärdaste mannen i sitt rike. Hvar han kunde, godtgjorde han

sin hårdsinte faders orättvisor, och, om han sjelf af öfverilning förolämpat någon, så erbjöd han personlig upprättelse, den mången enskilt man skulle ha vägrat. Hans närmaste vänner voro landets ypperste män, icke blott genom sin börd, utan äfven, och ännu mera, genom stora naturgåfvor, mångfaldig bildning och pröfvad duglighet i statens värf. Han fruktade icke att ställa de utmärktaste bredvid sig; ty han äfventyrade ingenting, och hans själ var för stor för afund: men hvar han fann ett utmärkt anlag, der älskade han och fostrade och utbildade det; och när han föll, då var det hans store lärjungar, både i kriget och freden, som fullföljde hans verk och räddade landets ära. Hans vältalighet, ett arf i Wasasläkten, var af det enkla forntida slaget, som utgår från tankens klarhet och hjertats värma, och derföre både öfvertygar och hänför. Den ljuslockige, blåögde, älskade Wasasonen kunde ingen emotstå, när han bad; och ehuru landet var utarmadt af hans tjuguariga krig, kunde dock ständerna aldrig afslå hvad han begärde för dess fortsättning. Sjelf lärd och från barndomen förtrogen med forntidens både språk och anda, älskade och befordrade han konst och vetenskap; ty han betraktade dem, icke som ett onyttigt gräl eller en öfverflödig prydnad, utan som människosinnets blomningsdoft, som den väsendtliga lifsandan både för stat och kyrka.

Derföre gaf han också med en frikostighet, som öfversteg hans tillgångar, sitt förnämsta fädernearf, de så kallade Wasagodsens, åt Upsala högskola, och stiftade, midt under det ständiga kriget, på flera ställen i riket läroverk och bildningsanstalter för ungdomen. Sin tids förnämsta författare hedrade han, icke blott med beskydd och uppmärksamhet, utan med personlig vänskap; han läste deras arbeten midt ibland vapenbullret, och det berättas, att han, natten före sin död, diktade den sköna sången, som ännu finnes under hans namn i Svenska psalmboken. Den innerliga gudsfruktan och fasta förtröstan, som på ett så rörande sätt uttalar sig i denna enkla och herrliga sång, utgör äfven ett stående drag i hans väsende. Det är detta drag, som i synnerhet utmärker honom framför de flesta både af den äldre och nyare tidens hjeltar, och fulländar, med ett helgontycke, hans konungsliga bild. Ty denna gudsfruktan var ingalunda grundad på svaga sinneus öfvertro, ännu mindre var hon en skrymtaktig förklädnad, anlagd för tillfället, utan hon bodde ren och oförfalskad i botten på hans stora hjeltelhjerta, och gaf det sin kraft och spänstighet. Han hade den lefvande och orubbliga öfvertygelsen, hvarförutan aldrig något stort har skett ibland menniskor, att Gud verkligen kallat honom till hans värf, att det var Guds och ljusets sak, som han förde på

jorden. Hvarföre stridde och föll GUSTAF ADOLF? J veten det alla: för protestantiska kyrkans bestånd, för den rena evangeliska lära, som vi alla bekänna. Men hvad innebär denna lära egentligen? Hvarigenom skiljer den sig ifrån andra? Visserligen också genom flera, mer och mindre viktiga, mer och mindre omtvistade lärosatser; men detta är ingalunda hufvudsaken. För några skolformler, hvarmed de skriftlärde i alla tider kastat boll sins emellan, drager icke en man som GUSTAF ADOLF sitt svärd, för dylika obetydligheter sätter han icke på spel sitt eget lif och sitt rikets välfärd; och de, som betrakta hans krig från en sådan synpunkt, begripa i sanning ingenting af hans stora och klarsinnade ande. Utan hufvudsaken i protestantiska trosbekännelsen, den ledande tanken i hela dess lärobegrepp, är ju den, att ingen mänsklig myndighet, ingen mänsklig sägen, skall binda vår tro, att tanken skall vara fri inom de vidsträckta gränser, som uppenbarelsen utstakat, att forskningen skall släppas lös i alla riktningar, och mänskliga förnuftet, som också är en uppenbarelse, ha sin pröfningsrätt oförkränkt. Denna tanke är mänsklighetens stora fribref, den är Guds konungaförsäkran till jorden, den är kristendomens innersta merg och kärna. Utan den tanken är ingen utveckling möjlig af människosläktets bästa anlag, mennisko-

bild-

bildningen står still som ett förruttnadt vatten, eller också öfvergår den endast till ett förfinadt och flärdfullt barbari; der andens frihet saknas, der kan ej heller någon borgerlig frihet trifvas, och ingen boja är så tryckande som den, hvilken är fastsmidd vid himmelen. Derföre visar också erfarenheten, att i alla land, der denna tanke ännu ej gjort sig gällande, der står människosläktet still, eller väl också går tillbaka. Åtminstone gäller detta så länge påfviska lärobegreppet ännu verkligen lever i folkets hjertan, och icke endast på dess läppar. Och när äfven denna tro faller undan, då faller vanligtvis också känslan af allt himmelskt och högre hos människan. Otron råder i vidskepelsens ställe, och friheten rasar som ett lössläppt vilddjur. Sålunda är protestantiska kyrkan ännu alltjemt människosläktets högskola, hon är ljusets fästning, hon är frihetens sköldborg. För detta var det, som GUSTAF ADOLF stridde, dessa skatter ville han rädda undan förstörelsen. Hade *han* ej varit — ack! Guds vishet är outgrundlig, och hans rustkammare saknar aldrig vapen, — men efter menskligt utseende skulle Europas bildning varit kastad ett årtusende tillbaka, mörkret skulle ha öfversvämmat oss alla; äfven vårt fädernesland skulle åter ha varit så vidskepligt som det var, innan Luther och Wasa kommo, och sjelfva

detta tempel, der jag i dag talar, vore kanske invigdt åt något förmultnadt helgon, vore kanske en krämarebod för skändliga munkar, som sålde syndernas förlåtelse åt den mestbjudande.

Sådan var alltså den stora meningen af den store konungens hjeltedöd. Tvåhundra år hafva förflutit sedan dess, och hundra år måste åter förbigå, innan våra efterkommande kunna fira en högtid som denna. Om hundra år, huru ser här då ut i Norden? Ack, ingen utaf oss får se det, och bland de mångfaldiga hufvuden, som hvimla der nere, finnes intet enda, som då står uppe, utan de hafva alla lagt sig till hvila i jorden. Men jorden sjelf, hvem säger oss, att hon då ännu är till, och träder, som nu, sin dans omkring solen? Både uppenbarelse och förnuft lära oss, att hon en gång skall förgås; och det vill synas mången, som om hennes mått snart vore fullt, och hennes skuldbelastade hufvud började att hvitna till skörd, såsom säden i andetiden. Hvem vet, om icke någon af de irrstjernor, som nu hota i hennes grannskap, kanske halkar utur sin bana, och med sin flammande qvast sopar bort henne ur rymderna? Men äfven om hon står qvar, huru många förändringar kunna ej tima på hundra år! Vår tid i synnerhet lefver liksom en utsväfvande yngling; dess pulsar slå högt, liksom på en febersjuk, och omhvälfuin-

gar, som fordom fordrade mansåldrar, mogna nu på några månader. Hvad ha vi att hoppas eller frukta? Vi äro ett ringa och fattigt folk, omgifvet af mäktiga graunnar. Det gäller om oss, hvad vi nyligen läst i episteln, att *vi hafva strid emot förstar och väldige, emot verldenes her- rar, de som regera i denna verldenes mörker*. I mörkret regera de, hvilkas samhälle ännu, efter tusen år, icke hunnit erkänna människans ostri- digaste rättigheter, der det ännu ej finnes nå- gon medborgare, utan endast herre eller — slaf, som går i köp liksom annan fänad. Det för- ändrar ingenting, om dess vildar bo i slott eller i tält. Vi äro ett ringa folk emot dem; och skole vi hoppas någon räddning, så är det in- galunda af vårt antal och yttre makt, utan det är blott och endast af en bättre, en högsin- tare, en fastare ande inom oss sjelfva. Men ack! huru är våra fäders ande förkolnad! Store Gud! Du, som i så många tidevarf hållit din hand öfver Svea land, hör oss i dag, hör oss på GUSTAF ADOLFS dödsdag! Uppväck, såsom du fordom gjort, *om det behöfves*, och *när det behöfves*, uppväck en hjelte i landena! Lär ho- nom att omskapa sitt folk och plocka bort, icke blott den yttre flärden, som glittrar, utan äf- ven den inre och farligare, som gnager på nationens hjertrötter! Men om din vishet be- slutat annorlunda, om du har bestämt, att vårt namn skall utplånas ibland folken, och vå-

ra fäders grafvar förtrampas af barbarer, så
låt oss åtminstone falla utan blygd, låt oss
falla stridande, såsom det egnar GUSTAF ADOLEFS
folk! *

* De verser, med hvilka talet afslöts, finnas införda i
tredje bandet, sid. 195.

T A L

vid Prestmötet i Wexiö,

September 1836.

1. *Vid mötets början.*

Nitton år äro förflutna, sedan Wexiö stifts presterskap sist var församladt härstädes. Det är en betydlig tidrymd i ett menniskolif; och med den fart händelserna nu skjuta, då århundraden sammandragas inom decennier, och verldshistorien lefver fort som en utsväfvande yngling, är det äfven en betydlig tidrymd för nationernas lif, för staten, för kyrkan, för vetenskaperna. Jag talar icke om de stora förändringar, som under denna tid och i alla riktningar gått genom verlden: de tillhöra häfderna, som knappast hinna att uppfatta dem. Men endast inom vår inskränkta stånds-krets, huru mycket har ej blifvit annorlunda! Mera än hälften af dem, som då voro närvarande, hvila i sin graf, och äro samlade till ett högre möte. Det är knappast någon ibland er, som icke saknar en släkting, en vän, en embetsbroder. Sjelfve den man, som då anförde, då talade

till er från detta rum, är längesedan borta. Jag kände honom föga; men flera ibland er kände honom och gömma ännu hans minne i välsignelse. Det var en ädel man, lugn, jemn, värdig, rättskaffens framför allt. Han var nitisk för sitt kall, men med det visa nit, som går som ett solsken, icke som en blix, genom lifvet; lifvar, men icke förvånar, värmer, men ej söndersplittrar. Hans själ var mindre lättrörlig än fast och säker i sina rörelser; och han hade den stora gåfvan att fördraga med lugn, hvad som dock ej med något slags ifran kan förändras. Alla äro icke så lyckliga. Han visade hvad en man, äfven på hans plats, förmår genom sitt blotta moraliska värde. Hans snille låg uti hans hjerta; och med rätta sätter jag hans bröstbild, en ädel bild, öfver ingången till hvad jag i dag har att säga eder.

Mine bröder! Vi tillhöra icke blott den kristna kyrkan, utan vi föreställa henne äfven; väl till en ringa del, och i en aflägsen landsort, men likväl så, att vi ej kunna vara främmande hvarken för dess inre eller yttre angelägenheter. Men kyrkan kan betraktas från flera sidor. Den har sitt dogmatiska element, kyrkans vetande, kristendomens kunskap. Denna kan naturligtvis hos folket icke vara vidsträckt, eller vettenskapligt utvecklade. Det är först hos de lärde, som den kan och bör pröfvas, ordnas,

sammansättas till lärobyggnad, och på sådant sätt öfvergå till theologi, Gudalära.

Hvad det dogmatiska och vettenskapliga elementet angår, så har jag redan, vid början af vårt sammanträde,* sökt att i korthet antyda de särskilda rigtningar, hvori detta utbildat sig hos våra trosförvandter på andra sidan Östersjön, reformationens och det hos oss ännu gällande kyrkosystemets landsmän. Bland dessa rigtningar är (i förbigående sagdt) den pantheistiska, åtminstone så vidt jag förmått fatta den, rent af okristlig, ett lösligt dialektiskt spel med kristendomens grundsanningar. Den rationalistiska åter skulle vara svår att vederlägga, ifall någon verklig religion kunde vara en blott förståndssak. Men utan mysterier är det svårt att inse hvad en uppenbarelse skulle uppenbara. Naturen har sådana, och kommer alltid att ha dem, huru ock naturvettenskaperna utbildas: hvarföre skulle ej andens dunkla djup äfven äga dem? Fästa vi oss, till exempel, vid de tvenne, som äro hufvudsakliga i kyrkosystemet, och som äfven förutsätta hvarandra, nemligen arfsynd och försoning, så äro dessa visserligen oförklarliga: men de förekomma dock som *facta* i allt menskligt medvetande, och gå derföre, ehuru under olika namn, genom världshisto-

* Talaren hade öppnat synodal-mötet med en latinsk afhandling: *de familiis nostri ævi theologicis in ecclesia Lutherana.*

rien. Att det Onda finnes jemte det Goda i ett människobröst nekar ingen. Hvad är dess ursprung? Ariman, Satau, Kakodämon, arfsynd, radikal-ondt, sinnlighet: nämna det hur du vill. Nog af, det är der, och det försvinner icke derigenom, att det går bort ur de theologiska kompendierna. Och försoningen sedan — den är ju tydligen, och har alltid varit, ett behof för *δειλοι βροτοι*, för de arma dödlige, och jag känner intet folk på jorden, som ej antagit en sådan, ehuru under olika former. Kalla ödets mörka makter hur du vill, Moirer, Parcer, Nornor: öfverallt väfva de lifvets dunkla väf, men öfverallt går också försoningen som ett purpurinslag derigenom. Och de kristnas försoning, den rikaste, den friaste, den tröstefullaste af alla, skulle hon vara förkastlig därför, att hon är den eviga kärlekens mystèr, och som sådan lika oförklarlig som alla andra? Med ett ord, dessa mysterier låta ej förjaga sig ur religionen, därför att de ej låta förjaga sig ur människohjertat. Och det förnuft, som jäfvar dem, som tillvällar sig högsta domsrätten äfven i trosmål, ehuru det aldrig kan vara annat än subjektift, hvarigenom bevisar det då sjelft sin osviklighet? Kanske derigenom att dess ordförande, filosoferna, ifrån Thales ner till Hegel, alltid börja med att förklara föregångarens förnuft för oförnuftigt, och sitt eget såsom det enda sannskyltiga? Eller derigenom, att boutredningen ut-

faller så olika, att den stundom förer till alldeles motsatta resultater, hvarigenom adepterna nu för tiden kunna få flytta in i fyra eller fem lärobyggnader efter hvarandra under sin lifstid? Eller också derigenom, att de fleste och viktigaste af de religionssanningar, som förnuftet påstår sig ensamt ha funnit, bevisligen äro uppenbarelsens barn, endast adopterade af förnuftet? Jag vördar förnuftet, ty det är också en Guds uppenbarelse, men det behöfver därför hvarken att vara den högsta eller den enda. Rationalismen må, i människobildningens nuvarande gång, utgöra en nödvändig utvecklingspunkt: men den måste äfven vara en öfvergångspunkt; ty dess uppenbarelse-tro stympar uppenbarelsen och klipper engelns vingar. Den är en döpt Naturalism, en naken ensidighet, utan halt för vettenskapen, utan färg för inbillningen, och utan tröst för hjertat.

Emedlertid äro dessa vettenskapliga tvister emellan de lärde ingalunda så farliga för kristendomens sak som mången torde föreställa sig. De äro en oundviklig följd af den protestantiska friheten, som släpper forskningen lös, och dessutom af tidsanden, som i allt söker lösgöra sig från hvad som fordom aktades för fridlyst. Det gifves ett kätteri inom kyrkan, men icke egentligen inom vettenskapen, som rör sig inom helt andra gränser. Så länge dylika uundersökningar hålla sig inom skolan eller

på lärostolen, hvarifrån de uppfattas af vetenskapligt bildade personer, som borde kunna pröfva dem, äro de på sin plats och oskadliga såsom blotta förnuftsöfningar. Betänkliga bli de endast derigenom, att de träda ut i lifvet, och framställas för folket, som icke kan bedömma dem, icke fatta deras vetenskapliga grunder eller sammanhang, och därför blindt fördömer eller blindt antar. Hvar detta i sednare tider skett, har det alltid burit bittra frukter: oreda, förkättring, förföljelse, till och med folkrörelser; och det är icke på sådant sätt som sanningen, helst den gudomliga, bör segra. I vårt land har förhållandet hittills ej varit sådant. Den allmänna rörelse, som gått genom vetenskapen, har äfven hunnit hit. Men den har stannat, som den bör, bland de skriftlärde, helst de akademiska; och det förtjenar uppmärksamhet, att riktningen hos Svenske teologer varit och är, om icke strängt symbolisk, dock bestämdt supranaturalistisk.*

— Sådana partistrider, som i Tyskland dela theologerna, äro hos oss för det mesta okända. Deremot har församlingens lugn, äfven inom vårt stift, blifvit stördt, från ett annat håll, genom rörelser, som i sin grund äro pietistiska. Det är bekant, att Pietismen uppkom redan i

* Den, för det mesta blott bibliografiska, öfversigt, som talaren derefter gaf, af Sverges theologiska litteratur för tiden mellan 1817—1836, är här utlemnad.

sjuttonde århundradet genom SPENER och FRANKE, som i dogmatiskt hänseende föga eller intet skilde sig från kyrkans allmänna tro, men deremot uppfattade det mera positiva och på lifvet verksamma elementet i kristendomen, nemligen känslan. Härigenom skilde de sig från de herrskande theologerna, som, under ständigt kif och förkättring, i kärftva och skolastiska former alltjemt ensidigt och uteslutande utbildade begreppet, och för lärans påstådda renhet glömde det egentligen lifgifvande i kristendomen. När de sedermera efter hand förlorade systemets egentliga fotfäste, Inspirationsläran, så fortsattes, ehuru under en annan form, samma ensidiga begrepps-rigtning i Rationalismen, der allt skall förklaras till begriplighet för förståndet, under det både känsla och inbillning visas tillbaka som svärmare, och religionen går under i theologien. Lika orsaker medföra lika verkningar. Sjuttonde århundradets andelösa Orthodoxi, det adertondes tvifvelsjuka Indifferentism, och det nittondes öfverkloka Rationalism, förkyla lika människosinnet; och, när religionsbegreppen stelna och kallna, då springa religionskänslans varma källor upp och verka ofta förstörande. Här af förklarar jag mig den pietistiska rigtning, som nu åter går genom den protestantiska kristenheten, och på flera ställen i Tyskland föranledt oroligheter, som till och med påkallat den beväpnade maktens mellankomst. Dylika

företeelser föreställa brytningarna af en sjukdom i andans värld; menniskans religiösa natur söker derigenom att återställa sin förlorade jemvigt, den abstrakta förståndsbildningen, som vill begripa allt, finner sin motvigt i svärmeriet, som vill begripa intet, och den ena ytterligheten springer, efter vanligheten, öfver i den andra. De så kallade *läsarne* hos oss, som, i synnerhet för åtta till tio år sedan, gjorde stiftsstyrelsen och presterskapet så mycket bekymmer, föreställde en dylik pietistisk rigtning. De utgjorde aldrig egentliga separatister inom församlingen. Tvärtom bevistade de flitigt allmänna gudstjensten, hade inga särskilda religionsbruk, begagnade på vanligt sätt sakramenterna, och underkastade sig utan motsägelse den antagna, så väl ekklesiastiska som borgerliga, ordningen. Ännu mindre kunde man beskylla dem för några dogmatiska irrmeningar, och de, eller rättare, den ibland presterskapet, som ledde dem, var ingalunda känd för kätterska spekulationer. De trodde och bekände allt hvad kyrkan föreskrifver, och berömde sig just af att tro och känna det lifligare och utöfva det bättre än andra. Derjemte läste de flitigt i Bibeln, och firade sabbaten med samvetsgrann, stundom öfverdrifven stränghet. I det yttre utmärkte de sig genom en smaklös vedervilja för allt, som är prydligt eller skönt, hvilket de ansågo för syndigt, och ifrade med asketisk

stränghet mot lifvets oskyldiga glädje. Hela deras väsende utvisade en viss allvarsam, ja dystur fromhet och gudaktighet, som väl icke alltid var skenhelighet; åtminstone åtföljdes den stundom af ett förbättradt lefverne. Det stulna blef återställt, dryckenskapen försvann eller aftog, eder och svordomar hördes aldrig ibland dem. Deras största fel var det vanliga bland alla sekteriska och inskränkta menniskor, en öfverdrifven ofördragsamhet mot olika tänkande, och en fanatisk öfvertygelse, att en sådan ännu vore under djefvulens våld. Bland presterskapet värderade de endast sådane, som de ansågo drifna af andan, och vaudrade ofta många mil för att höra dem. Ofta qvarstannade de då äfven till så kallade konventikler, der otvifvelaktigt mycket ofog bedrefs, och galenskapen var ömsom predikant och ömsom åhörare. Vi ha författningar, som förbjuda dylika sammankomster; men stiftsstyrelsen drog med rätta i betänkande att tillämpa dem mot en förvillad allmoge, som dock egentligen ej gjorde annat än sökte sin uppbyggelse, der den trodde sig finna den. Äfven mot den, som egentligen tillställde hela denna villervalla, voro åtgärderna lindriga, och mera varnande än bestraffande. Det är med svärmeriet som med regnbäcken: dämmer du honom med våld, så brusar han och rasar: men låter du honom gå, så fördunstar den förgänglige, och nästa mor-

gonsol ser knappast hans fåra i sanden. Så visade sig äfven här. Hela detta oväsen är nu för det mesta glömdt, knapt en dyning påminner ännu här och der om den öfverständna stormen, och man skulle ofta vara frestad att önska sig tillbaka af *läseriet* dess varma, ehuru missledda känsla för det heliga.

En särskilt stötesten för nyssnämnde *läsare* var den nya psalmboken, som utkom 1819; och man kan tillskrifva deras motsånd, att den sednare än i andra stift här kunde sägas vara allmänt antagen. Oförmågan att inse dess företräde för den gamla, och den hos allmogen vanliga obenägenheten för det nya, torde väl äfven härtill ha bidragit. Vid 1829 års riksdag, således tio år efter dess utgifvande, föreslogo Riksens Ständer en befallning från Konungen om dess allmänna införande i kyrkan, hvilket dock i nåder afslogs. Utgången har också visat att det var öfverflödigt, emedan det goda ändå slutligen segrar genom egen kraft. Öfver arbetets värde är nu mera icke mer än *en* röst i landet, och af de flera liturgiska förändringar, som på ett fjerdedels århundrade ägt rum inom Svenska kyrkan, har denna otvifvelaktigt utfallit lyckligast. Den nya psalmboken upptager icke blott allt det bästa och haltfullaste af den gamla, omarbetadt med en så lätt hand, att hela dess ursprungliga skaplynne är qvar, utan den innefattar derjemte en mängd

nya psalmer, för det mesta af stor och öfverträffande förtjenst. Menskliga lifvet har knappast någon belägenhet, något förhållande, der religionens tröst, varning, uppmuntran kunna äga rum, menniskohjertat har knappast någon rörelse af sorg eller glädje, af hopp eller undergifvenhet, som här icke finner sitt helgade uttryck, sitt himmelska tungomål. Hela lifvet, ifrån skapardagen till domedagen, hela salighetsläran, äfven som lärobyggnad och i sitt sammanhang betraktad, finnas här innefattade i en krans af sånger. Och hvilka sånger sedan! De genomlöpa andaktens hela lyriska tonskala: högstämda som profeterna, brinnande som Paulus, milda, enkla, innerliga som Johannes. Der är himmelens åska med sitt hot, men också himmelens sol med sin värma, och himmelens dagg med sin vederqvickelse. Sannerligen, många af dessa sånger äro kyrkans och landets ära: och kunde de öfversättas, så skulle de bli kristenhetens psalmbok. *

* Den sakrika *embetsberättelse*, till hvars detaljer talaren härefter öfvergick, egnar sig, genom sitt omfång och sitt närmast för *stiftet* afsedda intresse, ej här till införande. I de öfver mötet offentliggjorda *Handlingarna* är den i sin fullständighet att tillgå.

2. Vid mötets slut.

Mine bröder! Våra öfverläggningar äro nu slutade, och det stundar till afsked. Det är en lång tid, sedan presterskapet sist var församladt till rådplägning: måtte de beslut, vi nu fattat, befordra kyrkans bästa, folkets väl och lärarnes tillfredsställelse. Vi ha åtminstone fått höra hvarandras tankar, uttala vår öfvertygelse, och i en och annan fråga se saken från flera sidor. Äfven i ett annat afseende bör detta möte ha varit kärt för många ibland eder. Stiftet är vidsträckt: afstånd, embetsgörömål, många tillfälliga omständigheter, stänga den ena embetsbrodren från den andre under långliga tider. Här ha många ungdomsvänner, som kanske ej träffat hvarandra på länge, fått skaka trofasta händer, fått berätta hvarandra lefnadsöden, föga märkvärdiga för andra än dem sjelfva, fått vexla förtroliga ord, och uppfriska barndomsminnen, som höllo på att förblekna. Sådant är skönt och rent menskligt. Det gläder mig, när jag kan njuta det sjelf, men äfven när jag kan bereda det åt andra. För min egen del har jag icke träffat annat än vänner. Jag tackar er, mine bröder, för den vänskap, hvarmed J mött mig, icke blott här, utan äfven för den, hvarmed J förut och ofta emottagit främlingen i er krets, gjort rättvisa
åt

åt det bästa han har, hans afsigter, och öfversett med bristerna eller misstagen i deras utförande. Men först och sist tackar jag eder för det nit, hvarmed så många ibland er vården kyrkans angelägenheter, och leden församlingen både med lära och efterdöme. Sannerligen, det är ett högt, ett heligt mål, som föresväfvar, som förenar oss alla. Vi äro ännu långt derifrån, och grafven förseglas öfver oss, innan vi hinna dit. Men vi vilja icke därför förlora modet, utan kämpa som redlige män, som himmelrikets krigare, äfven der segren är oviss, äfven der nederlaget är troligt. Den, som ärligt gjort hvad han kunnat, han har gjort nog, om icke för framgången, dock för vittnet inom sig och vittnet uppöfver sig, och hans möda är icke förlorad hvarken för himmel eller för jord. —

Kyrkolagen bjuder, att jag skall sluta med en förmaning. Men förmanade er icke ert eget hjerta, helgden af ert kall, öfvertygelsen om dess vigt, och dagens tydliga behof, tydligare kanske nu än någonsin, förmanade er icke anden inom er, så vore visserligen min förmaning fåfång. J ären församlingens lärare: och häruti ligga, för den som fattar det, volumer af förmaningar. Det första, om också icke det vigtigaste, som fordras af läraren, är lärdom, synnerligast i sitt kall. Huru mycket innebär ej

detta! Med Bibeln, som är himmelrikets huvudbok, måste han först och främst vara förtrogen. Dertill fordras, att han känner dess språk, åtminstone nya testamentets. Men om han också känner språket, så förstår han dock icke derigenom allena Bibeln, som sig bör. Han måste äfven vara hemmastadd i den fornverld, hvars färger den bär, han måste ha sett sig om i katakomberna, der en förgången tid hvilar, en mäktig mumie med sin rulle af papyrus, fullskrifven med heliga runor. Ty heliga äro de, äfven om de skulle kallas för hedniska; kristendomens nycklar ligga strödda öfverallt ibland dem. Hedniska — hvad betyder det? Kunde det finnas en kristendom, om icke en hedendom föregått? Verldshistorien är dock genetisk, hon känner intet språng, endast en fortgående kedja, en oafbruten utveckling. Hvarje ögonblick har sin rot i årtusenden, den dag, du lefver, den dag, dina fäder lefde, han är en son, ehuru i olika slägtled, af skapardagen: hvad som är, det *är* derigenom att ett fortgående *varit*. Derföre är det en besynnerlig föreställning, att kristendomen skulle stå alldeles enstaka, som en förtrollad stad, som ett nytt Jerusalem, nerfallet från himmelen, utan allt sammanhang med den föregående eller den omgifvande tiden. Kristendomen är en uppenbarelse: ja, men en sådan enslig, från allt annat lösryckt, af allt annat oberoende uppenbarelse,

skulle intet meniskt sinne kunnat fatta, den vore förlorad för alla. Uppenbarelsen är icke en död månsten, fallen med knall ur skyn, utan den är ett levande träd, utbildadt och mogadt med tiden, ehuru dess frö är fäldt af himmelens fåglar. Vore det annorlunda, hade kristna korset icke sitt fötfäste i en föregående bildning, hednisk så väl som judisk, sannerligen det stode icke nu och öfverskyggde hela den bildade verlden, det bure ej på sin panna solvisaren, som afskuggar det eviga ljuset. Och därför äro äfven de så kallade profana, humanistiska, förberedande kunskaper, som föra oss in i forntiden, oumbärliga för den kristliga läraren, om han skall förstå sin bibel. — Vidare har kristendomen, som ursprungligen var ett tänkesätt och en mycket enkel lära, med tiden blifvit utbildad till ett vettenskapligt system, på mångfaldigt sätt omvexlande och omtvistadt. En allmän öfversigt häraf är nödvändig för läraren, som bör känna grunderna för den kyrkas tro, hvartill han bekänner sig. — Och slutligen finnes det ju äfven en annan, icke vettenskaplig, bildning, som med rätta kallas för allmän, därför att den snart är allas, och hör till menige allmoge i hvarje krets, som vill anses för mindre rå än det egentliga folket. Den omfattar i synnerhet frågorna för dagen om samhället och styrelsen, viktiga i sig sjelfva, men vanställda genom det lösliga sätt, hvarpå

de ofta behandlas. En sådan bildning är icke djup, men den är så mycket bredare, och öfversvämmar umgänget öfverallt. Det passar ej läraren att ensam vara främmande för hvad alla tro sig känna. Vår tid älskar ej presterskapet, emedan den icke fattar dess betydelse; den bör åtminstone icke missakta oss derföre att vi ej äro nog hemmastadde på dess egen allmänning. Låt vara, att det är en ytlig, en sladderaktig bildning, det menskliga vetandets hvardagslag, skummet på tidens ström: men under det skummet gå dock djupa vågor. Lycklig är den, — nej, icke lycklig, men vis är den, som dyker till deras botten och ser, öfver hvad slam eller hvad gullsand de hvälfva.

Med vetandet, huru rikt det ock må vara, är läraren dock endast halffärdig. Det har sitt värde och, till en viss grad, äfven sin outhärlighet; men mycket verkligt gagn kan stiftas i församlingen äfven med medelmåttiga kunskaper, om de äro understödda af nit och fromhet. Det heliga bor icke i lärosalarna, det bor i hjertkamrarna. Den egentliga kristendomen läres icke, utan han lefves. Det gifves en fromhet, ett saktmod i sinnet, som man skulle kunna kalla för kristen jord, ty kristendomens frukter mogna skönast deruti. Det är en plåga för dylika sinnen att ej få älska, öfverse, förlåta. De äro ett slags dunkla natur-evangelier,

som finna sin förklaring och uttydning i de uppenbarade. Dylika sinnen äro de religiösa; och den, som ej känner något sådant inom sig, han borde ej åtaga sig att bibringa andra hvad han sjelf alltid ofullständigt måste uppfatta.

Alltså — vetandets klarhet och hjertats fromhet, detta är Urim och Thumim på Arons bröstsköld, detta bildar en *prest i sin prydnad*. Förenas härmed den fasta öfvertygelsen om den oändliga vigten af ett kall, hvars sköna bestämmelse det är att strida för det högsta på jorden, att göra eröfringar för himmelriket: uppväxer ur denna öfvertygelse ett nit, varmt men mildt, och som faller likt ett vårregn öfver lifvet: då hafven J den kristlige lärarens bild fulländad. Betrakten den bilden, mine bröder, den innebär min förmaning. —

Predikan anses i protestantiska kyrkan för det väsendtligaste af embetet. Hon är en konst, följaktligen fri, men har derjemte sina regler. De hjälpa hvad de kunna för att förekomma misstag, och inhämtas ur läroböckerna. Det blott och bart moraliska predikandet, som en tid var brukligt, är nu lyckligtvis aflagdt. Icke därför att moralen ej hör till predikstolen: den är tvärtom, såsom lärans tillämpning, alltid en hufvudsak derstädes; utan därför att den kristna moralen hvilar på helt annat än blotta förnuftsgrunder, hon är en uppenbarad,

och bör visa anletsdragen af sitt högre ursprung. Det är godt och helsosamt att *J prediken Kristus, och honom korsfäst*; men akten er derjemte för det flinthårda, det abstrakta, som ligger mera i läroböckerna än i Bibeln. Söndertagen icke, knota för knota, systemets benbyggnad; sådant hör till kathedern, icke till predikstolen. *J skolen* visa folket salighetens väg, icke hur vägen är stenlagd. Det är tillämplad kristendom, icke vettenskaplig dogmatik, som skall predikas. — Allvar passar, ja, är väsendtligt för presten, men ett mildt allvar. Det är olämpligt, ja ovärdigt, att i tid och otid uppskrämma blödiga och enfaldiga sinnen, fylla deras inbillning med de gräsligaste bilder, och alltid vara tillhands med ett stycke helfvete. Förbannelsen sitter illa på gudavigda läppar, som borde vara fridens härolder, hjertats rörelse är helt annat än förskräckelsens nerfryckningar, och ingen skrämmes till himmelriket. Den rätte presten varnar också, men ömt och saktmodigt, som en moder varnar, han bestraffar, men med tårar i ögonen, han gråter öfver Jerusalem, och, om han vredgas, så är det med en dufvas vrede. Hvad det egentliga föredraget angår, så hör man nu mera sällan det känslosamma och blomsterrika, som fordom en tid var gängse från predikstolarna. Förlusten är ringa: folket fattade det aldrig, och bildade åhörare började snart att vämjäs vid den lösa

maten. Religionskänsla är annat än känslöshet, och blomsterspråket hör till Orienten; i vårt frusna land må det bli skaldernas ensak. Men akten er också på andra sidan för det torra, kärfva, vårdslösa, hvardagliga. Språket är tankens yttre form. Det bör vara värdigt, men ej stelt, lämpadt efter innehållet, men ej derföre ojemnt och brutet, klart, men ej vattenaktigt, lifligt, men ej kringsväfvande, enkelt, men ej alldagligt. Om menigheten tyckes mest älska det sistnämnda, så är det just från predikstolen, som hon bör uppfostras till något bättre, äfven i detta afseende. Bäst är bibelspråket, der det kan användas: men detta kan icke, det bör icke ens, ske för ofta. Ett språk ur Bibeln verkar förunderligt, när det faller sparsamt, men som en blix, ner i det öfriga talet: blixtrar det alltjemt, så försvagas intrycket. — Det händer stundom, som jag hör, helst bland de yngre embetsbröderna, att de gå oberedda upp på predikstolen. Detta måste jag på det högsta ogilla. En man med rik erfarenhet och vana, och med en naturlig talegåfva, må någon gång kunna anförtro sig åt stundens ingivelse, vid *utförandet* af sitt ämne, men ämnet sjelft bör han alltid ha öfvertänkt, och till sina hufvudpunkter ordnat i sinnet. Deremot hos de unga, oerfarna, oöfvade, är detta lättsinnigt öfverdåd. De göra bäst att hålla sig vid skriften, nemligen sin egen, och ej räkna på att anden alltid

skall komma med sammanringningen. Det händer att han uteblifver, eller hvad värre är, att det endast är oredans ande, som inställer sig; och de göra då messfall, huru länge de än predika. De långsträckta predikningarna afstyrker jag i allmänhet. Mången ung man predikar sig till denna tvetydiga ära, derigenom att han ideligen, och i hvad ämne som helst, vänder sig omkring vissa kristendomens hufvudpunkter, såsom läran om nåden, tron, rättfärdiggörelsen o. s. v. De äro visserligen hufvudpunkter, men just derföre kunna de ej ligga öfverallt. Men der predikanten undviker detta fattiga öfverflöd, och går rakt på sitt ämne, bör det kunna, nemligen för predikstolen, uttömmas på timmen; i annat fall är det illa valdt. Predikar han längre, så slappas uppmärksamheten och förlorar sin ledtråd; och om också talaren ej tröttnar, så tröttnar åhöraren. — Dock hvartill gagna alla dessa råd och anvisningar? För de tänkande, de begåfvade, äro de öfverflödiga, för de andra äro de obrukbara. Jag vill derföre sammanfatta dem i ett enda: hafven endast mycket förstånd, mycket vetande, mycken fromhet, nit och verklig kristendom: då skolen J sjelfve förundra er hur lämpligt, hur uppbyggeligt, hur herrligt J prediken. —

En annan lika viktig, kanske ännu viktigare del af embetet, är nattvardsungdomens första beredning. Undervisningen är visserligen

äfven här väsendtlig. Kunskapen måste stadgas, begreppet redas, och i detta afseende kunnen J ej gerna vara för stränga, för omsorgsfulla. Undervisningen är benranglet i all religion; men den andeliga kropp, som skall bildas deromkring, måste plägas helt annorlunda då man predikar, och då man bereder till nattvarden. Då J bereden nattvardsbarnen, hafven J en hel församling af blommor framför er, och blommor äro den ursprungliga, den oförfalskade kristenhetens sinnebild. Jag ber er, J bröder, fostren de blommorna med himmelens bästa fläkt, med fromhetens anda, fostren dem med himmelens bästa dag, med fromhetens tårar. Der ligger mycken omedveten kristendom, der sofver något himmelskt i de ungas hjertan. Väcken det der, låten kärleken till Gud blifva deras *första* kärlek. Den kärleken plär vara varaktig och ännu på ålderdomen breda ett rosenskimmer öfver sinnet. Mer än vid något annat tillfälle beror detta af eder vid barnens första nattvardsgång: deras hjerta ligger då som ett böjligt vax i edra händer, och den form, det då antar, det intryck, det då fattar, kunna blifva varaktiga, om de äro tillräckligt djupa. Lära-rens konst ligger här helt och hållet i hans känsla, eller rättare, den är ingen konst, endast natur, rörelse, värma. Det ges ingen skönare syn i den kristna kyrkan än en väl beredd nattvardsungdom, som, vid ingången till

lifvet, svär himmelens fana, smältande i tårar, upplöst i salighet. Den ungdomen lägger jag ännu en gång på ert hjerta: värmen den der, hållen den der, behållen den der, så länge J kunnen! —

Sjukbesöket är en af lärarens ömmaste och angelägnaste åligganden. Det ställer honom midt emot dödsengelen, hvars fasa han skall lindra för den lidande. Jag skulle önska, att de skriftlärde, som klaga öfver försoningslärans missbruk, bevisa dess omöjlighet, och väl också försöka att genom exegetiska konstgrepp förklara bort henne ur Bibeln, jag skulle önska, att de stodo vid en ringa, en obildad mans dödssäng ur folket. Han har intet mer att hoppas i lifvet, ville derföre gerna ha något att hoppas i döden. Han känner sin skuld, han hårklyfver icke begreppet om möjligheten för en annan att lida i hans ställe, försona, tillfyllestgöra; det har aldrig fallit honom in att tvifla härpå. Hvarmed vill man trösta honom, om detta sista stöd undanryckes honom i döden, om det säges honom, att hvad han sjelf felat, det måste han sjelf gälda? Försoningsläran må vara oförklarlig annars, hon har sin förklaring i döden. De bleknade läpparna uttyda henne, det bristande ögat ser hvad hon innebär. Tagen den derföre med eder till hvarje dödssäng. Der är hennes seger, der verkar hon säkrast till tröst, till hopp, till välsignelse.

Det ges en annan, en vidtomfattande embetsförrättning, nemligen lärarens egen lefnad. Jag kallar den för en embetsförrättning, ty det är den, som ger kraft och betydelse åt alla de öfriga. Det är icke nog, att lärarens vandel är oförvitlig, den måste äfven vara from. Dertill fordras dock ingalunda någon öfverdrifven asketisk stränghet, något hängande hufvud, något kärlekslöst fördömande af umgängets skuld-fria glädje. Den kristendom, som tappas derigenom, den sitter alltför lös, och väcker alltid misstanka om skrymtan. Den rätta, som sitter i hjertat, fruktar ej för att dyka ned i tidens flod; men han stiger också upp derutur, obesmittad som svanen, som skakar slammet af sitt silfverdun. J stån, mine bröder, i mångfaldig beröring med folket, och kunnen kraftigt verka på tänkesättet, äfven i andra än egentligt andeliga ämnen. J ären kyrkans tjenare, men också statens, och derjemte ledamöter af ett lagstiftande riksstånd. Vår bestämmelse härvid kan icke vara tvetydig; det ligger i presterskapets idé, att det måste vara ett förmedlande stånd. Vi ha nog med motsatser och brytningar i tänkesättet att förmedla. Det kan vara mycket i vårt statsskick, som torde behöfva en *omstöpning*; *kannstöpning* behöfves ingenstädes, och vi kunna åtminstone lemna den åt andra. Vördnad för kung och mensklig ordning, kärlek till fäderneslandet, kärlek äfven

med uppoffringar, — detta är vår stående politiska predikotext. Den är hämtad ur Bibeln, den är kristendomens regeringsform, gillad och autagen på en högre riksdag. Och i huru många andra afseenden, äfven utanför ert egentliga kall, kunnen J icke stifta lag och ordning ibland folket, genom lära, förmaning, föresyn! J ären t. ex., för det mesta, åkerbrukare och herdar, liksom det första människoparets äldsta söner voro. Det är ett ädelt yrke, och rätt väl förenligt med lärarekallet. Jag känner många aktningssvärde män i vårt stånd, som drifva det med ifver och framgång. De ha rätt: den tid kan komma, då bostället kanske blir vår säkraste, vår bästa inkomst; hvad jorden ger, derom behöfver man ej be någon annan. Betrakten derföre den jord, J sköten, såsom en hedersskuld till efterträdaren. Odlad jord, liksom odladt sinne, passar presten väl. Det var en vacker, patriarkalisk tid, då presten var sin församling allt i allom, så i andeligt som verldsligt afseende. Söken att återföra den, så vidt det, under mycket olika förhållanden, är möjligt. Låten det ej finnas en sorg i församlingen, som J ej söken trösta, en osed, som J ej beifren, en fördom, som J ej söken bryta. Klappen på hvarje dörr, klappen på hvarje hjerta. Gån som lefvande husgudar ibland folket. Fyllen församlingen med er lefnads evangelier, med er vandels apostlagerningar. Det

blir er skönaste predikan, det blir er inträdespredikan till himlen. —

Men det är tid, det har redan länge varit tid, att sluta. Jag har icke sagt er något nytt, och fruktar med skäl, att J funnit det gamla och bekanta, för vidlyftigt. Det är ett vanligt fel, när hjertat är fullt. Huru gerna ville jag ej kunna försäkra eder, att vi ännu en gång, och snart, kunde samlas på samma sätt! Men lif och död stå i Herrans hand, och *alla* mötas vi troligen icke åter i dessa salar. Mitt hufvud har längesedan börjat att hvitna till skörd, och *min* dag skymmer. På min plats saknar ingen sina bekymmer, hvaribland det minsta icke är det, att man känner sig ej uppfylla den, som man ville och borde. Det ges dessutom en lifvets oro, som tär på lifvet, det är mången längta, som endast sjustjernorna se uppå, mången sorg, som blott Orion skådar. Det ges sinnen, som likna trädgårdarna på volkaner: det är en inmurad eld, som drifver deras förgängliga blommor, men också förtär dem sjelfva. Låt dem förtäras, låt det förbrunna hjertat finna ro i sin aska, när förbarmaren vill! *Alla* mötas vi icke mera här, och ingen vet, på hvilken lotten faller; men måtte de qvarlevande gömma den bortgångnes minne i kärlek och välsignelse. Emedlertid, och så länge vi här vandra tillsammans under himmelens sky, så låtom oss älska hvarandra, understödja hvar-

andra, råda hvarandra! Gån icke mitt hus förbi; I skolen der alltid finna en öppen vän, en svekfri broder. Närvarande och frånvarande låtom oss bedja för framgången af det verk, hvartill vi kallade äro, för församlingens ljus och förädling och salighet. Bedjen äfven för mig, jag vill bedja för eder. Farväl, helser de hemmavarande bröderna. Frid vare med dem och oss, och kärlek med tron, af Gud Fader och Herranom Jesu Christo!

Till Upsala Domkapitel

i anledning af Erkebiskopen m. m.

*J. O. Wallins död.**

(Juli 1839.)

Den oförmodade förlust, som Upsala konsistorium och stift nyligen gjort, är ingalunda någon enskilt förlust, utan en allmän. Den delas af hela landet, bland hvars utmärktaste män, af hela Svenska kyrkan, hvars öfverhufvud den afgångne Erkebiskopen var, icke blott genom konungens, utan genom sunnlets och naturgåfvornas sällsyntare fullmakt. Hans heliga sånger genljuda ännu alltjemt i våra tempel och i folkets hjertan. De förklinga ej heller, så länge ännu en Svensk kyrka hvälfver sig öfver andäktiga hjertan, så länge jordens sorg, dess glädje och dess förhoppningar, ännu söka himlen och uttala sig i Svenskt tungomål. Genom hans frånfalle har *en* länk, och den bästa, fallit bort ur det sångarförbund, som omslöt Svenska kyrkan. — Men han var icke blott en sångarharpa, hvars toner på en gång voro de djupaste, inner-

* Detta sorge-bref, utfärdadt i Wexiö domkapitels namn, var uppsatt af dess Ordförande.

ligaste, ljufvaste och renaste, som vårt tidehvarf hört från Zions höjder. Han var derjemte en stormklocka i vältaligheten, till hvars sammankallande ljud församlingen lyssnade, icke blott med hälsosam bäfvan, utan äfven med förhoppning, rörelse och förtjusning. Ty den rätta vältaligheten, helst den andeliga, förutsätter alltid, till någon del, sångens gudagåfva. Forn tidens profeter voro ett poetiskt slägte, och all predikan blir, i den mån hon är snillrik och hjertlig, alltid en upplöst psalm. Religionens och poësiens himmelriken gränsa nära till hvarandra, och samma vårvärma andas öfver dem begge. *Den Eviges lof* talas mindre än det sjunges, och talaren, liksom skalden, måste sätta vingar på själen, om hon skall kunna lyfta sig till sitt ursprung. Frid vare öfver profetens stoft! —

I vår tid, kanske i alla tider, prisar man med rätta de afdöde lyckligare än de qvarlevande. Då vi derföre beklaga fäderneslandets, kyrkans, konstens förlust, fordrar billigheten att vi likväl, för hans enskilda del, lyckönska den store bortgångne. Hittills hade hans höga embete icke träffat honom någorstädes, der han ej fullt fyllde sin plats, der han ej blott tillfredsställde, utan äfven öfverträffade, den högspändaste väntan, och drog den allmännaste beundran till sig. Öfverallt, hvart han kom, visade

han

han sig som Svenska kyrkans förste man, och fullt värdig sin utmärkelse. Han gick bort i sin styrkas, sin fullmognade mannakrafts bästa dagar, i den fullaste glansen af sin ära. Det förestod honom snart, i fall han lefvat, en befattning, der äfven hans varmaste vänner och beundrare tvekade om han varit på sitt rätta ställe. Det är bekant, att riksdagen snart sammanträder för att lägga sig ner och idissla på dagens hittills olösta, möjligtvis olösbara frågor. Det var hans pligt som Svea rikes Erkebiskop att der, såsom presteståndets talman, leda öfverläggningarna. Uppdraget är föga presterligt, och måste, helst för hvarje snillrik man, vara både oangenämt och nedslående. Det lugna och tålmodiga sinne, som erfordras för att utan vämjelse afhöra det tusen gånger, för hvarje gång sämre, sagda och omtuggade, var icke Erkebiskop Wallins, och det är knappast troligt att han, som var föga född för politiska bestyr, kunnat med vederbörlig jemnhet och lugn genomgå denna hårda och opresterliga pröfning. Särskilt obehagligt måste ett sådant uppdrag ha blifvit, med den opinions-vind, som för dagen blåser i Svenska nationen, med sina mångfaldiga väderflöjlar för stundens hugskott, sina hundradetals talmän och representanter för den plattaste ytlighet och obetydlighet. Ty det är dock onekligt, att det konstitutionella gyckel-

spel, som nu för tiden uppföres i större delen af Europa, i Svenska folket har sin bästa pajazzo. Detta, alltid andelösa, ofta ärelösa spel och partikäbbel hade han troligtvis hvarken haft tålmod att fördraga, eller, med allt sitt snulle, eller kanske just derföre, rådighet och sinnesnärvaro nog att sammanjemka och leda. Det föreställer de ordentligen hvart femte år återkommande, paroxysmerna af den konstitutionsfeber, som går genom världen, utan att sjukdomen hittills velat bryta sig. Han är nu fri från detta förödmjukande bekymmer; ty på hans stilla graf blicka himmelens beslätade stjernor neder med välbehag. Det rättvisa minnet af allt det goda och ärofulla han uträttat, den allmänna beundran, den både allmänna och enskilda tacksamheten, stå vakt öfver Skaldens, Talarens och Kyrkofadrens graf. Lycklig skatte vi derföre den store slumraren i sitt stilla hus, på den kyrkogård han sjelf helgat och invigt med sin åska af Sinai! Der sofver han bort både dagens och riksdagens tomma äflan; och vi inse icke hvad en tänkande Svensk man, i synnerhet en prestman, kan bättre göra. Ty hvad helsosammare kan man göra med århundradets anspråksfulla ömklighet, helst den politiska, än att försofva den, vore det också i döden?

Naturgåfvor, sådana som Erkebiskop Wal-lins, äro i alla land, i alla tider, sällsynta och

sekulariska. Konsistorium önskar därför mera än det hoppas att snart se *hans* plats värdigt återfylld; ty man kan vara en ganska utmärkt man både i landets och kyrkans, både i snillets och religionens häfder, utan att därför kunna jämföras med den store hädangångne. Måtte den Gud, som vakar öfver Svenska kyrkan, leda de väljande, och påminna dem hvilken man de genom sitt val ha att ersätta!

Anmärkningar såsom inledning till Frithiofs Saga.

(1839.)

På den tid, då Frithiof diktades, var ibland Svenska litteratörer (exempelvis bör jag endast nämna Leopold) den tanken gällande, att den så kallade Göthiska poésien, oaktadt all den talent, man erkände derpå vara använd (Iduna hade länge varit utgifven), likväl i sin grund vore förfelad. Man påstod, att denna poési stödde sig ytterst på en råhet i tänkesätt och seder, en halfbildning i samhällsförhållanden, oförenliga med den nuvarande tidens poési, den man riktigt nog ansåg för en dotter af den moderna civilisationen, och hvari tidehvarvet igenkände sina egna anletsdrag, endast förskönade och idealiserade. Det är också sannt, att all poési måste återgifva sin tids lynne och bildningsgrad; men det ges dock allmänna mänskliga förhållanden och passioner, som i alla tider måste förblifva oförändrade, och kunna betraktas som poésiens grundfond. Ling hade redan, ehuru mer eller mindre lyckligt, behandlat flera Nordiska ämnen, för det mesta i dramatisk form. Man har anmärkt, att hans stora poëtiska gåfva är mera lyrisk än dramatisk, och att han

bättre målar den yttre naturen, än den inre med alla dess skiftningar. Att emedlertid nordiska sagan kan med framgång äfven dramatiskt behandlas, visa Oehlenschlägers tragedier, och jag bör erkänna, att det var hans Helge, som gaf mig första idéen till Frithiof.

Meningen med denna dikt var emedlertid ingalunda att endast versifiera sagan, som dock många tyckas ha antagit. Den flyktigaste jämförelse borde ha lärt, icke blott att hela upplösningen är annorlunda i sagan och poëmet, utan äfven att flera afdelningar, t. ex. II, III, V, XV, XXI, XXIII, XXIV, ha antingen ingen, eller åtminstone en ganska allägsen grund i sagan. Icke här, men väl i andra Isländska sagor, skulle anledningen till den valda behandlingen kunna sammansökas. Min afsigt var att framställa en poëtisk bild af det gamla nordiska hjeltelifvet. Det var icke Frithiof som individu, utan tidehvarfvet, för hvars representant han antages, som jag ville måla. Väl bibehöll jag i detta afseende stommen och grundritningen af sagan; men ansåg mig derjemte berättigad att lägga till eller borttaga hvad som ej passade för mitt ändamål. Detta ansåg jag höra till den poëtiska friheten, hvarförutan ingen sjelfständig behandling af hvad poëtiskt ämne som helst är möjligt.

I sagan förekommer mycket storartadt och heroiskt, som gäller för alla tider, och derfore

både kunde och borde bibehållas; men derjemte ett och annat rått, vildsint, barbariskt, som antingen borde helt och hållet afsöndras, eller åtminstone mildras. Till en viss grad blef därför nödvändigt att modernisera; men svårigheten var här att finna det rätta lagom. På ena sidan borde dikten ej alltför mycket stöta emot våra finare seder och mildare tänkesätt; men, på den andra, borde ej heller det nationella, lefnadsfriska, natursanna uppoffras. En kall vinterluft, ett friskt nordanväder kunde och borde blåsa genom dikten, ty detta hör till lynnet både af nordens klimat och karakter; dock icke så att qvicksilfret frös, och alla hjertats ömmare rörelser voro uteslutna.

Det är egentligen i hållningen af Frithiofs karakter, som jag sökt upplösa detta problem. Det ädla, högsinta, modiga, som är grunddraget för all heroism, borde naturligtvis ej saknas deri, och elementerna dertill förefinnas både i denna och många andra sagor. Men, jemte denna allmänna heroism, har jag sökt att i Frithiofs karakter nedlägga något individuelt nordiskt, det lefnadsfriska, trotsiga, öfvermodiga, som hör, eller åtminstone fordom hörde, till nationallynnet. Ingeborg säger om Frithiof:

*Hur glad, hur trotsig, hur förhoppningsfull!
Han sätter spetsen af sitt goda svärd
På Nornans bröst, och säger: du skall vika!*

Dessa rader innebära nyckeln till Frithiofs karakter, och egentligen till hela poëmet. Äfven den milde, fridsälle, vänsälle, gamle kung Ring förnekar ej denna nationella egenhet, åtminstone i sitt dödssätt; och af detta skäl har jag låtit honom "rista sig med Geirsodd", visserligen en barbarisk plägsed, men dock karakteristisk för tiden och folklynnnet.

En annan egenhet i nordbons lynne är ett visst anlag för vemod och tungsinnighet, vanlig hos alla djupare karakterer. Det går som en elegisk grundton genom alla våra gamla national-melodier, och i allmänhet genom allt det betydningsfullare i våra häfder; ty den ligger på bottnen af nationens hjerta. Jag har någonstädes sagt om Bellman, vår mest nationella skald:

och märk det vemodsdraget öfver pannan,

ett nordiskt sångardrag, en sorg i rosenrödt!

ty detta vemod står icke i strid med det lefnadsglada och friska i nationallynnnet; det ger det endast mera intensitet och spänstighet. Det gifves en lefnadsglädje (allmänna opinionen skyl- ler Fransmännen därför), som ytterst hvilar på lättsinnighet; den nordiska hvilar på allvår. Derföre har jag också i Frithiof sökt antyda denna grubblande tungsinnighet. Hans ånger öfver den ofrivilliga tempelbranden, hans grubblande farhåga för Balder,

*som sitter i skyn, skickar tankarna ned, som för-
mörka mitt sinne alltjemt,*

hans längtan efter den slutliga försoningen och inre lugn, häntyda icke blott på ett religiöst behof, utan äfven, och ännu mera, på den för hvarje alfvarsammare sinne, åtminstone i Norden, naturliga lutningen till sorgmodighet.

Man har förebrått mig (som det vill synas mig, utan skäl) att hafva gifvit kärleken mellan Frithiof och Ingeborg (t. ex. i *Afskedet*) en alltför sentimental och modern karakter. I detta afseende bör jag anmärka, att vördnaden för qvinnan var, från urminnes tider, och långt före kristendomens införande, nationell hos de Germaniska folkslagen. Derföre var också den lättsinniga, blott och bart sinnliga åsigten af kärleken, som var gängse äfven hos de mest bildade antika folken, främmande för Norden. Sador och tradition äro fulla af berättelser om den mest romantiska kärlek och trohet i Norden, långt innan chevaleriet gjorde qvinnan till mannens afgud i Söder. Förhållandet mellan Frithiof och Ingeborg synes mig alltså hvila på tillräcklig historisk grund, om icke personligen, dock i tidehvarfvets seder och tänkesätt. Den grannlagenhet, hvarmed Ingeborg vägrade att åtfölja sin älskare, och heldre uppoffrade sin böjelse, än undandrog sig sin brors och giftomans välde, synes mig tillräckligen motiverad i den bättre qvinnans natur, som i alla tider måste bli sig lik.

Det subjektiva, som på detta sätt ligger i sjelfva handlingen och karaktererna, fordrade,

eller åtminstone medgaf, en afvikelse från den vanliga episka uniformiteten vid behandlingen. Att upplösa den episka formen i fria lyriska romanser, syntes mig därför det lämpligaste. Jag hade Oehlenschlägers exempel i Helge för mig, och har sedermera funnit, att detta blifvit följdt af flera. Det medför den fördelen, att kunna omvexla versformen efter det särskilda innehållet; och jag tviflar, att t. ex. *Ingeborgs klagan* på något språk skulle kunna med fördel behandlas i hexameter eller femmätige jamber, rimmade eller orimmade. Jag vet, att många anse detta stridande mot den episka enheten, som dock så lätt öfvergår till enformighet; men jag anser denna enhet mer än tillräckligt ersatt genom det friare utrymme och omvexling, som härigenom blifva möjliga. Men just denna frihet fordrar äfven, om den rätt skall användas, mera omtanka, förstånd och smak; emedan man för hvarje särskilt stycke måste vara betänkt på att uppfinna den passande formen, den man icke alltid finner färdig för sig i språket. Derfor har jag försökt, med mer eller mindre framgång, att efterbilda flera, i synnerhet antika, versformer. Sålunda voro den femmätiga jamben, hyperkatalektisk i tredje foten (II), den sexmätiga (XIV), de Aristofaniska anapesterna (XV), den trokaiske tetrametern (XVI), och den tragiske senarien (XXIV) föga eller intet före mig försökta i Svenskan.

Hvad sjelfva språket angår, så inbjöd det forntida ämnet att någon gång begagna arkaismer, synnerligast sådana, som, utan att vara obegripliga, ansågos kunna medföra något särskilt eftertryck: en omsorg, som i allt fall är förlorad utom landet, och stundom äfven ofta der. Den fordrar likväl mycken försigtighet, då det väsendtliga i en modern dikt naturligtvis alltid måste bli det gängse språket, äfven om det i vissa fall må kunna närma sig ett föråldradt.

Försök att förklara min popularitet som Skald.*

Svensken, liksom Fransosen, älskar i poésien företrädesvis det lätta, klara, genomskinliga. Äfven det djupa fordrar han, ja värderar; men det skall då vara ett genomskinligt djup. Han vill kunna se guldsanden på vågens botten. Allt grumligt och mörkt, som ej ger honom någon klar bild, vore det än så djupsinnigt, är honom vidrigt.

Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta tror han, och klarheten är ett nödvändigt vilkor för allt som skall verka på honom. Härigenom skiljer han sig ifrån Tysken, som, till följe af sin kontemplativa natur, icke blott fördrar, utan äfven föredrar, det mystiska och nebulösa, hvori han älskar att ana något djupsinnigt. Han har mera *Gemüth* och tuugsint allvar, än Svensken, som är ytligare och lättsinnigare. Deraf komma känslomystiken och hemorrhoidal-känningarna i den tyska poésien, som vi icke ha sinne för.

I afseende på sjelfva andan och verldsåsigten hos poëten, så älska vi företrädesvis det lefnadsfriska, raska, modiga, ja öfvermodiga.

* Denna uppsats utgör slutet af Författarens utkast till sin egen biografi.

Detta gäller äfven om Svenska nationalkarakteren. Ehuru förslappadt, flärdfullt och förderfvadt folket må vara, ligger dock alltid en vikingaåder på botten af nationallynnet, och man älskar att igenkänna den äfven hos skalden. Fornjoterska ätten är ännu icke utdöd. Något trotsigt och titaniskt går som ett slägtdrag genom folket.

*Nordens kraft är trots, och falla
 Är en seger för oss alla,
 Ty förrän man föll till slut
 Fick man ändå kämpa ut.
 Stormar det, han gerna brottas
 Emot stormen; gerna blottas
 Ludet bröst, att åskan må
 Veta, hvar hon bäst kan slå.**

En kall, men klar och frisk vinterdag, som spänner och stålsätter alla människans krafter, för att kämpa emot och besegra en hård natur, är den rätta naturbilden för nordiska lynnet. Hvar detta klara väder finnes, denna friska anda blåser, der känner nationen sitt eget inre lif, och öfverser, för dess skull, med andra poëtiska brister. Jag vet ingen bättre förklaringsgrund.

* *Gerda*, första sången.

B R E F.*

1.

Till ELOF TEGNÉR.¹

Millesvik d. 15 Febr. 1793.

Min bästa Du!

Tack för brefvet af den 15:de Februarii.
Jag måste väl nu berätta hvad jag se'n förleden

* Dessa prof af Författarens brefstil äro tagna från olika perioder af hans lif. Det första här införda brefvet är bland alla, som återfunnits, det äldsta. Utom innehållet, vittnar den vackra, redan manliga, handstilen om en långt större mognad än man af en tioårig gosse skulle vänta. — Utgifvaren, som först sommaren 1848 gjorde fyndet af detta bref, finner sig af dess innehåll föranledd till några rättelser i sin, året förut utgifna, *Lefnadsteckning* af den afledne Skalden. Det visar sig nemligen nu, att, redan under nådåren hemma i Millesvik, den unge Esaias hade begynt ganska ifrigt studera både latin och ett par lefvande språk, samt äfven andra ämnen. Vederlagd är härigenom uppgiften, att det först var på Malma, som han, tre år sednare, *började* dessa studier; han blott *återtog* dem der, efter episoden af sin vistelse hos Branting. Att detta förhållande fallit Skalden sjelf på äldre dagar ur minnet, vittnar hans, 1839 författade, egenhändig biografi, hvars uppgift utgifvaren hade följt. Hvad i *Lefnadsteckningen*, sidd. xix och xx, ur den citeras, angående arten af hans första studier, torde således närmast afse dem, som han, vid tio års ålder, i föräldrahemmet *begynte*, och från hvilkas fortsättning han, efter några få veckors eller månaders lopp, rycktes till fogde-kontoret.

¹ *Elof Tegnér*, Skaldens andre broder, då student och informator i en af grannsocknarna.

Fredag läsit. Fredagen läste jag, om jag ej mins galet, ett Cap. i Cornelius och några sidor i Genvägen.¹ Lördagen läste jag väl ett par Cap. i Cornelius och något litet i Genvägen. Söndagen läste jag intet. Måndagen explicerade jag en sida i Locken på *La Religion des Dames*. Om aftonen gjorde jag och Lars² en lag sålunda, att jag i veckan skall läsa fem sidor i Sjögren,³ två gånger i Grammatikan, 8 à 9 Cap. i Cornelius, några sidor i Bergklinten,⁴ explicera och imitera ett af Ciceros Bref och explicera en sida i Locken. Tisdagen läste jag enligt lag en sida i Sjögren, explicerade och imiterade ett af Ciceros Bref, läste ett Cap. i Cornelius och en sida i Genvägen. Onsdagen läste jag två sidor i Bergklinten och explicerade några sidor i Genvägen, Thursdagen läste jag en sida i Sjögren och två sidor i grammatikan (*Fortis* och *Felix*), samt två Cap. i Cornelius, det sista på Themistocles och det första på Aristides, till midnatten. Om aftonen läste jag för ro skull 57 sidor i Lagerbring 2 Delen. Jag har nu ej mera

¹ *Genvägen*. Den bok, som här sannolikt menas, är en gammal latinsk grammatika af *M. Werner*, kallad "Genväg, hvarest latinska språket med mindre möda af ungdomen vid skolorna läras kan" m. m. Den är tryckt i Carlskrona, utan årtal, men sannolikt på 1750:talet.

² *Lars Gustaf Tegnér*. Skaldens äldste broder.

³ *H. Sjögren*. Latinsk glosbok. (*Liber Memorialis*) Sthm 1771.

⁴ *O. Bergklint*. Mindre sammandrag af alla vettenskaper. Sthm, 1775.

att berätta om min läsning. Dessutom har jag glömt att berätta, det jag läst en 12 à 13 sidor i Millot¹ och något i Gellert. Om Söndagen voro vi åt Hjelleskata.² Om Onsdagen kom Johannes³ hem från Uddevalla. K. Mor blef för det hon nu efterskickade skyldig öfver 50 Riksd:r. Han⁴ var rasande dyr på all ting: till exempel för en bok sådant papper som detta⁵ tog han 4 D:r S:mt, som man alltid förr fått för 24 öre m. m. Lars skrifver väl om detta mera. Britten⁶ hälsar dig oändeligen. Hon får ej stunder skrifva, ty hon skall spinna. Jag är alltid

Din
Bäste Bror
N. N.

P. S. Om du har Kölmarken⁷ hos dig, så skick(a) honom ändteligen hit med nästa Post.

¹ *Millot*. Gamla Stats-historien, öfversättning af G. A. Stechau. Sthm, 1777.

² *Hjelleskata*. Egendom i Millesviks söcken.

³ *Johannes*. Skaldens tredje broder.

⁴ *Han*, nämligen köpmannen i Uddevalla.

⁵ Brevet är skrifvet på groft, gulgrått skrifpapper.

⁶ *Britta Tegnér*, Skaldens yngsta syster, då femtonårig.

⁷ *P. Kölmark*. Inledning till Filosofien och Moralen. Sthm, 1785.

2.

*Till en barndomsvän. **

Millesvik den 22 Mars 1793.

Min egen Du! Tack för brevet. Jag har fått ditt första bref, jag mins nu ej af hvad dato det var, men jag skref dig straxt till. Jag var den Fredagen då posten skulle gå, med k. Mor åt Ingerirud och således har väl brevet ej kommit med. Auction som vi höll här på Millesvik d. 9 Mars gick till 1504 Daler 22 $\frac{2}{3}$ öre S:mt. Den dagen var här rätt mycket folk. Man fick likväl ej sälja allt som man ärnat, för Söndagens skuld. Jag har inga nyheter om ej att Elof i dag kommer hem, och blir här öfver Påskhelgen. Jag skulle dock skrifva mera om ej den ängsliga Posten (ej) vore så rasande att tjuta, utan jag är i alla mina dagar

Din bäste

N. N.

* *Magnus Lagerlöf*, f. 1778, död 1844 såsom kontraktsprost i Nyed af Carlstads stift. Han var Skaldens sy skonbarn och, lifvet igenom, förtrogne vän. Utanskriften på detta till honom såsom gosse skrifna bref är: "Herren Herr *Magnus Lagerlöf*. Kila socken och Bunäs."

3.

Till Krono-Befallningsman JAK. BRANTING, Högvalta.

Ingerirud * d. 16 Febr. 1798.

Återkommen från Bergslagen blir det min första pligt med bref uppvakta Herr Befallningsman; först för att anhålla om förlåtelse därför att jag ej ännu efter så lång tid besökt Högvalta, och för det andra, för att uppge de orsaker, som hindrat mig derifrån. — Också hade jag verkligen ämnat fara med marknadsfolket till Carlstad; men hindrad af min mors då varande sjukdom, äfvensom af andra smärre omständigheter, nödgades jag uppskjuta denna resa. Vid första tillfälle skall jag likväl fullgöra denna skyldighet, som är så glad, så kär för mitt hjerta. —

Denna sommaren ärnar jag att använda till Grekiska och Romerska auktorernas, i synnerhet poëternas läsning. Det är en *lecture*, som, nödvändig vid alla lärdomssäten, dessutom förädlar smaken, som odlar förståndet, som ger oss känsla och *jugement* af det sköna, som ger oss en stadgad vördnad för ålderdomens äkta snillen, och som således icke gagnar mindre än den förnöjer. Jag vill ej heller försumma Tyskan och Engelskan. Språken böra läras i bör-

* Se *Lefnadsteckning*, sid. xxix.

jan af ungdomen. Vettenskaperna i en mera stadgad ålder. — Till nästa höst borde jag väl till någon akademi, antingen Lund eller Upsala. För kansli-vägen i Stockholm har jag annars mycken böjelse, och jag skulle anse mig lycklig att, efter att hafva tagit graden, bli på något sätt der engagerad. Härom, så väl som om andra saker, torde jag väl snart få inhämta Herr Befallningsmans mundtliga råd. —

4.

Till densamme.

Lund d. 28 April 1800.

Äntligen får jag berätta att jag fått kondition, som jag så länge sökt. Det är hos en Öfverste-Löjtnant Baron Leijonhufvud på Yxkullsund, sjutton mil härifrån, opp i Småland. Kondition hoppas jag blir akademisk till hösten eller sist till våren. Om en fyra eller fem veckor skall den tillträdas. Den tiden behöfver jag också att litet ställa mina saker i ordning, och ekipera mig med något kläder, hvilket i min kassas svaga belägenhet lär bli svårt, om ej omöjligt. Men också hoppas jag att sedermera kunna någorlunda berga mig, emedan lönen visst ej blir mindre än 50 R:dr, och kanske än mera. —

Till en barndomsvän.

Yxkullssund d. 30 Juli 1804.

— — Jo, visst svor jag deröfver att Lars' kom ensam. Orsaken var dock den, att hans kärra gick sönder på vägen, då han blef uppehållen länge med dess lagning, och Olof,² som hade beställt hästar, ej kunde vänta på honom. Jag var häröfver så mycket, mycket ledsen. Det hade varit så roligt att träffa Olof; det kan vara så ovisst, när det närmast sker. — Lars var här från kl. 10 till 4 e. m. Herrskapet voro *λυκκλιγτις*³ ej ännu hemma, men kommo dagen derpå. Jag följde honom till Vernamo, der vi lågo öfver natten och skiljdes tidigt om morgon d. 23. Sin kärra nödgades han lemna här, efter ena hjulet var fullkomligt förderfvadt. Jag skall låta laga upp den i sommar och nyttja den kanske till Lund. Nästa sommar kunna du och jag åka i henne till Vermeland. Ack, om den tiden vore ändå! Men ett sekel måste ännu passeras dessförinnan. — Mina kollegier

¹ Lars Gustaf Tegnér. ² Olof Myhrman.

³ *lyckligtvis*. Här, som på andra ställen i sina förtroligare bref, skrifver han det Svenska ordet med Grekiska karakterer, när han ej vill, att det af profana ögon skall förstås. I hans bröders bref till honom förekomma hela sidor på detta sätt, till utseendet Grekiska, till innehållet Svenska.

fick jag riktigt. Jag har ej ännu börjat att läsa dem. Ända hittills har jag varit sysselsatt med Kant, och härmed kommer jag väl att fortfara åtminstone denna måna'n öfver. Jag ville gerna läsa *Kritik der praktischen Vernunft*¹ och *Rechtslehre* i sommar. Det går sakta, efter jag måste läsa om hvar bok flera gånger. Äfven har jag gått igenom Schulze.² Med nästa månad får jag väl lof att börja tänka på första examen.³ Det är så oändligen mycket jag skulle läsa dertill, i synnerhet för Lidbeck och Norberg, att jag ej binner med hälften. Har du ännu sagt till den förra angående din disputation? Det är alldeles nödvändigt att du skrifver den sjelf, och nu i sommar kunde du dertill haft ett charmant tillfälle. Hvad du är lycklig, som får lefva fri, utan *ποικε* och *βαρωνλιγε πατρωναγε*!⁴ — Jag *μελανχολισεραρ βεδεριγεν*.⁵ —

¹ I sitt exemplar af denna bok har Författaren med grekiska signaturer på permen antecknat: "Genomläst första gången från 4—15 Juli 1801." Likaledes finnes å permen af Kants *Rechtslehre* antecknad: "Genomläst första gången från d. 29 Juli—6 Aug. 1801." — Kants *Tugendlehre* läste han första gången från 1—6 Mars 1802.

² *Schulze, Gottl. Ernst*, författare till *Änesidemus* m. m.

³ Filologie-kandidat-examen, den han med utmärkt heder aflade d. 16 Dec. s. å.

⁴ utan pojke och baronligt patronage.

⁵ jag melancholiserar behörigen.

Till densamme.

Yxkullsund d. 23 Aug. 1804.

— Hvarför beklagar du dig öfver ditt minne och din läsning? Man bör låta trösta sig, om ens minne är otroget, då frågan endast är om grekiska glosor och historiska årtal. Ack, hvad allt det der är pedanteri och uselhet! Jag är rätt nu så degouterad för allt hvad akademisk läsning heter, äfvensom för läsning i allmänhet, att jag nästan fullkomligen upphört dermed. Det är åtminstone verkligen visst, att jag ännu* ej läst ett ord hvarken Latin eller Grekiska eller Hebreiska eller Historia eller Esthetik. Äfven den Filosofi jag läst är obetydlig. Det är galenskap och radotteri alltsammans. Om jag skall tillstå sanningen, så har jag nästan helt och hållet förlorat all lust för läsning. Härpå undrar jag alldeles icke, men endast huru jag nånsin kunnat vara annorlunda sinnad. Dårskapen att studera med ifver är en grad öfver dårskapen att studera. Jag har blifvit straffad för att hafva begått dem begge. — Jag skall kunna fägna dig med den nyheten, att F. nu alldeles slagit sin examen ur hågen. Det är svårt att säga antingen han eller akademien förlorar mest härvid i anseende. Hans talanger komma nu att för alltid ge *lustre* åt en klockarsyssla. De äro då också placerade der naturen velat. —

* Under sommarferierna.

— Jag tror det är få lynnen, som kärleken kan göra lyckliga. Han måste herrska ensam, och är ej gjord för andra rummet; men det är utan tvifvel ej många, som ha hjerta att uppoffra alla andra passioner för honom ensam. För öfrigt måste det vara bättre att vara fullkomligen kall än att blott ha känsla för det sinnliga i kärleken. Af de två beståndsdelarna, som utgöra denna passiou, det fysiska och moraliska deri, är det förra pöbelaktigt, djuriskt, förnedrande, och det sednare svärmeri, hjernspöken, skuggbilder. Den kan väl likafullt ha sina behag, åtminstone för att tro dem, som ha erfarenhet häri. —

7.

Till densamme.

Stockholm d. 18 Januari 1803.

— Jag förutser nog att Stockholm ej blir mig synnerligen roligt. Mina få bekantskaper här i staden, och min önskan att ha ännu färre, bullret, tvånget och tusende omständigheter hindra mig från att ha roligt. Jag har redan, genom *Strübings** artighet, varit på spektakler och picknicker och slädparti, och Gud vet hvad; men den satans gäspningen vill ej öfverge mig. — För fjorton dar se'n blef jag utnämnd till docens i Esthetiken. Adjunkts-förslaget är ännu

* Öfverdirektören Strübing, för hvars söner Tegnér var lärare.

ej uppsatt, men jag får nog intet rum derpå. Vid mitt præsidium för adjunkten* varade akten i fem timmar och jag hade sju opponenter. Låt mig veta hur det går med den adjunktur du söker. Jag skulle innerligen önska, att du finge den. Du kunde då lefva lugt och oberoende af hela världen, och vet du, min k. bror, att utan *indépendance* är man ej lycklig, hur sorgfritt och beqvämligt man ock må lefva. "Min gudom Frihet är;" men jag måste tillstå, att den är mot mig en otacksam gudomlighet. Ack, om jag nånsin kunde få en sådan der adjunktur! Men man kan ej begära att göra en så hastig lycka. Allt i sinom tid. —

8.

Till Krono-Befallningsman JAK. BRANTING.

Rämen d. 21 Juli 1806.

Tiden till mitt bröllop instundar; och ehuru det för ingen del blir stort, önskade jag dock att vid det tillfället se dem, som äro mitt hjerta närmast. Jag vågar därför anhålla, att Herr Befallningsmannen behagade med sin närvaro hedra min högtidsdag, som är utsatt till d. 22 nästkommande Augusti. Det skulle vara mig kärt att vid detta tillfälle kunna visa en far, äfvenså älskad som den jag förlorat.

På den omtalta v. Bibliothekariesysslan har jag redan fått fullmakt. En liten gård har jag också köpt i Lund. —

* Den Filosofiska.

9.

Till en vän i Stockholm.

Rämen d. 6 Aug. 1845.

— Du är ännu alltför ung att tänka på giftermål. Äktenskapet är ett så viktigt steg, att man bör besinna sig derpå, om icke så länge man lefver, åtminstone tills man stadgat sin lycka och sjelfbestånd. Och det är med hustrur som med stulna pengar; man har dem aldrig utan oro.

Mycket är som bestämt mig att öfvergifva akademien, så snart jag kan få ett dragligt pastorat. Jag ber dig därför på det högsta att låta mig veta, så snart något större pastorat blir ledigt, som är regalt; ty jag har föresatt mig att söka oupphörligt.¹

¹ Författaren sökte, under loppet af de nästföljande åren, först Fellingsbro, sedan Munktorp, derefter Hedemora — allt utan framgång. Om det förstnämnda pastoratet yttrar han i ett annat bref: "Här vid akademien kan jag ej på något sätt få dagligt bröd. Fellingsbro vore mig passande för sin belägenhet. Jag hade då Vermland till högra och Stockholm till venstra flygeln, och kommanderade sjelf centern." På ett annat ställe heter det, året efter: "För mig och de mina måtte väl alltid finnas ett brödstycke, i någon vrå af verlden. Mången, som ej förtjent det bättre än jag, har åtminstone vunnit det. Man måste tro på lyckan, eller rättare på Gud, i den mån man vänjer sig af med att tro på menniskor."

I politiken är nu ej värddt att tala och skriva. Det stora sorgespelet i Söder, uppfördt af harlekiner, under det Dumheten på parterren klappar händerna, det är mig en styggelse, hvarifrån både jag och hvar redlig man måste med afsky vända bort sina ögon. O vårt olyckliga fädernesland!

Vid slutet af månaden hoppas jag åter vara i Skåne. Jag har nästan hela sommarn varit krasslig, förmodligen af en förkylning, som jag ådrog mig på sjöarna i Norrige.

10.

*Till Doktor C. P. HAGBERG.*¹

Lund d. 6 Mars 1847.

— Min ansökan till Munktorp är långt för detta inlemnad; men i ansökningsvägen är jag ständigt olycklig. Sist var det medicin, nu är det navigation, som ligger mig i vägen!² — I längden blir mig dock Skånska luften för tung; och skall jag dö författar-döden, som mitt

¹ I ett föregående bref till denne sin mångårige akademivän önskar han honom välkommen till dess nya bostad: "Gud gifve dig och de dina trefnad derstädes! För min del ville jag aldrig vara prest i Stockholm, utan heldre i Lappland." —

² Till Fellingsbro pastorat hade en medicinæ professor från Lund blifvit utnämnd; till Munktorp väntades utnämningen af en f. d. legationspastor på S:t Barthelemy.

öde tyckes vilja, så hungrar jag dock heldre ihjäl
annorstädes än här.*

Helsa Wallin. Jag tycker i det hela rätt
bra om honom för hans sjelfständighet och all-
var. Han gjuter sig den ena ärestoden efter den
andra, med modellerna ur den nya och ciselle-
ringen ur den gamla skolan. Eller rättare, han
är sjelf en egen skola, hvarur vi alla kunde
lära något. De få ord, han i företalet till sin
psalmbok (som också är en commentarius der-
öfver) sagt om förhållandet mellan det gamla
och nya, är utan tvifvel det riktigaste, värdi-
gaste, sannaste, som i hela denna osmakliga
tvist hittills blifvit anfördt. Det samma har
jag, och troligtvis hvarje opartisk och förnuftig
menniska i Sverge, tänkt, ehuru vi ej kunnat
säga det, eller åtminstone ej ge tillräckligt ef-
tertryck åt våra ord. Det är en glädje att se
huru han står och visar ryggen åt den gamla
och tänderna åt den nya sekten. En herrlig
attitud, den jag önskar att han aldrig måtte
förändra! Men, — när man af Davids arfskap fått
harpan, kunde man väl lemna ruelsen åt andra
syndaträlar. Vidrigt är det mig att höra de mo-

* Ur ett annat bref: "Jag har fem barn, svag helsa och
mycket bekymmer. Mitt humör har dock hittills stått
mig temmeligen bi, så att sjelfva prest-medicinen synes
mig ännu löjlig. Men till slut får jag väl ändå lof att
ta doktorsgraden i medicin, om jag som prest skall kunna
hoppas någon framgång."

derna, förhastade jubelropen om en nu först vaknad religiositet, som skall förbättra världen från grunden, och hvaraf vi, för fem eller sex år sedan, ej skulle ha vetat någon ting. Tror man då verkligen, att tidens sår ej ligga djupare än att de så der lösligen kunna *borttvättas*, vore det äfven med vigvatten? Tror man, att de fromma minerna i tidens bandit-ansigte betyda något annat än hyckel? Tror man, att den moderna gudaktigheten är annat än den omvända sidan af narrkåpan, sedan fritänkeriet blifvit utslitet? Jag tror så fast som något menskligt hjerta på religion och andakt, liksom jag tror på mitt bättre väsende, på konst och odödlighet; men på den färska omvändelsen, på psalmen under galgen, tror jag ingalunda förr än jag får se dess frukter. Det vore väl, om heligare, renare hjertan klappade nu i manligare bröst än fördom; men hvaraf skulle vi sluta det? Hvaraf skulle vi ens hoppas en anledning dertill i framtiden? Se på tidens tecken i norr och söder! Vet du en nedrighet, ett barbari, en vanvettig fördom, hvars upplifvande de ej förebåda? Ser du någorstädes gerningen bättre, tanken ljusare, hjertat renare? Tidens orm byter ofta om skinn; men vederstyggligare än nu, just nu, har jag aldrig sett den, så långt historien räcker tillbaka, hväste han också idel psalmer, och vore också hans rygg fullmålåd, som en grafsten, med bibelspråk. — Men nog, och för mycket, härom. —

Till densamme.

Lund d. 26 Mars 1818.

— Det fögnar mig om mitt tal* vinner förnuftigt folks bifall. De öfrigas omdöme bekymrar mig, som du vet, ej synnerligen. Det har dessutom aldrig varit min mening att vinna någon odödlighet med denna flygskrift. Hvad recensionen i Upsala Litteraturtidning angår, så kan jag deröfver ej ännu fullständigt yttra mig, då vi endast hittills fått första numret. Hvad vi fått är ej, i det hela, så illa skrivet; det är sammansatt med den liflighet, som ilskan kan ge, och en och annan anmärkning torde väl ej heller sakna sin grund. Hvad vill du egentligen jag skall svara derpå? När man säger mig, att jag är född enfaldig, att jag är okunnig till och med om den Tyska litteraturen (den jag alltså endast skulle känna af de

* *Talet vid Jubelfesten 1817.* Att detta tal ej från början var ämnadt att tryckas, visar ett bref af d. 6 Nov. s. å.: "Tryckas kan och skall det icke. Orsakerna finner du lätteligen, när du läst det. Om tidens partier kan man tala allehanda; men vill man trycka det, så måste man ingå i diskussioner, som för ett tal ej kunna vara passande. Att omarbete det för trycket har jag alldeles ingen lust." — Sedermera gaf Författaren dock efter för sina Stockholms-vänners upprepade önskingar, och talet trycktes nästan alldeles oförändradt.

Svenska korrektur-arken), att min poësi endast är ett ordskum m. m. m. m., kan *jag* då stiga fram och yrka motsatsen? Ett försvar för sig sjelf är i sådana fall högst vanskeligt; ty det fordrar icke blott att man nedslår sin motståndare, utan äfven att man upphöjer sig sjelf. Några egentliga grunder, hvarvid man kunde fästa sig, innehåller ej den del af recensionen jag hittills sett; det är allt personligt, om min totala oduglighet som menniska, prest, poët och författare. Kan jag sjelf beifra det? Ville någon af mina vänner säga ett ord härom, så kunde det kanske ej vara så orätt. Men jag är långt ifrån att fordra det, eller bli missnöjd, om det ej sker. Det lilla jag skrifver torde möjligtvis ändå hjälpa sig igenom. — Tror du, att de, som äro så svaga i tron att de nödvändigt måste tro på hvem de sist höra, förtjena något afseende? Jag hatar tidningskäbblen, och vill ej uppföra något tuppfäktnings-spektakel för den vördade allmänheten. Bättre män än jag ha blifvit på samma sätt antastade, och likväl ej svarat. Hvad jag tänker om vår litteratur kan jag tilläfsventyras vid ett annat tillfälle, och af bättre motiver än min egen sårade egenkärlek inger, framställa. * —

* "Jag *kritiserar* ej, jag *sjunger* bort dem," yttrar Författaren, på ett annat ställe, om sina recensenter. "Icke med avis-gnabb, utan med lefvande sång, vill jag kämpa efter förmåga."

12.

Till en vän i Stockholm.

Lund d. 7 Maj 1818.

Härjemte skickar jag dig ett exemplar af poëmet öfver Bildt, * som jag just nu fick från trycket. Det är egentligen hans förträffliga och bildade mors bref, af hvilka jag läst några, som dertill gifvit mig anledning. Den döde var också sjelf en ovanlig yngling; och döden vid hans år, i ett främmande land, långt ifrån de sina, syntes mig ett ämne väl värdt att beklagas af sången.

13.

Till Doktor C. P. HAGBERG.

Lund d. 20 Apr. 1820.

— Svenska vitterhetens historia är de utvecklade eller missledda krafternas historia. Här gifves knappast någon Svensk poët, som är fullgången. Vi äro samtelige blott poëtiska utkast, som aldrig utföras, eller utföras förväntat. Svenska poësin är och förblifver en naturpoësi i ordets egentligaste mening; ty den ligger i vår herrliga natur, i våra sjöar och berg och vattenfall. Den ligger vidare i våra häfder och min-

* "Den främmande ynglingen." *Fjerde bandet*, sid. 24.

nen, de herrligaste, som något land äger. Men hvem väcker nu de store döda ur sina grafvar? Ack! den gamla goda tiden är förbi, då Norden var en sköldborg, inom hvilken skalderna sjöngo, en förgård till det höga Valhall. Hvad äro vi nu? Ett kapell i skogen till den stora Europeiska moderkyrkan: vid tillfälle predikar man äfven för oss, att vi måtte saliga varda; men egna prester ha vi inga: det är blott missionärer.

Fru Hellwig har satt sig i korrespondans med mig. Hon skall utge ett arbete öfver Sverige, och vill ha underrättelser om Svenska vitterheten. — Af Frithiofs äfventyr förekomma några fragmenter, såsom prof, i nästa Idunahäfte. *Om eller när detta poëm blir färdigt, vet jag icke.**

14.

Till en väninna i Skåne.

Lund 1821.

Jag skickar nu fortsättningen af *Frithiof*. I afseende på detta arbete befinner jag mig uti den aldrastörsta förlägenhet, den jag oppriktigt vill bekänna. Man har, troligtvis i all välmening, så utbasunat detta företag, att man nu

* I ett annat bref yttrar Författaren vid samma tid: "Frithiof har jag väl slutat, men icke ännu börjat." — I Iduna utkommo nemligen de sista sångerna först.

ej väntar något mindre än tecken i sol och måne af dess utförande. Ingenting är obehagligare och mera nedslående för en författare än att mötas af anspråk, som han omöjligen kan uppfylla, äfven om orsaken skulle, som här är fallet, ligga ej endast hos honom sjelf, utan äfven i sjelfva ämnet. Liksom man aldrig är mera förlägen i något sällskap än der man vet, att stora pretentioner göras på ens qvickhet, så skrifver äfven en författare sällan sämre än då han vet, att man väntar underverk af honom. Åtminstone kan jag icke utan ett slags modfärdighet sysselsätta mig nu mera med detta arbete. Hvad jag sednast skrifvit derpå bär också prägeln af en dylik sinnesförfattning. Jag hoppas att det skall bli äfven så mycket tadladt, som det föregående berömdes, hvarigenom jag åtminstone vinner den förmån att åter komma i jemvigt och få tillbaka min förra författning. —

Några månader sednare.

Försoningen torde väl förtjena något slags uppmärksamhet, af det skäl nemligen, att den innefattar min särskilta åsigt af Asa-läran och dess egentliga lifsprincip, mythen om Balder. — Jag är icke litet stolt öfver det bifall Ni ger åt *Försoningen*, men jag hoppas ingalunda, att det blir allmänt; ty just der man tror sig som mest ha närmats det höga och oupphålliga

liga målet för poésien, just der man vet med sig sjelf, att man stigit så högt, som måttet af ens krafter medgifva, just der är det vanligtvis man öfvergifves af publiken, och står skamflat öfver dess besynnerliga och inskränkta omdöme. Jag har redan några gånger erfarit detta, och får visserligen, om jag lefver, erfara det oftare. Vid sådana tillfällen är det som en bifallsnick, helst af ett Pallas-hufvud som det ifrågavarande, är mig oändligen mera värd än hela rökelsefat annars, ehuru de ej heller äro att förakta. —

Sedan Frithiof nu snart ett år legat afsides, har jag åter börjat sysselsätta mig dermed, för att, om möjligt är, utge den fullständig i vinter. Behandlingsättet i romanser medför, ibland annat, äfven den svårigheten, att hvarje romans gerna blir ett helt för sig sjelf, och det är svårt, ja nästan omöjligt, att tillvägabringa någon öfverensstämmelse i ton och anda mellan alla dessa särskilda bitar. Denna brist röjer sig också i Oehlenschlägers *Helge*, och ännu mer i hans *Nordens Gudar*; men i synnerhet är den märkbar i Fouqués *Ragnar Lodbrok*. Jag hoppas icke att lyckas bättre i detta afseende.

15.

Till en vän i Stockholm.

Lund 1821.

Att med något hopp om framgång skriva tragedier fordras, ibland annat, äfven en prak-

tisk kännedom af theatern, som jag aldrig haft tillfälle att förvärfva mig.* Tragedien är dessutom i poësiens närvarande ställning dess högsta element. Det är bättre att misslyckas i de lägre arterna. För flera år sedan började jag en *Blotsven*, som skulle föreställa den stora striden emellan kristendomen och hedendomen. Ett herrligt ämne. De utlevade Asarne, som stå fadder vid Nordens döpelse! Men utförandet svarade ej deremot, och jag kastade både A ar och munkar i kakelugnen. Ämnet är sedan behandladt af Oehlenschläger (i *Hakon Jarl*) och flera, utan att dock, i min tanke, ännu vara uttömdt. Möjligtvis återkommer jag en gång dertill. — Äfven Carl XII är en äkta tragisk person. Men hans opoëtiska likgiltighet för damerna stöter poëterna ifrån honom. —

16.

Till Doktor C. P. HAGBERG.

Lund d. 24 Febr. 1822.

— Tacka Wallin rätt mycket för hans sista predikan vid Gymnasii invigning. Liksom Mo-

* I ett sednare bref tillägges: "Jag är född på landet och har tillbragt min bästa tid i en akademisk bondby, der man sällan ser andra spektakel, än dem studenterna improvisera på gatorna eller konsistoriales inom fyra väggar. Man blir likaså litet dramaturg genom blott läsning, som man blir fältherre genom blott strategiska studier." —

ses slog sin staf emot helleberget, så pressar äfven W. en skön andemening ur det torraste, det obetydligaste bibelspråk. Det är emedlertid icke detta, som jag egentligen beundrar. I en viss bemärkelse är visserligen Bibeln, liksom verldshistorien, ja all verklighet, allegorisk; men detta gäller om det hela, och låter ej utan tvång använda sig i detaljerna. Också fordrar ett dylikt förklaringsätt väl egentligen ingenting annat än fyndighet och qvickhet, och kan dessutom lätt missbrukas till allehanda hårklyfverier. Men hvad jag uppriktigt beundrar, det är den ofantliga kraften, förenad med så mycken värma, det är, i afseende på framställningen, den herrliga sorglösheten, som aldrig skrädder ord, utan alldeles obekymrad griper blindt i hela språkförrådet, och ändå alltid träffar det rätta. Så der sorglös är man endast, när man är rätt stark, rätt säker på sin sak; och ingen Svensk författare har den så som W. både i vers och prosa. I betraktande häraf kunde jag väl vara frestad att förlåta honom, det han låtit sin sångmö, i hennes bästa år, gå i kloster. —

H. E. Kanslern har nyligen gjort en ny titulär-professor, och dessutom ett par adjunkter. Bäst vore, om alla studenterna på en gång finge magisterdiplom, och alla magistrar professors-fullmakt. Att nåden så der droppvis stänker ner, ger ingen vederqvickelse: ett slagregn vore bättre. —

Till en väninna i Skåne.

Lund 1823.

Från Åbo akademie-kansler har jag fått ett mycket grannt bref i anledning af hvad jag i mitt inträdestal sagt om Gustaf III. Det är, som jag sluter deraf, en gammal Gustavian. I allmänhet tycker jag rätt väl om de gamla äkta Gustavianerna. Efter Carl XII:s död var allt mod, all tro och ära, länge en *Carolin* i Sverge; och ännu i dag är, med få undantag, all stor talang, all utmärkt duglighet, en *Gustavian*; hvilket, i min tanke, väl torde bevisa äfven så mycket för Gustaf III, som avis-skrifvarnes och de moderna frihetshjeltarnas skrik *emot* honom. Hans envælde var mindre ett politiskt än ett naturligt. Det gifves ingen stor kraft, som ej är enväldig i sin krets, liksom det ej ges någon storm, som ej blåser, eller någon örn, som ej stiger mot solen. De konstitutionella kontrollerna äro under en sådan regent antingen onödiga, eller åtminstone fåfänga; han måste lägga en despotisk ande uti dem. De äro människoverk, som ej kunna upphäfva naturens allmänna ordning; och naturen har en konstitution för sig sjelf, gillad och antagen på skapelsens stora riksdag. Jag har icke funnit någon enda stor man uti

historien, som ej varit så enväldig han kunnat i sin sfer. Konstitutioner äro egentligen regenternas fallhattar; men just därför är det så nedrigt, att det lama och barnsliga slägte, som nu styr världen, ej vill begagna dem; och jag hoppas väl, att de snart falla samteligen, och bryta halsen af sig i fallet. —

Öfver Gustaf III:s moralitet vilja vi ej disputera. Jag bör dock erkänna, att jag aldrig rätt kunnat fatta hvad man egentligen menar med den så ofta upprepade förebråelsen, att han förskände nationens seder. — Förderfvade han sederna derigenom, att han vande Ständerna från sitt mut-system, och hindrade dem att hålla sitt tänkesätt falt för en viss gifven summa rubler eller livres? Eller låg hans immoralitet egentligen i hans försök att utvidga konungamakten? Dylika försök få ej bedömmas blott moraliskt; de ha äfven en esthetisk sida. En stor inre kraft må vara klandervärd i sig sjelf; men den esthetiska storheten försonar oss dock med den moraliska afvikelsen. Det är en stor skillnad, om Napoleon eller Ferdinand VII söka souveräniteten. Konspirationer mot folkens frihet, sådana som vi nu se öfverallt i Europa, äro först då rätt afskyvärda, när de utgå från menniskor, som ej äro födda med någon kraft, som kunde berättiga dem till enväldet, eller någon älskvärdhet, hvarigenom de kunde popularisera det. Ty ingenting är vidrigare än

en naturlig vanmakt, som dock vill herrska. Det är de fulas pretention på att synas intagande; och i historien gifves ingenting vederstyggligare än dumheten, som blickar fram under nedrigheten. —

18.

Till C. G. AF LEOPOLD.*

Lund d. 17 Aug. 1825.

— — Jag bör börja med att försäkra, det jag ingalunda tviflar på uppriktigheten af Herr Stats-Sekreterarens omdöme öfver Frithiof, ty hvartill skulle det, under närvarande omständigheter, tjena att tala emot sin öfvertygelse? Både Herr Stats-Sekreteraren och jag hafva, ehuru från olika håll, redan inträdt i vår skriftestol; hvad vi säga inom det slutna gallret, det hör biktfadern derutanför, som äfven är mensklighetens fader, är vår. Jag vet ej hur hycklet skulle våga sig fram på läppar, som vänta att snart förstummas. Men just derföre bör jag ej heller förtiga min särskilta öfvertygelse i denna sak. Det gifves hos poetiska och lättrörliga sinnen ett *öferskott* af välvilja, som man är glad

* Svar på ett bref af d. 12 Juli 1825, hvori Leopold uttryckt sin förtjusning öfver Tegnér's *Frithiofs Saga*.

att kunna placera någorstädes. Der man finner någon förtjenst, vill man gerna finna *all*. Skimret från ett och annat starkt belyst ställe reflekterar vida omkring, och äfven de dunkla partierna visa sig småningom i ett förklaradt sken. Hvad som ej på detta sätt kan illumineras, betraktar man heldre som en felaktighet hos ämnet än hos författaren. Men, egentligen att tala, hvem väljer då både ämnet och behandlingen, om icke författaren sjelf? Äro de begge eller en af dem olämplig, på hvem kan han kasta skulden härför? Borde han icke sjelfmant ha afhållit sig från hvad som ej kunde lyckas honom, enligt Horatii yttrande om Homer:

"et quæ

desperat tractata nitescere posse relinquit." *

Mitt stora fel i Frithiof var, icke att jag valde mitt ämne ur den gamla sagokretsen, men väl att jag därför valde en ton och ett behandlings-sätt, som hvarken är gammalt eller nytt, hvarken antiqvariskt eller poëtiskt, utan sväfvar på gränsen mellan begge. Ty huru behandlar man ett ämne poëtiskt, om icke derigenom, att man derifrån afsöndrar allt, som hör till en främmande och förgången tid, och som nu mera icke talar till något hjerta? De hjertan, det talat

— — "hvad han ej hoppas

Måla med sköna drag, det lemnar han ute på taflan."

till, äro förmultnade; andra tänkesätt, andra känslor, äro nu gängse; det ena tidehvarfvet kan aldrig rätt öfversättas på det andra. För poésien finnes egentligen intet förflutet. Hon är ögonblickets förskönande lif, hon bär blott dagens färger, hon kan icke tänka sig det döda. Hvad det närvarande äger bäst af bildning och känsla, det framställer hon i förskönade gestalter; af verklighetens rå porfyrblock gör hon, efter omständigheterna, en urna eller en blomsterkrans. Sjelfva det organ hon nyttjar, språket, symboliserar hennes väsende, det uttrycker alltid nationens odlingsgrad, och antar derföre med hvarje århundrade ett nytt utseende. Det är ej större åtskilnad emellan Frithiofs språk och vårt närvarande, än emellan tänkesätten i hans tid och i vår. Vi nyttja ej mer det förra; med hvad rätt, eller med hvad konsekvens, använda vi då de sednare? Hvarför ligga Grekland och Rom med sina stora minnen, hvarför ligga alla forntidens mythologier med sin djupa betydelse eller med sina sköna former, bakom oss som en förstenad verld, om icke derföre, att all dikt ytterst är fonderad på dagen, eller med andra ord, att all poési måste vara modern? Jag tror mig känna det väsendtligaste både af gammal och ny skaldekoust, och har, efter min ringa förmåga, tänkt öfver bådass egenheter. Men just derföre är jag öfvertygad, att all poetisk behandling af ett forntids-ämne for-

drar dess modernisering, och att allt antiqvariskt här är ett misstag. Detta gäller icke blott om den nordiska, utan äfven om den grekiska tonen. Se till exempel på Goëthes *Ifigenia*. Hvem beundrar icke den sköna, enkla, ädla, helleniska formen? Och likväl hvem har någonsin känt sitt inre uppvärmdt af denna stenbild? Den flyttar oss icke, som poésien bör, från jorden till himlen, utan endast från Norden till Grekland. Ingen lefvande ande är inblåst i denna näso, de stirrande ögonen se på mig utan lif och rörlighet, der klappar intet hjerta under den grekiskt rundade marmorbarmen. Det hela är ett misstag, oändligen skönare än *Frithiof*, znen likväl öfver samma konst-åsigter. Grekerne sade, att sångmön var *Minnets* dotter; men detta gäller endast det materiella, sjelfva ämnet, som öfverallt är likgiltigt. Frågan är här om behandlingen; och hvar denna faller in i det antiqvariska, der har hon förfelat sitt ändamål, der framställer hon, som *Frithiof*, endast nybyggda ruiner. Dylika konststycken få också aldrig någon popularitet. Poésien är likväl till sitt innersta väsende en populär konst. Ett poëm, som den bildade allmänheten ej fattar, är just derigenom misslyckadt. All poësi måste i denna högre mening vara folks-poësi. Pope har sagt om publiken:

"He can not criticise, but he can sleep;"

och det är en rättighet, som han aldrig låter betaga sig. Endast de konstefarne hålla sig vakna, under det de demonstrera författarens skicklighet att drapera — fikonalöfven. Men de för-gäta, att alla fikonalöf hänvisa på ett ursprungligt syndafall, det vill säga, på ett missbruk af den fria viljan.

Härmed må nu vara huru som helst, Frithiof må, i dessa och andra afseenden, vara så felaktig man behagar, *en* stor effekt kan han dock berömma sig af, den nemligen, att han föranledt ett sådant bref, som det jag af Herr Stats-Sekreteraren emottagit. Jag läser det ofta; och fast jag tänker olika, hvad innehållet angår, beundrar jag dock alltid ånyo dess skönhet, och älskar den välvilja, som förestafvat det. Jag vill testamentera det åt min son; och när snart mitt namn är förgäta, skall han trösta sig med detta bref, och säga: "så tänkte ändå Leopold om min fader."

19.

Till F. M. FRANZÉN.

Lund d. 13 Nov. 1825.

Det är så länge sedan jag skref dig till, bäste Franzén, att jag skulle blygas för min försummelse, om icke min sjuklighet till kropp och själ ursäktade mig. Alltsedan i somras har

jag sällan skrivit andra bref än embetsbref. Jag har förlitat mig på mina vänners öfverseende snarare än på andras, och hoppas att ej hafva misstagit mig. Det är i dag min födelsedag; jag vill fira den med att skriva till dig, som jag ändå bland mina vänner mest älskar och värderar. Det är min 43:dje födelsedag. Jag har således längese'n passerat landthöjden i lifvet, der vattendragen dela sig. Man blir med hvarje år sämre och sämre, den ena stjernan slocknar efter den andra, utan att likväl solen går upp; man dör småningom och till hälften. Derföre borde blott barn och ynglingar fira sin födelsedag med glädje; vi, som gått in i årens dal, som med hvarje steg blir allt mörkare och kallare, göra rätt i att fira den med — griller. Herodotus, om jag mins rätt, berättar, att ett folkslag — jag tror Egyptierna — gret på en människas födelsedag och gladdes endast på dödsdagen. Men plägseden var icke så oriktig, när man nemligen passerat ækvatorn i menniskolifvet. Hvad som särskilt förstämmer mig i dag är äfven den omständigheten, att denna födelsedag är den sista jag tillbringar i Lund, ty till våren flyttar jag. Jag har här lefvat i tjugusex år, jag har här ännu en och annan kvar af ungdomsvänner och akademi-kamrater, mitt hjerta har växt fast vid Lundagård. Jag kommer till ett främmande folk, der ingen känner mig, ingen förstår mig, ingen ursäktar

mina öfverilningar och svagheter. Sjelfva mitt rykte skadar mig:

— — — *die Augen*

der Eifersucht und Neugier ruhen auf mir.

Jag emottar ett stift temligen desorganiseradt. För att uträtta något, är jag nödsakad att vidtaga åtgärder — och jag har redan börjat dermed —, som skola utropas för despotiska, eller förklaras ur ett barnsligt nyhetsbegär. I fordna dar satte jag mig öfver allmänhetens omdöme, och gick min väg rättfram, obekymrad om mobben; men jag har icke mera min förra tillförsigt och kraft, jag är nerfsvag och hypokondrisk och förstämd, jag börjar att begripa hvad människofruktan kan betyda. Och likväl är detta ingalunda mitt enda, icke ens mitt största bekymmer. Jag har haft och har andra. Men natten tiger och grafven är stum: deras syster, sorgen, bör göra som de. Derföre — nog härom.

Mitt omdöme öfver täflingskrifterna hade man visserligen ej behöft inhämta: den saken förstår ju du och Leopold och Wallin bättre än jag. Hvad *Fosterlands-känslan** angår, så äro vi väl alla ense både om poëmens fel och förtjenster. Till de sednare räknar jag i synnerhet en ren, mild, nästan idyllisk ton, och en verkligt klassisk enkelhet. Jag blir glad,

* Poëm af K. A. Nikander, belönt af Svenska Akademien 1825.

när jag hör sådant, helst nu för tiden; ty här är för mycket buller och bång i vår poësi, ett trummetande som på en vaktparad, en effekterad kraft, som gerna ville vara nordisk, men egentligen endast är skryt, är Plauti feghjertade *miles gloriosus*. Det är skönt, när Thor ljungar, äfven i dikten; men theaterblixtar äro mig vidriga, nästan ännu vidrigare än de sentimentala tårpilarna, som stodo och greto öfver det tomma metafysiska Intet, men hvilka nu lyckligtvis tyckas ha torkat ut. Vi böra derföre göra rättvisa åt dylika, nu mera sällsynta återgångar till ett bättre, renare, menskligare manér. —

I ett af dina bref har du sagt mig, att man klandrade mitt tal i Jönköping såsom hierarkiskt. Det vore underligt, om en eforus, som gör sin tjänst, ej hade rättighet att säga till skolpojkarne, att han ämnade hålla efter dem. Jag har gjort mer än det: jag har sagt lärarne detsamma. I Wexiö t. ex. examinerade jag sjelf nästan dagen igenom, och sade, dels privat, dels publikt, lektorer och lärare hvad jag tänkte om deras skicklighet. Sådant är helsosamt, är äfven nödvändigt, vid en undervisningsanstalt, som så länge saknat all verksam tillsyn. Visserligen ådrager mig detta ovänskap; men jag lofvar dig att, innan jag varit ett halft år i Wexiö, skall det ej finnas, så förstämd och sjuk jag än må vara, något annat parti, i konsisto-

rium åtminstone, än mitt. Det ges ett enkelt medel att alltid få rätt, nemligen att *ha* rätt, eller åtminstone visa att man *vill* det. Jag respekterar, så mycket som någon annan, andras rätt och öfvertygelse; men genom stränghet i början besparar man sig mången ledsamhet i framtiden, despotismen är öfverallt helsosam der den ej missbrukas; det första hos all styrelse är att veta hvad den vill, och ej låta förrycka sig ur banan. Jag bör bekänna alla mina missgerningar. Jag har under mina resor, som blott omfattade halfva stiftet, hållit åtta Biskopsförhör och utdelat varningsgrader till protokollet; jag har, utan föregående dom och ransakning, om ej afsatt, dock suspenderat ovärdiga prester. Jag vet, att man i Stockholm, der man ej har annat att göra, roar sig med att utsprida, det egentliga orsaken till mitt dåliga humör är den, att jag, fast för sent, märker att Biskops-embetet är mig för högt och djupt, att *successio apostolica* ej velat slå an på mig, som olyckligtvis föraktar allt hyckel, att en poët aldrig duger till embetsman, att embetsmannalifvet har sin egen ordenshemlighet, nemligen den andeliga fattigdomen, och att man, helst för de högre platserna, är odulig, så framt man ej är ett methodiskt fä: en sak, som jag medgifver till en stor del har erfarenheten för sig. Huruvida nu allt detta slår in på mig,

kommer väl tiden att visa; men *min* tanka om Biskops-embetet bör jag i korthet säga dig.

En Biskop är chef för presterna i sitt stift. Men presteståndet är nu mera ingenstädes i Sverge hvad det borde vara, hvad det, till en del åtminstone, fordom varit. Två ting utgöra presten: nit och bildning. Hvad det första angår, så är det en verklig nådeverkan, som måste komma ofvanifrån: vi kunna därför ej göra annat än bedja Gud, att han måtte gifva oss sjelfva och andra sin heliga anda. Reformationen, som i så många andra afscenden, t. ex. i dogmatiskt, var blott polemisk, och antog mycket endast derföre att det var den raka motsatsen till catholicismen, förändrade äfven, efter samma grundsatser, presterskapets verkningskrets och bestämmelse. I stället för katholska prelater och munkar, som voro söndrade från nationen och endast genom ett theokratiskt band hängde tillsammans dermed, uppkom ett populärt presterskap, som endast utgjorde den *lärande* delen af folket, folkets eget religiösa medvetande, att jag så må säga, icke utom men inom det. Deraf vårt löningssätt — i naturalier, våra boställen, religionens *indelningsverk*, med ett ord, hela det sköna, patriarkaliska elementet af ett protestantiskt presterskap. Detta är förträffligt, är det enda och rätta, så länge ännu sederna äro enkla, och presten kallas och är *kära far* inom sin för-

samling, så länge han ännu, icke blott genom helgden af sitt kall, utan äfven genom öfverlägsenheten af sin bildning, kan bibehålla den öfvervigt, som anstår en lärare. Men, med förändrade tider och seder, äfventyrar han lätt att förlora den och sjelf bli en bonde, så snart han ej har något, som i den hallärda och mångkunniga tiden håller honom uppe öfver folket. Vi ha för denna afsigt inga rikedomar, ingen rang, inga präktiga religions-ceremonier, som katolikerna: jag ser åtminstone för min del intet annat medel härtill än en högre, icke blott theologisk lärdom, utan äfven profan och populär bildning. Så länge presten ej är den lärdeste i sin församling, så länge han är främmande för något, som ingår i den allmänna bildningen, blir han sjelf, och med honom den lära han förkunnar, öfversedd och föraktad. Hvaraf kommer det annars, att de så kallade bildade klasserna så gerna roa sig på prestens bekostnad, ja på religionens egen, om icke deraf, att de känna sin öfverlägsenhet öfver honom i dagens, låt vara ytliga, men dock oumbärliga odling? Med den ultraistiska kristendom, som nu börjat komma på modet, med uppkökningen af dogmer, som hvarken förekomma i Bibeln eller i förnuftet, afhjelpes icke det onda; men väl kunde det, åtminstone till någon del, afhjelpas derigenom, att presterne ställdes på
den

den plats i afseende på tidens kunskaper, som de fordom innehåft. Ett kristeligt sinne, utan all lärdom, är tillräckligt för åhöraren, men ingalunda för hans lärare. Derföre är mig ingenting vidrigare än en okunnig prest: det är som en blind målare, eller en halt dansmästare. Att nu, så vidt möjligt är, afhjelpa okunnigheten inom ståndet, detta är det mest trängande behofvet för dagen, härpå måste Biskopen väsendtligen arbeta. Derföre borde ingen komma i fråga till Biskop, som ej har eller kan skaffa sig ett litterärt namn, och har någon energi för att göra sitt exempel gällande inom ståndet. Det är sannt, man kan ej hoppas att uträtta något väsendtligt, så länge våra akademiska institutioner äro som nu, och i synnerhet seminarierna, som borde vara en praktisk inrättning, der man utöfvade den teori, man förut inhämtat, nu tillika måste utgöra den enda theoretiska bildningsanstalten för våra prester, hvarigenom händer att desse, åtminstone i *humaniora*, komma okunnigare ifrån akademien än de reste dit. Genom skärpta prest-examina hjälptes heller ingenting, ty gudstjensten måste upprätthållas, och man får ta hvad dagen gifver. Det återstår således ingenting annat än att söka förmå de unga presterna att, sedan de redan inträdt i embetet, inhämta hvad som blifvit försunmadt förut, och lära sig något på

landet, sedan akademien afsagt sig besväret dermed. Problemet är icke lätt, men jag gör, och skall göra, hvad jag kan. Till en början är jag sysselsatt att organisera läs-sällskaper der det låter sig göra; naturligtvis i en liten skala: man kan ej hålla mer än en eller högst två utländska litteratur-tidningar, men alla Svenska böcker af något vetenskapligt eller vittert värde skola förskrifvas. Vidare ämnar jag att hvarje sommar utsätta läs-möten i hvarje härad, der jag antingen sjelf, eller genom tillförordnade, examinerar det yngre presterskapet i saker, som jag året förut uppgifver. Det förstås af sig sjelf, att de theologiska studierna härvid ej få förgätas: de äro nödvändiga för en prest, och måste utgöra basis för hans bildning; men de profana och humanistiska få ej heller förgätas, dels för deras eget värde, dels äfven derföre, att på deras kännedom beror i synnerhet medelståndets omdöme öfver sin prest. Jag inser väl, att allt detta ej kan verka annorlunda än långsamt. Jag inser äfven, att det i början kommer att utskrikas som onödigt nyhetskrämeri, både bland prester och lekmän. Men är saken riktig, så aktar jag icke på skriket; hvad jag vill, det vill jag, och jag råder ingen af mina prester att försöka ett motstånd. Mycken tid och besvär kommer äfven detta att kosta mig: men dels tror jag ej, den är förlorad, dels kan man spara in den från andra mindre väsendt-

liga sysselsättningar. Prestmöten t. ex., såsom de nu anställas, äro, åtminstone i litterärt afseende, utan all nytta. Vid de så kallade Biskopsvisitationerna, ser det ofta ut, som det väsendtliga dervid vore kalaset: de skada magen mera än de gagna församlingen. Endast för kyrkotuktens upprätthållande kunna de någon gång vara af nöden, men på de flesta ställen kunna och böra de af häradsprostarna förättas. Med embetets mekaniska sida, de periodiska konsistorialgöromålen, hvarför så många Biskop tyckes lefva uteslutande, ämnar jag befatta mig så litet som möjligt. Polhem föreslog redan i förra seklet att hålla staten, för billigt pris, tillhanda en mekanisk uppfinning, som gjorde både bättre och fortare allt det samma, som postmästare, bankokommissarier och flere dylika embetsmän nu uträtta. En skrifmachin för våra konsistorier, kollegier och domstolar vore äfven väl att önska. Hvad som är fabrikmässigt borde ej behandlas annorlunda; men en sådan machin uppslukade också dryga sju åttondelar af den reputation för embetsmannaskicklighet, som nu så mycket omtalas. Nu gå skrifmachinerna på två ben och avancera, efter tour och anciennitet, till statens högsta embeten. — Jag hoppas alltså få tid öfrigt, helst de långa vintrarna, för litteratur och poësi. Eforal-göromålen äro likväl väsendtliga, och gå vintern igenom. Lyckligtvis är dock skolverket, allt sedan Wallqvist's tid, i temlig ordning.

Förlåt mig, bäste Franzén, att jag i denna sak råkat att vara så vidlyftig; men jag borde någorlunda utförligt meddela dig mina tankar i denna fråga, dels derföre att jag sätter värde på ditt omdöme framför andras, dels derföre att jag vet, det du af själ och hjerta är prest. Troligtvis kommer jag att i början begå många misstag; men är endast principen riktig, så korrigerar erfarenheten dess användande med tiden. Frukta ej heller för mycket för öfverilningar: jag är väl obetänksam i umgänget, men när det gäller något allvarligt, plär jag betänka mig mer än man i allmänhet tyckes tro. Det är sannt, att jag gerna går den kortaste vägen, och hatar formalitets-vettenskapen, och vågar allehanda, men jag kan också våga mer än många andra, emedan man temligen allmänt är öfvertygad att jag åtminstone vill det rätta. Vore jag endast frisk och stark och frisinnad som fordom; men helsa och lynne stå i Guds händer. —

Hvad jag kunnat skrifva till Leopold om dina "predikningar," som jag då ej ännu sett, påminner jag mig icke nu; men att jag, i allmänhet, i fråga om predikningar, icke är alldeles af samma tanke som du, tror jag mig förut ha sagt dig. I religionen, liksom i poësin, ser jag gerna bevingade genier: jag önskar gerna, att de må lyfta oss ett godt stycke öfver jorden, jag har svårt för att fatta huru

detta skall ske — åtminstone kan jag ej göra det — utan en viss spänning i sinnet, som äfven förräder sig genom sjelfva uttryckets högtidligare och mindre vanliga form. Detta förtager ingalunda enkelheten, den hör just tvärtom der-till; ty allt det höga är i sin natur enkelt. Jag stöter här på en anmärkning, som jag redan ofta gjort dig, i afseende på dina poëmer och den stundom något familjära tonen deri. Du är af naturen *hemmastadd* i den poëtiska världen, dit vi andra först måste *svinga oss upp*; det är ditt vanliga arbetsrum, och der tycker du icke att du behöfver kläda dig. På samma sätt är det äfven i religionen: du är född på dess höjder, du vet icke hur man kan lefva längre ner. När du talar om det himmelska, talar du blott din själs modersmål; vi andra yttra oss vid sådana tillfällen endast i öfversättning. Men jag fruktar, att icke alla förstå rätt ett sådant språk, eller kunna fatta hvarifrån det kommer. Jag fruktar, att de fleste åhörare behöfde litet mera rhetoriska retningsmedel, litet mera språk-poësi för att väckas och röras. Jag vet icke, om jag skrifvit detta eller något dylikt till Leopold; men jag vet säkert, att det var och är min mening.

Hvad bröllopsverserna* till W. angår, så voro de, som alla dylika, en bagatell; jag vet

* Se tredje bandet, sid. 280.

icke hur ni fått dem till Stockholm. Men, kära du, hvad skulle *biskopliga* verser egentligen vilja säga? Förmodligen en brudpsalm? Om den biskopliga, ja sjelfva den presterliga värdigheten lära vi väl tänka något olika. Jag tackar Gud, när jag någon gång kan vara glad och uttrycka det i vers eller prosa; jag gör mig icke en gång något samvete öfver ett lyckadt skämt, äfven om det skulle ha afseende på brudsängen. Allt pruderi — och annat är ofta ej den presterliga värdigheten i umgänget — är mig förhatligt, väl äfven föraktligt. Umgänget är mig, liksom poésien, en fri konst. Allt har sin tid, sade redan Salomo. Jag slösar ej gerna bort mitt allvar, förrän det behöfves. När jag går för altaret, tar jag biskopskåpan på; men icke sitter jag till bords i henne. Mina vänner mena väl, då de förmana mig till gravitet; men det är sällan jag kan eller vill följa deras råd. Icke vill eller bör jag visa mig annorlunda än jag är, derföre att jag händelsevis fått ett stift. Man får hålla mig till godo, sådan jag är. Jag kan verkligen icke, vill icke en gång, byta om skinn. Vore jag af naturen surmulen och gravitetisk, så skulle jag ej draga i betänkande att, äfven som prest, visa mig sådan, men det skedde icke derföre å embettets vägnar. Nu då jag är, eller rättare varit, stämd för umgängesglädje eller frivolitet eller gudlöshet, som det lär kallas i Stockholm, tyc-

ker jag, att jag äfven bör visa *det*, såsom ett fullkomligt *ᾠδιαφορον*. Det är detta, som jag en gång för alla trott mig böra prevenera dig och mina öfriga vänner om.

Jag hade ännu mycket att skriva om, i synnerhet om *Julie*¹, hvarmed jag gjort närmare bekantskap, och älskar henne allt mer och mer. Men mitt bref är redan alltför långt: min hustru har, som jag ser, mig ovetande, bjudit främmande på min födelsedag, och jag måste sluta.

20.

Ur ett bref till en vän i Stockholm.

Lund d. 22 Jan. 1826.

— Jag skulle nästan vara frestad att bli min egen beundrare, och tro, att stycket² verkligen innehöll något märkvärdigt, när jag från flera håll hör sammanstående omdömen till dess fördel. Men min bestämda tanke om saken, grundad på skäl, som här vore för vidlyftiga att anföra, har jag biktat både för Leopold och Brinkman. Men de behandla mig, som en ung biktfar behandlar en botfärdig Magdalena: de icke blott absolvera mig, utan söka bevisa mig, att synden är både förlåtlig och skön, göra väl

¹ *Julie de S:t Julien*. Poëm af Franzén.

² Frithiofs Saga.

äfvén, liksom han, hvad de kunna, för att för-
må mig att synda ånyo. —

21.

Till F. M. FRANZÉN.

Tufvan d. 23 Febr. 1827.

Jag skickar dig här igen fjerde och femte sångerna af *Mötet vid Alvastra*. För dessa sånger behöfver du hvarken frukta mitt eller någon annans omdöme. De innehålla ett galleri af idylliska taflor, sådana som endast du kan teckna dem. Den blinda gummans förtröstan till Gud, hunden med sitt kärleksbref af löf i munnen, Svante och Margareta på kullen under hängbjörken, den återkomne älskaren, som vattnar blommorna åt sin trolösa, Sophies visa, hvars rörande elegiska skönhet ännu mera förhöjes genom afbrottet med sångerskans lättfärdiga pigkarakter, — det är en tårpil, som växer på en dansplan, — Mariebilden på Susenborg, bondgården på Omberget: detta och mycket annat måste oemotståndligt gripa hvarje rent och oförderfvadt sinne, och hör till det slags poësi, som är en aftonrodnad af paradiset. Berömligt är äfvén det poëtiska förstånd och den omtänksamhet, hvarmed du på förhand antydt möjligheten af en förbindelse mellan Svante och Märta Leijonhufvud, och som måste utgöra den

svåra knuten i poëmet. Berömlig äfven den gedigna och klassiska enkelheten i språk och framställning, som nu en gång för alla hör, icke blott till ditt poëtiska *manér*, utan till ditt *väsende*, och som är att jemföra med en skönhet, som försmår, icke blott smink, utan äfven alla vanliga prydnader, och likafullt drar allas hjertan till sig, utan att sjelf veta derom. Men jag fruktar, att det fordras mera öfvade och klar-synta ögon, än som kunna påräknas hos mängden, att göra full rättvisa åt denna enkelhet, och igenkänna den poëtiska gestalten under den okonstlade drägten. Vi äro nu en gång vana, att betrakta poësin mera som en *boklig* än som en *skön* konst, och att se sånggudinnan i styfkjortel, ehuru den enkla grekiska drägten otvifvelaktigt är både naturligare och vackrare. I sammanhang härmed, och då du visserligen ej önskar att jag berömmar utan inskränkning, så underställer jag dig sjelf, huruvida ej någon gång kammarjungfrur, gummor och allmoge äro alltför pratsamma, och jollret för *omständligt* i poëmet, eller, med andra ord, om icke det naturliga närmar sig det hvardagliga mera än som vederbör. Jag inser visserligen att tonen i *Alvastra* går, och bör gå, flera toner inunder den, som råder t. ex. i din *Gustaf Adolf* och din *Julie*; men måne icke ändå poësin, med undantag af den rent komiska, fordrar ett slags adelskap i språket, svårt att förena med det alltför bor-

gerliga, som väl mera hör till lifvet än till konsten? När man har, som du, en englaröst, tycker jag, att man bör höja den, och ej tala alltför lågt. Men det är möjligt, att det beror blott på mitt enskilda tycke, om ett och annat ställe i detta afseende syns mig felaktigt. — Mötet mellan Sture och Dacken på Ingelstads högar hade lätteligen kunnat, om ej bordt, mera utmålas och objektiviseras. Vore Dacke i poëmet annat än en bifigur, så skulle jag äfven önskat, att han blifvit framställd med något mera storhet och ädelhet, vare sig som härförare eller som svärmare: dels emedan detta är efter historien, dels emedan Gustaf Wasa sålunda haft en värdigare motståndare. — Att Svante, vid underrättelsen om sin fästmöes trolöshet (ty trolöshet är och blir Margaretas uppförande, huru det också framställes, likasom Ingeborgs i Frithiof; men det är omöjligt, till och med i poésien, att ge fruntimren någon annan märkvärdighet), icke röjer någon harm, om ej mot henne, åtminstone mot kungen, utan endast sörjer som en förstämnd trumma: detta, om också motiveradt på hans värn och beundran för den store kungen, torde dock likväl för mången synas en resignation, som är mera kristlig än naturlig hos en förälskad yngling och en förolämpad riddersman. Men skalderne, äfven de störste, smitta ibland sina hjeltar med sin egen karakter, och af detta skäl har du lagt mycket,

kanske för mycket, af din egen evangeliska blidhet i Sturens hjerta. — Dock, detta är allt idel recensent-anmärkningar, mera passande för H—d än för mig. Skulle också något deri vara ej alldeles ogrundadt, så hindrar det likväl ingalunda ditt poëm att, i det hela, vara ett mästerstycke af rörande idyllisk skönhet och träffande historisk sanning, i målningen af en hel tidsålder. Det sednare är äfven *Julie*, men det historiska intresset är der mera universellt och, så till sägande, kosmopolitiskt, emedan fransyska revolutionen är och blir den egentliga roten, hvarur verldshistorien hädanefter kommer att växa upp, i Europa åtminstone: hvaremot Gustaf Wasas tidevarf har en mindre vidsträckt, men också för oss kärare betydelse, och ligger vida närmare våra Svenska hjertan. Måla derföre ut din tafla med friskt mod, och låt inga, grundade eller ogrundade, detalj-anmärkningar uppehålla dig ifrån att fullända det hela. I afseende på versifikationen, så är du väl deri allas vår mästare; men äfven som lärjunge måste jag bedja dig att undvika de stumma, följakteligen falska rimmen på artikeln, som för mitt öra bortskämma den skönaste, jag vill ej säga vers, men bild och tanke. —

22.

Till Biskop C. F. AF WINGÅRD.

Wexiö d. 28 Januari 1830.

— Till riksdagen kan jag verkligen icke återkomma. Min närvaro i stiftet kan väl vara

mindre nödig, men mina egna affärer, bruljerade som de äro, fordra ovillkorligen att jag är hemma. I Stockholm hvarken kan eller vill jag uträtta något. Stiftet är tillräckligen representeradt. — Jag har dessutom Konungens allernådigste permission, och det skulle vara vanvördnad, om jag ej begagnade den. Man hoppas ju dessutom, att i Mars månad allt är slut, *till och för* landets bästa. Då jag i öfrigt ingen verksam del tagit i öfverläggningarna, så är det emot mitt samvete att, genom underskrift å riksdags-beslutet, söka tillvälla mig någon del af den ära, som oafkortad bör tillkomma herrarna. Ursäkta derföre, att jag icke kan åtlyda ens *din* vänskapsfulla kallelse. —

23.

Till densamme.

Östrabo d. 29 Dec. 1830.

Jag har varit illa sjuk, och derunder haft tillfälle att betänka mina synder. Bland dessa har jag flera att afbedja äfven emot dig. Först och främst min försummelse att skrifva, som väl till någon del kan förklaras af allehanda göromål, men, för att vara uppriktig, äfven, till ej så ringa belopp, har sin grund i min vanliga indolens. När man dessutom börjat att uppskjuta en sak, så är vanligt att uppskofvet

blir långvarigt, liksom gamla skulder bli med hvart år svårare att liqvidera. Men utom denna försumlighet, hvarvid alla mina vänner vant sig, har jag, i afseende på dig, äfven annat att förebrå mig, och är dig derföre skyldig en förklaring. Du har, alltsedan vår första bekantskap, vid alla tillfällen visat mig mycken vänskap, hvaremot jag kanske ej alltid svarat som jag bordt. Jag är icke misstänksam; men har man en gång bibragt mig fördom emot någon, så viker den långsamt. Om dig hade man sagt mig, att ditt allvarliga väsende egentligen blott var en del af biskopsskruden, en flik af det gamla *pallium*. Din förkärlek för det gamla och bestående syntes mig äfven misstänkt, helst den icke hos dig, som hos andra, kunde förklaras af något deficit i förstånd och kunskaper, ej heller af loj maklighet eller af ålderdoms-skröplighet. Äfven dina politiska åsigter förekommo mig alltför ultraistiska; med ett ord, jag gjorde dig i flera afseenden orätt. Härom har jag öfver år och dag varit öfvertygad, ehuru tillfälle ej varit att förklara det. Ditt allvar är, tänker jag nu, icke en embetsåtgärd, utan natur (jag säger ej naturfel). Din obenägenhet för det nya har, synes mig, sin naturliga förklaringsgrund i det haltlösa, flacka, barnsliga, som röjer sig i *flera* af vår tids innovationer, och hvilket du, som är föga äldre, men mycket klokare än jag, före mig insett. Hvad din

politiska absolutism angår, så har den väl sin fullgiltiga ursäkt i vår hundrahöfdade, och dock hufvudlösa, vinglande opposition, den jag föraktar lika så ärligt som du. Men uppriktigt högaktar jag din alltid visade konsekvens, din liknöjdhet för dagens popularitet, ditt mod att offentligen visa hvad du är, och din stora praktiska gåfva som embetsman och chef. Jag säger ej detta för att berömma dig, men endast för att ge sanningen vittnesbörd, och lätta mitt samvete från den orätt, som jag en gång gjort dig. Vi kunna alla misstaga oss; men en ärlig man erkänner sitt fel, när han insett det. — I öfrigt är väl möjligt, att det i våra naturer och derpå grundade åsigter ligger skiljaktigheter, som ej kunna förenas; men jag inser ej hvarföre vi, detta oakadt, ej kunna göra hvarandra rättvisa. Möjligtvis är det nya, jag *önskar*, äfven så väl ett hjernspöke som det gamla, du *försvavar*. Det ena kan ej *komma*, det andra kan ej *återkomma*. Om vi alltså bo i molnen begge, så låtom oss bo der som goda grannar.

Då vi sednast träffades, prisade jag dig lycklig framför mig, emedan du har *ett* bestämdt mål för din lefnad, och verkar dertill med odelade krafter. Så är det äfven; men förhållandet är tyvärr helt annorlunda med mig.*

* Ur ett annat bref till samme man: "du må besinna, att *ditt* ångfartyg har endast kyrka och skola att bogsera uppför strömmen: *mitt* måste utomdessa föra allehanda

När man skall hålla hushåll på tvenne ställen, så vanskötes det på begge, och jag duger hvarken för dikten eller verkligheten, uträttar följakteligen ingenting helt i någondera. Jag har nättopp så mycket poësi, som fordras för att ge mig afsmak för embetsmannalifvet, och jemt så mycket praktiskt förstånd, som gör mig oduglig till poësin. Derföre är jag på ingendera sidan ett helt tal, blott ett bråk mellan begge. Skall mannen uträtta något i lifvets praktiska angelägenheter, så måste han vara *totus in illis*. Säg mig ej heller, att embetet är ett andeligt. Det är det mindre än något annat presterligt kall. Som sakerna nu stå, är Biskopen väsendtligen kyrkans och skolans polismästare. Den enda andeliga sida, ett Biskops-embete i Sverge kunde ha, vore den theologiskt vettenskapliga; men deri får man icke yttra sin mening, får ej ens ha någon annan än den, som för trehundra år se'n förestafvades. —

Vid Jubelfesten hade jag ämnat att ge ut något, men sjuknade förut och hindrades derigenom icke blott härifrån, utan äfven från en vida väsendtligare pligt, nemligen att ge middag. Emedlertid talades allehanda både på Svenska och Latin; men åhörarne gjorde vid detta tillfälle som Hottentotterne: när de ej få något att äta, så sofva de i stället.

speljakter och flöjtskepp i släptåg med sig, och derföre går det också långsamare.”

Med konsistorium är mitt förhållande vän-
skapligt, och här finnes nu mera ej en skugga
af opposition, så att jag ofta skulle önska litet
mindre samdrägt; ty ansvaret hvilar nu på mig
ensam. —

24.

Till OLOF MYHRMAN.*

Östrabo d. 20 Mars 1831.

Jag tackar dig för ditt stränga bref, hvars
välmening jag ingalunda misskänner. När du
är förstämd, säger du, sätter du dig till skrif-
bordet. Men skrifer du då poëmer eller — be-
tänkanden? Det sednare kan *jag* äfven, och
har nu på en tid ofta måst göra det; men
icke det förra. — Det är visserligen illa, att jag
ingenting kan utgifva; men icke för berömmets
skull, ty därför har jag aldrig haft något sinne,
och om mitt namn förgätes ett par år förr eller
sednare, så är det mig fullkomligen likgiltigt. Icke
heller för publikens skull, ty jag står dock icke
i dess tjenst: jag har tjent ut mitt år, uppburit
lönen, och vi äro qvitt. Men det är illa för
mig sjelf och de mina, som väl behöfde någon
inkomst af mitt arbete. Att skriva för bröd,
låter

* Skaldens svåger, den af honom (*fjerde bandet*, sid. 94)
besjungne.

låter sig göra; men Gud nåde den, som skall *dikta* därför. Hvad han på detta sätt frambringar förfelar just derigenom sjelfva det ändamål, hvarför det företogs, emedan ingen hvarken vill läsa eller köpa det. Under sådana omständigheter ser jag intet annat att göra, än att med tålmod afbida tiden, tilldess anden kommer med lust och förmåga: att *branlera* sig till dem är ett fåfängt försök. Komma de icke af sig sjelfva, så komma de säkerligen ej genom föresats och arbete. På andra sidan bör jag ingalunda neka dig, att jag är indolent; men det är naturfel, som jag alltid haft, och som ej verkar mera nu än förr på min rimmargåfva. Möjligt också, att denna nu är alldeles uttorkad, och jag får då tacka för godt sällskap: dock förefaller det mig alltjemt som detta mitt förnedrings-tillstånd ej skulle vara beständigt. Tiden får visa det.

35.

Till en barndomsvän.

Östrabo d. 22 Dec. 1833.

Ditt sista bref har mycket glädt mig. Att vara hågkommen af gamla ungdomsvänner och släktingar ger alltid en angenäm känsla, och ju äldre, sjukligare, förstämde man blir, ju högre

skattar man äfven sin ungdoms minnen. Kunde träden längta, så är jag öfvertygad, att de i löffällningen mest tänkte på våren. I löffällningen äro vi nu begge, jag åtminstone, ehuru några år yngre än du, och derföre voro mig de vänskapsfulla underrättelserna om dig sjelf och de dina dubbelt kärkomna. Du har dessutom genom denna skrifvelse samlat glödande kol på mitt hufvud; ty jag påminner mig ännu med blygsel, att jag, för flera år sedan, lemnat ett af dina bref obesvaradt. Men dels är jag i allmänhet en trög korrespondent, dels fick jag brefvet under riksdags-bullret, der man väl ingenting gör, men dock alltid är sysselsatt och förspridd; och när jag äntligen kom hem och i ro, var det för sent att svara. Nu har jag derföre beslutat att åtminstone ej låta året gå ner öfver min försummelse. —

Prestmöte har jag ännu ej kunnat hålla. I fjol somras var det utsatt, men då kom min svåra sjukdom emellan. Denna sjukdom, som sitter i lefvern, är hos mig redan mångårig, ehuru den först i sednare år blifvit utbildad. I början förgingo flera år mellan hvart anfall, och om jag eller doktorerna då vetat hvare det onda bestod, hade det kanske kunnat botas. Nu är det fixeradt, och blir otvifvelaktigt förr eller sednare min död. Sistlidne sommar, nemligen 1832, hade jag fem eller sex särskilda anfall, af hvilka några voro så våldsamma, att man

tviflade på mitt vederfående. Alla doktorer tillstyrkte enhälligt en resa till Karlsbad¹ i år. Jag for derföre djupt in ibland Böhmska bergen till den prisade underkällan, fann också der 3 à 4000 narrar från alla Europas väderstreck församlade. Det gifves i Tyskland två slags charlataneri, nemligen ett till lands och ett till vatten: till det sistnämnda hör, i min tanka, Karlsbad. Åtminstone verkade vattnet på mig icke lösande, som det borde. Jag har också i höst haft ett nytt anfall af min gamla sjukdom, som väl var lindrigare, men dock bevisar, att det onda är qvar. Sjukdomen är således obotlig. Endast någon *Galgenfrist* kan vinnas genom sträng diet,² mycken rörelse, och frihet från alla sinnesrörelser. De tvenne förstnämnda föreskrifterna söker jag att uppfylla; men den sistnämnda innefattar en vanlig medicinsk tanklöshet, då den ökade sinnesretligheten, som skulle botas, just är ett af sjukdomens väsendtligaste och svåraste kännemärken. — Ehuru således min resa för sitt egentliga och väsendtliga syftemål var förfelad, var den mig dock i andra afseenden intressant. Man visade

¹ Om en sådan resa hade han förut yttrat: "Nyttan är tvetydig, men kostnaden säker. Jag unnar ej de absoluta Tyskarna någon förtjenst, och föredrager att dö i mitt eget land, helst det kan ske för bättre köp."

² "En diet, som i det närmaste liknar konung Nebukadnesars på gräs och vatten" — yttrar han en annan gång.

mig öfverallt mycken, stundom för mycken och genant höflighet, och jag hade tillfälle att få åskådligt begrepp om mycket, som jag förut endast kände dunkelt och oredigt. Af Preussiska ministern för ekklesiastik-ärenderna hade jag bref, som för mig öppnade alla slags läroverk i riket, dem jag alltså kunde betrakta så noga jag ville. Naturligtvis gjorde jag äfven flera bekantskaper af intresse. Till dessa räknar jag i synnerhet bekantskapen med General Skrzynecki och flera af de polska revolutions-hjeltarne, som jag träffade i Karlsbad: äfven kronprinsen af Preussen, som bjöd mig till sig på Saussouci, och är en liflig och genialisk natur, ehuru nu mera mycket opopulär i Preussen. Dessutom förstås af sig sjelf, att jag lärde känna flera lärde, helst filologer, poëter och theologer. Af de sistnämnde, som mest torde intressera dig, vill jag nämna några.

De Wette, som du efterfrågat, är professor vid det nya universitetet i Zürich, och jag kunde alltså ej träffa honom. — Schleiermacher såg jag nästan dagligen i Berlin, var äfven hos honom på en stor middag, som han anställde för mig. Sitt första rykte gjorde han genom sin öfversättning af Plato, som anses för klassisk i Tyskland, men ännu ej är fulländad. Som predikant är han äfven mycket berömd, men jag har icke hört honom. Han har äfven skrivit allehanda i den så kallade högre eller kon-

jektural-kritiken öfver Nya Testamentet, med de vanliga resultaten af tvifvel på böckernas authenti. I öfrigt är han en stor och skarpsinnig dialecticus, och hör till Schellingska skolan, som dock nu är undanträngd af den Hegelska. Hvad hans *Glaubenslehre* angår, så känner du ur "kvartalsskriften" * de ledande idéerna deri. Boken är mycket hårdläst och mörk, och, ehuru jag längre tid sysselsatt mig dermed, är dock ännu mycket deri dunkelt för mig, och hvad jag förstår tillfredsställer mig föga. Men Schleiermachers personlighet är högst änskvärd och intressant, och, ehuru öfver sextio år, bibehåller han dock ännu all ungdomens liflighet. På återresan träffade jag honom icke, emedan han då var rest till Sverge. — I Berlin träffade jag äfven Neander, den berömde historikern. Han är född Jude, till lynnet skygg och dystert, i sällskap, dit han sällan går, högst förlägen, och till sitt yttre ser han ut som en bondkaplan eller klockare. — Vidare Marheineke, en Hegelian, som användt den så kallade dialektiska pantheismen på theologien, i sin dogmatik, hvilken af denna skola anses för symbolisk. Mannen föreföll mig, liksom de fleste Hegelianer jag träffade, inbilsk och inskränkt. För det akademiska föredraget hade han ingen talent. Jag hörde både honom, Neander och Schleier-

* "Theologisk kvartalsskrift," utg. af Reuterdaahl och Thomaner.

macher föreläsa, och häri är den sistnämndes gåfva förträfflig. Dessutom äfven Steffens, Norrmannen, naturfilosof, men som läste öfver religions-filosofi, efter Schellingska grundsatser. Det är en högst genialisk och älskvärd man, men derjemte mycket excentrisk. Med honom lefde jag mycket, och han var äfven med mig på Sanssouci. — I Leipzig träffade jag Winer och Ilgen, i Halle Ullman, som utger *Studien und Kritiken*, en berömd theologisk journal. Han är till sitt väsen snarlik vår Franzén. Dessutom Thilo, Rosenkranz, med flera theologer. Wegscheider var rest till Danmark, der hans dotter är gift med en pastor, och Gesenius, orientalisten, var så illa sjuk, att han ej kunde emottaga någon. Utom dessa theologer gjorde jag äfven personlig bekantskap med flera andra berömda män, såsom Tieck i Dresden, de la Motte Fouqué i Halle, Krug, filosofen, och Herrman, filologen, i Leipzig m. fl. Resan var mig alltså i flera afseenden intressant, men också dyr, och, som jag redan nämnt, förfelad i afseende på sitt egentliga ändamål.

Riksdagsmän för stiftet äro nu valda. För egen del har jag begärt permission, åtminstone till en blidare årstid, och hoppas erhålla den, då jag bifogat läkarebetyg. Jag älskar hvarken Stockholm eller riksdagar. Det förra, ett melanting mellan Sodom och Abdera, en stor småstad, har länge varit mig förhatligt; och för

riksdagen har jag hvarken lust eller gåfvor. Af finanserna, som nu mest komma i fråga, förstår jag så litet, som om jag vore ordförande i Banko-utskottet, och det ömkeliga, oredliga sätt, hvarpå landets angelägenheter behandlas vid riksdag, är ohelsosamt för en gallpatient som jag.

Men — mitt bref är redan för långt. Farväl alltså för denna gång! Lycka till det nya året! Måtte det göra oss alla, om icke lyckligare, dock ädlare och bättre! Skulle det vara det sista för mig här på jorden, så tänk, bland andra döda, som haft dig kär, äfven då och då på mig.

26.

Till Biskop C. F. AF WINGÅRD.

Östrabo d. 22 Mars 1835.

Den så mycket beprisade Schleiermacher har aldrig intresserat mig som författare, ehuru han som människa var en bland de älskvärdaste, jag nånsin lärt att känna. Men jag har intet sinne för hans hårfina skarpsinnighet, eller hans beundrade dialektik, ett anatomiskt præparat af Platos muskelbyggnad, men utan något tecken till den store grekens yppiga, blomstrande, lefnadsfriska lemmar. — Jag har genomögnat Richters mycket omtalta "Odödlighets-lära," efter Hegelska principer. Boken är och blir mig en styggelse. Läran om odödlighet, nemligen en personlig och medveten, släpper mitt

hjerta icke, ehuru mycket förståndet kan invända deremot. Jag tycker, lifvet är ömkeligt nog ändå, och vill åtminstone ej låta bortdemonstrera hoppet om dess bättre utveckling och skönare former. Vid den plankan håller jag mig fast i skeppsbrottet, af samma skäl, som jag fäster mig vid ett människohjerta, äfven med fara att det kan bedraga mig. I allmänhet är hela denna Hegelska rigtning inom theologien mig vidrig. Mitt konkreta sinne passar ej för dessa torra, andelösa abstraktioner; och koketterandet med orthodoxa termer, hvori man inlägger en annan och ännu orimligare mening än fordomdags, är en falskhet, ett hyckel, som bör uppreta hvarje bättre sinne. Jag kunde likaså gerna böja knä för Baal som för denna nymodiga Kristus-gud, som *n. b.* ej kommit till fullt medvetande af sig sjelf förrän i Hegel och hans adepter. — Får nu se med hvad underverk Schelling, efter tjugu års tystnad, kommer fram, icke blott i filosofien (ty det intresserar mig föga), utan i religionsläran. Jag är nyfiken att se. —

27.

Till H. Exc. Grefve GUSTAF LAGERBJELKE.

Östrabo d. 17 April 1836.

E. Exc. har hedrat mig med ett bref och en gåfva,* som begge sätta mig, icke blott i

* En af H. Exc. Grefve Lagerbjelke, enligt Konung Carl XIV Johans yttrade önskan, gjord fransysk öfversättning

den största förbindelse, utan äfven i mycken förlägenhet genom svårigheten att tolka min tacksamhet. Jag känner väl icke nog fransyskan för att fullt kunna uppskatta hela värdet af den meddelade öfversättningen, men likväl tillräckligt för att inse, det den, på detta språk och i denna form, är bragt till sin högsta möjliga fullkomlighet. Det poëtiska uttrycket är väl, i allmänhet, icke språkets starkaste sida. Hvad den nyare så kallade romantiska skolan angår, så är åtminstone dess språk ej romantiskt. Svulsten och ohyggligheterna trifvas ej rätt väl i Racines tungomål; det är en pöbel i hofdrägt. Af Chateaubriand känner jag föga; men vid en författare, som drifver sitt kristliga nit ända derhän, att han ideligen kommenterar budordet: "du skall inga andra Gudar hafva för mig," nemligen "än mig sjelf," ledsnar man dock slutligen huru snillrik han i öfrigt må vara. Man säger, att lyriken består deri att alltjemt framställa sin egen subjektivitet. Chateaubriand är då verdens störste lyricus, — men på prosa. Med ett ord, med all skyldig vördnad för den rätta och klassiska fransyska poésien, som är och blir förståndets och snillets *binominal-æquation*, skaldekunstens *infinitesimal-räkning*, erkänner jag dock, att jag mot språket sjelft haft min stora fördom, och vida mer än mot

af Tegnér's "Sång vid Svenska Akademiens Jubelfest d. 5 April 1836."

franska poésien, som är mera beslägtad i många fall med Grekernas, än Tyskarna och deras apor, sedan Lessings tid, velat erkänna. Med språket menar jag då endast dess egenskap af poetiskt organ. Så mycket mera har det glädt mig att af E. Exc:s skrift, alldeles emot min förmodan, i detta språk finna andra och oväntade tillgångar: en liflighet, som jag trodde endast tillhöra Grekiskan och germaniska språkstammarna: en kraft, som jag ej väntat mig förenad med så mycken klarhet, och, framför allt, en enkel och storartad magnificens, som, i förbigående sagdt, är den enda magnificens jag tål. Är detta språkets eller Lagerbjelkes förtjenst? Jag vet icke. Det enda jag vet är, att jag till Fransyskan har inga, men till E. Exc. många och stora förbindelser.

E. Exc. har rätt deri, att *sådana* öfversättningar af mina skrifter skulle hedra mitt namn. Jag borde derföre önska dem. Dock nej — jag bör icke önska dem. Jag blefve då icke så lätt glömd, och det är likväl det bästa, som kan hända en poetisk dilettant som jag.

28.

Till F. M. FRANZÉN.

Östrabo d. 9 Mars 1837.

— Hvad jag tänker om ditt poëm vid akademiens jubelfest har jag ärligt sagt B—w, och

fortfar ännu att anse det för ett af de vackraste du skrivit. Du har tyvärr alltför rätt deruti, att det icke kan jämföras med mitt, likasom man ej jämför stjernskott med solsken. Jag har ofta sagt dig min tanka om begges vår poëtiska natur: jag är kanske fyndigare och bildrikare än du, men också vida mindre poëtisk, kanske äfven just derföre. —

Min helsa är bättre och jemnare än mitt lynne. Till det sednare bidraga väl flera orsaker, men kanske mest en ärftlig fallenhet för kypokondri, efter vanligheten omvexlande med ytterlig glädtighet. Jag afsöndrar mig ofta, icke utan bitterhet, från menniskor, och är då odräglig både för mig sjelf och andra. Dess- emellan bära mig väl vingarna ännu, men för det mesta i stjernlösa rymder. Lycklig du, som slagit tviflet inunder dig och lefver på din egen uppenbarelse! Lycklig äfven du, som ej känner någon harm öfver den pöbelaktiga rigtning, som tiden tagit, helst i vårt eget fädernesland! Att jag föga eller intet skrifver, är ringa förlust: allmänheten och jag ha längesedan tröttnat vid hvarandra, och lefva som fränskilda makar. Men att jag känner hur en sådan harm utmerglar mitt sinne, och upplöser det i grubbel, att jag förnimmer ett slags skörbjugg i själen, en apathi, en overksamhet, en leda till lifvet och hvad jag deri skattade högst, att, med ett ord,

"*Vita cum gemitu fugit indignata sub umbras*"¹ detta, detta är betänkligare. Det lider icke till aftonen, utan det är afton. Det bästa, åtminstone det enda, en bättre natur kan göra, är — att gå under. Deri ligger den tragiska nyckeln till världshistorien.

Gud välsigne dig, min ädle, rene, englamilde Franzén! Sitt länge som en patriark, nej, som ett helgon i Nordanlanden, med midnattssolen till helgongloria. Var lugn, var lycklig. Jag väntar mig ingendera.

29.

*Till en yngre författare.*²

Östrabo d. 29 Oktober 1837.

Herr Magistern har hedrat och glädt mig med en gåfva af sina lyriska stycken, den härvarande bokhandlare lemnat mig. I afseende på ett af dessa poëmer är jag jäfvig att dömma. Men alla, eller åtminstone de flesta andra af dessa små-stycken, likasom deras föregångare af samma hand, och som ej heller äro mig obekanta,

¹ "Anden flyr med en suck till skuggornas boning förtrytsam."

² Såsom bevis på Skaldens uppmuntrande välvilja mot yngre vitterhetsidkare kan detta bref tjena så mycket mer, som den, till hvilken det skrefs, då ännu aldrig hade sett Tegnér, eller med honom stått i minsta beröring.

förråda en så sann och liflig poëtisk känsla, der ligger så mycken enkelhet, hjertlighet och behag både i tanken och uttrycket, att jag alltid med nöje, stundom med förtjusning, läst och omläst dem. Flera utaf dem äro tillfällighetsdikter; men gåfvan att poëtiskt uppfatta hvad som i sig sjelf må vara alldagligt, och lägga något varaktigt in i det tillfälliga, är långt sällsyntare än man i allmänhet föreställer sig, och erkännes sällan der hon finnes. Men för min del värderar jag ett godt tillfällighets-poëm lika så mycket som hvarje annat, stundom mera, emedan ämnet der, som ofta annars, sällan eller aldrig diktar för sig sjelf. När vi äldre allt mer och mer förstummas och inslumra som andra sångfåglar, med näbben under de brutna vingarna, kanske äfven invid det brutna hjertat; — då gläder det oss, att sången ändå icke dör ut i lunden, äfven om den skulle bringa vår egen i förgätenhet. Fortfar dermed, — öfverrösta oss alla! Tro mig, den, som menar det ärligt med sitt land och sin konst, begär intet bättre än att bli fördunklad. Akta ej heller alltför mycket på den nu brukliga högbarbariska kritiken med sin rotvälska. Den står ju uppenbarligen i samma förhållande till poésien som anatomien till mennisko-organismen, den kan ej studeras utan på lik. Det förstås väl af sig sjelf, att vi som förnuftiga människor måste sjelfve tänka öfver vår konst. Men vi ha då

våra tankar ur första hand, icke som recensenterna ur andra, ofta tredje eller fjerde. Säg mig det land, der de i allmänhet varit annat än konstens eunuquer.

Kommer Herr Magistern någon gång åt denna aflägsna vrå af jorden, så res icke mitt hus förbi. Jag bjuder på ett deltagande sinne och ett broderligt handslag.

30.

Till F. M. FRANZÉN.

Östrabo d. 22 Okt. 1843.

Det är längesedan jag hörde något af dig, bäste Franzén! Ålderdomen gör oss väl icke likgiltiga för våra vänner, men dock trögare att meddela sig med dem. Dessutom har min olyckliga sjukdom i flera år lagt hinder för all ordentlig brefvexling. För närvarande befinner jag mig bättre än jag haft skäl hoppas, ty vid nyårstiden hade jag ett anfall af nerfslag, så att munnen drogs på sned, och venstra sidan till någon del var paralyserad. Detta är nu till större delen borta, blodkongestionerna åt hufvudet ha äfven till betydlig del upphört, och böra med försigtighet alldeles, ehuru småningom, försvinna. Men en mattighet är likväl kvar, och jag går temligen illa, talar äfven med svårighet. Detta rörer kroppen. Hvad själen an-

går, kan jag ej märka någon annan skillnad än den, som förklaras af åren, — mindre liflighet, och större liknöjdhet för de flesta saker. Väl rimmar jag stundom ännu, men har hittills lyckligt emotstått frestelsen att utgifva något. — Jag skrifver då och då på min bokstaf.* Sådant kan passa att sysselsätta sig med, då man blifvit gammal. Med filologi har jag börjat, och det ser ock ut som skulle jag komma att dermed sluta min litterära bana. —

31.

Till F. M. FRANZÉN.

Östrabo d. 10 Jan. 1845.

Älskade Franzén! Så kärkomna dina bref pläga vara mig, så har dock det, jag sist emottog, mycket oroat mig. Att din sjukdom, hvarom jag förut ingenting hört, skulle vara så betänklig att den hotade lifvet, vill jag hoppas Gud afvänder och ännu någon tid unnar fäderneslandet och oss dina vänner den glädjen att få behålla dig. Men om han annorlunda beslutat, så tack, bäste Franzén, för all redlig vänskap, hvarmed du mer än tretti år hedrat mig. Den har utgjort min ljufvaste ära. Om jag i sednare tider stundom ej varit så fullkomligt nöjd med allt hvad du skrifvit och låtit

* I Svenska Akademiens ordboks-arbete.

trycka, så återstår ändå alltid nog, helst från dina yngre år, att beundra; och ännu i dag anser jag dig uppriktigt för vår största skald. Om du dör, så tag denna försäkran med dig i döden.

Men efter vi äro inne på dödskapitlet, så bör jag äfven säga dig något om mitt helsotillstånd. Jag är ingalunda återställd, ehuru jag egentligen inga plågor har. Men jag går illa och talar äfven med svårighet, i synnerhet om jag bemödar mig att tala högre. Begge delarne äro ofta oundgängliga för en Biskop, som vill riktigt sköta sin tjenst. Att nu uppbära lön af staten för ett embete, som man ej kan fullt förestå, har alltid synts mig betänkligt, ehuru, då orsaken kommer af oförvållad sjukdom, det kan vara till en viss grad ursäktligt. Kunde jag endast ta afsked från embetet, så är Gud mitt vittne, att jag gerna gjorde det. Men hvarpå skulle jag då lefva? Jag har dessutom ännu mycken skuld, som jag gerna ville betala. Under sådana förhållanden återstår mig intet annat än att ännu någon tid tjena qvar. Kan jag icke, som förr, använda min tid på att sköta sysslan, så kan jag dock möjligtvis ännu använda de återstående åren af min lefnad till någon nytta för stiftet och embetsbröderna, derigenom att jag utger allehanda läroböcker, i synnerhet nödvändiga för det yngre presterskapet.

pet. Således är jag för närvarande sysselsatt med en lärobok i kristliga arkäologien, och tänker sedermera på en dylik om kristliga samhällsförfattningen. Det blir väl icke annat än öfversättning och sammandrag efter Augusti, Rheinwald och Planck, men det kan göra samma nytta, ehuru det ej ger mig någon ära; men det är också icke för äran, utan af pligtkänsla och för egen samvetsfrid, jag arbetar på det enda sätt, jag nu mera förmår. Måtte Gud dertill gifva sin välsignelse!

Men jag har nu ingått i *magnus annus climactericus*, det sextiondetredje, som anses så farligt för sjukliga personer. Ske Guds vilja! Vi måste underkasta oss och vara nöjda. Och derom ber jag också dagligen, ehuru mycket jag tycker att jag ännu hade att uträtta här i verlden. Men Gud vet det bättre. I sig sjelf är tanken om en Försyn i detaljerna, ehuru många svårigheter den medför för spekulationen, dock den tröstefullaste i kristendomen. Närmare upplysning i frågan få vi begge i en framtid. —

Slut-ord.

Med detta sjette band är samlingen af de skrifter afslutad, dem ESAIAS TEGNER som skald och talare efterlemnad. Hvad af hans öfriga litterära verksamhet, hufvudsakligen som predikant och vetenskapsman, bör åt en efterverld förvaras, skall, när det framdeles en dag utkommer, till samlingen af hans vittra skrifter bilda värdiga tillägg af hans religiösa och lärda.

Porträttet, som åtföljer detta band, är grave-radt efter det enda original-porträtt, som af Skaldens efterlevande maka och barn ansetts äga någon likhet med den ännu ungdomlige, sådan han var att se i ingifvelsens ögonblick. Det framställer hans bild vid 46 års ålder. I fullt tillfredsställande mått lyckades det aldrig, hvarken för ritstiftet eller penseln, att uppfånga den lefvandes behag; först mejseln var det förbehållet att troget återkalla den bortgångnes.

INNEHÅLL.

Skrifter på prosa.

Skoltal.

— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1834 . . . sid.	5.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1835 . . . »	16.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1836 . . . »	31.
— —	I Jönköpings skola, Juni 1836 . . . »	45.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1837 . . . »	57.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1838 . . . »	70.
— —	I Jönköpings Skola, Juni 1838. . . »	89.
— —	På Wexiö Gymnasium, September 1839. »	102.
— —	Vid Wexiö Gymnasii Jubelfest, Juni 1843 »	115.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1844 . . . »	138.

Tillägg till Skoltalen.

— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1825 . . . »	142.
— —	I Jönköpings Skola, Juni 1825. . . »	153.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1827 . . . »	161.

Tal vid Gustaf II Adolfs minnesfest, d. 6 Nov. 1832 » 184.

Tal vid Prestmötet i Wexiö, Augusti 1836,

1.	Vid mötets början . . . »	197.
2.	Vid mötets slut. . . »	208.

Till Upsala domkapitel, i anledning af Erkebiskop

J. O. Wallins död . . . » 223.

Anmärkingar såsom inledning till Frithiofs saga . . » 228.

Försök att förklara min popularitet som skald . . » 235.

Bref.

Till Elof Tegnér, den 15 Febr. 1793 . . . »		237.
Till en barndomsvän, d. 22 Mars 1793 . . . »		240.
Till Kronobefallningsman Branting, d. 16 Febr. 1798 »		241.
Till densamme, d. 28 April 1800 . . . »		242.
Till en barndomsvän, d. 30 Juli 1801 . . . »		243.
Till densamme, d. 23 Augusti 1801 . . . »		245.
Till densamme, d. 18 Jan. 1803 . . . »		246.
Till Kronobefallningsman Branting, d. 21 Juli 1806 »		—.
Till en vän i Stockholm, d. 6 Aug. 1815 . . . »		248.

Till Doktor C. P. Hagberg, d. 6 Mars 1817 . . .	sid. 249.
Till densamme, d. 26 Mars 1818	» 252.
Till en vän i Stockholm, d. 7 Maji 1818 . . .	» 254.
Till Doktor C. P. Hagberg, d. 20 Apr. 1820 . . .	» —.
Till en väninna i Skåne, 1821	» 255.
Till en vän i Stockholm, 1821	» 257.
Till Doktor C. P. Hagberg, den 24 Febr. 1822. . .	» 258.
Till en väninna i Skåne 1823	» 260.
Till C. G. af Leopold, d. . . Juli 1825	» 262.
Till F. M. Franzén, d. 13 Nov. 1825.	» 266.
Till en vän i Stockholm, d. 22 Jan. 1826	» 279.
Till F. M. Franzén, d. 23 Febr. 1827	» 280.
Till C. F. af Wingård, d. 28 Jan. 1830	» 283.
Till densamme, d. 29 Dec. 1830	» 284.
Till O. Myhrman, d. 20 Mars 1831	» 288.
Till en barndomsvän, d. 22 Dec. 1833	» 289.
Till C. F. af Wingård, d. 22 Mars 1835	» 295.
Till H. E. Grefve G. Lagerbjelke, d. 17 Apr. 1836	» 296.
Till F. M. Franzén d. 9 Mars 1837	» 298.
Till en yngre författare, d. 29 Okt. 1837	» 300.
Till F. M. Franzén, den 22 Okt. 1843	» 302.
Till densamme, d. 10 Jan. 1845	» 303.
Slut-ord	» 306.

Rättelser.

Första Bandet, sid. XLIII, i noten femte rad, bör ordet *magister* gå ut.
 — — — — sid. LXXX, femtonde raden, står *Carlsbad* läs *Karlsbad*.
Femte Bandet, sid. 203, tjugutredje raden, st. *månfulden* läs *mångfulden*.
 — — — — sid. 275, tjugufemte raden, står *angripunde* läs *angripne*.

